

ONDOKUZ MAYIS UNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı

İbrahim Müteferrika'nın

RİSALE-i İSLÂMIYE'Sİ

Eserin Dinler Tarihi Açısından Tetkik

Tahlil ve Günümüz Türkçesine Çevirisi

(Doktora Tezi)

Hazırlayan

Ahmet USTA

Danışman

Prof.Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU

SAMSUN

Şubat - 1991

Öndokuz Mayıs Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından İslâm Medeniyeti ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ekrem Sarıkcıoğlu
Üye : Doç. Dr. Saban Kuzgun
Üye : Doç. Dr. Hüseyin Peker

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

31.1.05/1991

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Bilal BİNDAR

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
KISALTMALAR	IV
ÖNSÖZ	V
I. GİRİŞ (İbrahim Müteferrika'nın Hayatı ve Eserleri).....	1
A. Hayatı	1
a) Doğduğu Muhit	1
b) Doğum Yılı	3
c) Tahsili ve Mezhebi	4
d) Müslüman Oluşu	5
e) İstanbul'a Gelişi	7
f) Müteferrika Oluşu	8
g) Bilinen Siyasi Hizmetleri	9
h) Matbaacılığı	10
ı) Vefatı	11
B. Eserleri	11
a) Tercüme Eserleri	12
b) Telif Eserleri	12
II. RISALE-I İSLAMIYE (Metin)	16
Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla	17
Tevrat, Zebur ve İncil'in Tercemeleri	21
İncil'den Hoş Bir Hikaye	26
İncil'den Garip Bir Hikaye	29
Tahrir	33
Hz. Yahya'nın Doğumu	33
İsa Aleyhi's-Selam'ın Doğumu	35
Hz. İsa'nın Hicreti	36
Hz. Zekeriyya'nın Şehit Edilmesi	36
Hz. İsa'nın Seyehatı	38

	<u>Sayfa</u>
İsa (A.S.)'ın Semaya Yükseltilmesi	39
Havârilere	40
Hıristiyanlığın Bozulmasının Başlangıcı	41
Dinsiz Pavlus'un Hilesi	43
Ma-ı Ma'Mudiyye (Vaftiz Suyu)	45
Dikili Taşlar	46
Hıristiyanların Haçı	46
Rim Papa	48
Kızıl Elma.....	50
Yeni Dünya (Amerika Kıtası)	55
Adem Peygamber (A.S.)	59
Şit Peygamber (A.S.)	61
İdris Peygamber (A.S.)	61
Nuh Peygamber (A.S.)	62
Hud Peygamber (A.S.)	64
Salih Peygamber (A.S.)	64
Hızır Peygamber (A.S.)	64
Hanzala Peygamber (A.S.)	64
İbrahim Peygamber (A.S.)	65
Lût Peygamber (A.S.)	72
İsmail Peygamber (A.S.)	73
İshak Peygamber (A.S.)	73
Ya'Kub Peygamber (A.S.)	73
Eyyub Peygamber (A.S.)	73
Beşir (Bişr) Peygamber (A.S.)	73
Zü'l-Kıfl Peygamber (A.S.)	73
Yusuf Peygamber (A.S.)	74
Nun Peygamber ve Yuşa Peygamber (A.S.)	74

	<u>Sayfa</u>
Şuayb Peygamber (A.S.)	74
Musa Peygamber (A.S.)	74
Harun Peygamber (A.S.)	75
Bünyamin Peygamber (A.S.)	75
Ilyas Peygamber (A.S.)	75
Elyesa ^c Peygamber (A.S.)	75
Uzeyr Peygamber (A.S.)	75
Ermiya Peygamber (A.S.)	76
Danyal Peygamber (A.S.)	76
Tevrat'tan Garip Bir Hikaye	76
Işmuil Peygamber (A.S.)	84
Davud Peygamber (A.S.)	84
Süleyman Peygamber (A.S.)	85
İskender Peygamber (A.S.)	85
Zekeriyya Peygamber (A.S.)	85
Yahya Peygamber (A.S.)	85
İsa Peygamber (A.S.)	86
Cercis Peygamber (A.S.)	87
Yunus Peygamber (A.S.)	87
Şem'un Veli (Salih Kişi)	87
Server-i Enbiya Burhan-ı Asfiya Hz. Muhammed	
Mustafa (S.A.V.)	88
Hatime	89
III. DİPNOTLAR	97
a) Giriş Bölümü Dipnotları	97
b) Metin Bölümü Dipnotları	105
IV. S O N U Ç	170
BİBLİYOGRAFYA	174

K I S A L T M A L A R

- C.C. : Celle Celâlühu
K.K. : Kur'an-ı Kerim
K.M. : Kitab-ı Mukaddes
S.A.V. : (Sallâ'l-Lâhü aleyhi vesellem)
A.S. : Aleyhisselâm
Vr. : Varak
s. : Sayfa
Hz. : Hazret-i
C. : Cilt
İ.A. : İslâm Ansiklopedisi
bkz. : Bakınız
b. : İbn
A.L. : Aleyhi'l-lâne
ef. : Efendi
Çev. : Çeviren
öl. : Ölümü
M. : Milâdi
H. : Hicri

Ö N S Ö Z

İbrahim Müteferrika'nın ülkemizde en çok tanınan yönü matbaacılığıdır. Ona "Basmacı İbrahim Efendi" de denilmektedir. Gerçekten de o, Türkiye'de Türkçe eserler basan matbaanın kurulması için büyük gayret sarfetmiş ve neticede ilk matbaa 1727 de onun evinde kurulmuştur.

İbrahim Müteferrika sadece başkalarına ait eserleri matbaasında basan bir kişi olmayıp, aynı zamanda kendisi de eserler yazan bilgili ve kültürlü bir kimsedir. Hayatta iken matbaasında basılan eserler arasında onun eserleri de bulunmaktadır.

Bizim inceleme konusu yaptığımız "Risale-i İslâmiye" isimli, Osmanlıca el yazma eseri ise, konusu dinî olan ilk telif eseridir. Bu eser günümüze kadar Süleymaniye Kütüphanesinin Esad Efendi kısmında 1187 numarada kayıtlı olarak muhafaza edilmiştir. Tek nüshadır. İkinci bir nüshası daha bulunamamıştır.

Bu nüshayı, Doç. Dr. Halil Necatioğlu 1982 yılında "Matbaacı İbrahim-i Müteferrika ve Risale-i İslâmiye (Tenkidli Metin)" ismi ile lâtin harflerine çevirerek Ankara'da neşretmiştir. Necatioğlu, neşrettiği bu esere, İbrahim Müteferrika hakkında birde kıymetli bir "Giriş" yazmıştır. Onsözünde "Risale-i İslâmiye"nin vesika mahiyetini koruması için günümüz Türkçesine çevirmediğini belirtmektedir.

Biz ise, bugün ancak mütehassısları tarafından anlaşılabilir durumda bulunan ve Necatioğlu tarafından da sadeleştirilmeden neşredilen "Risale-i İslâmiye"nin anlaşılmasını sağlamak için, günümüz Türkçesine aktarılmasını zarûri gördük. Ayrıca Dinler Tarihi açısından taşıdığı önemi de ortaya koyabilmek gayesiyle, tez konusu olarak ele aldık.

Çalışmalarımızın Giriş bölümünde, İbrahim Müteferrika'nın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verdik.

Daha sonra da Risale-i İslâmiye'nin metnini günümüz Türkçesine çevirdik. Bu çeviri de, metne sadık kalmayı amaçladık. Sadeleştirdiğimiz sayfalara, eserin orijinal nüshasındaki varak numaralarını da koyduk. Müellif tarafından "matlab" diye isimlendirilerek sayfa kenarlarına konulan muhtevaya uygun başlıkları, biz de sadeleştirerek aynen muhafaza ettik. Yine orijinal nüshada sayfa kenarlarına kaynak göstermek veya gerekli açıklamalar yapmak gayesiyle konulan notları, "burada sayfa kenarında şu ibare vardır..." diyerek ve "Minhu = ondan, yani müelliften" kaydı ile dipnota aldık.

Metinde açıklanmasına gerek duyduğumuz kısımlar için, ilgili kelimelerin üzerlerine dipnot numaraları koyduk ve eserin ana metnini koruyabilmek için, Dinler Tarihi Açısından, Tahlil ve Açıklama"larını dipnotlar bölümünde yaptık. Açıklanacak konular çok ve uzun olduğu için, bu açıklamaları metnin altında değil, metnin sonunda vermeyi uygun bulduk. Giriş bölümüne ait dipnotları "Giriş Bölümü Dipnotları", metne ait dipnotları da "Metin Bölümü Dipnotları" başlığı altında sunduk.

Sonuç kısmında bilimsel değerlendirmemizi yaptık.

Bu çalışmamızda bize değerli yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Ekrem Sarıkçioğlu'na ve kıymetli yardımlarını gördüğüm mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Ahmet USTA

I. G İ R İ Ő

(İBRAHİM MÜTEFERRİKA'NIN HAYATI VE ESERLERİ)

A. Hayatı

a) Doğduğu Muhit :

İbrahim Müteferrika, Macaristan'ın Erdel (Transilvanya) bölgesinde bulunan Kolojvar (Macarca: Kolozvár, Romen: Cluj, Almanca: Klausenberg) şehrinde doğmuştur.¹ Erdel'li bir macar ailenin oğludur. Ailesi ve mensup olduğu sülâle hakkında her hangi bir bilgimiz yoktur. Onun ihtida etmeden (müslüman olmadan) önceki adı bilinmemekle beraber, Abraham (=İbrahim) olduğu tahmin edilmektedir.² İbrahim Müteferrika'nın doğduğu bu bölge, Karpat dağları ve Transilvanya Alplerininin kuzey, doğu ve güneyden çevirdiği, Tuna nehrince sulanan Macar ovalarına nâzır, yayla ve tepelerden müteşekkil bir havza olup; orman, tarım ve hayvancılık bakımından zengin bir mıntıkadır. Bu bölge 1541'de Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı hakimiyetine girmiş, 1699 yılında yapılan Karlofça andlaşmasına kadar, Osmanlı hakimiyetinde kalmış, anılan andlaşma ile de Avusturya'ya bırakılmıştır. 1947'den beri de Romanya'nın sınırları içerisinde bulunmaktadır.³

1541'de Erdel'e hakim olan Osmanlılar, buranın siyasi muhtariyetine dokunmamışlardır. Kanuni'nin Janos Zsigismond (ölm. 1571)'u Erdel'e kral tayin edişinden itibaren burası, bir buçuk yüzyıl iç işlerinde müstakil kalmıştır.

Bu durumun, Erdel'in dinî hayatı bakımından önemi büyük olmuştur. Refermasyondan sonra Erdel'e Protestanlık⁴ gelmiş, Katolik Kilisenin⁵ Habsburg⁶ devlet idaresi tarafından desteklenen hâkimiyeti olmadığından, Protestan mezhebinden olanların serbestçe dinî âyinlerini yapmaları, serbestçe kiliselerini kurmaları mümkün olmuştur. Böylece dinî

hürriyet, tolerans, din ve devlet ayırımı Erdel'de çok önceden gerçekleşmiştir. Bu dinî hürriyet ve toleransın, on altıncı yüzyılın ortalarından itibaren Erdel'de gerçekleşmesi, Türklerin Habsburg idaresinin hakimiyetini buradan uzak tutmaları sayesinde gerçekleşmişti. Macaristanda ve hatta başka yerlerde dinî ve siyasî takibata maruz kalanlar da, Erdel'e veya Macaristan'ın Türk hakimiyeti altındaki kısmına iltica ederlerdi.

Bu şartlar altında Erdel de Lutheranism⁷ ve Calvinism⁸ yayıldığı gibi, on altıncı yüzyılın ortalarında Erdel'in dinî ve siyasî tarihi bakımından çok daha önemli olan diğer bir akide de gelmiş ve halkın çoğunluğunu kazanmağa başlamıştı. Bu akide Unitarianism⁹ veya Erdel'li-lerin tabiri ile Unitariuş idi.

Erdel de mevcut olan dinî hürriyet ve toleransdan dolayı, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında dinî tartışmalar gelişti. Bu tartışmalar din âlimleri arasında yapılıyor, çok defa hükümdarın veya Türk hakimiyeti altındaki topraklarda Türk paşasının reisliği ve hakemliği altında cereyan ediyordu. Tartışılan konular İncil'de teslis fikrinin bulunup bulunmadığı, İsa'nın Tanrı veya insanî şahsiyeti meseleleri ... gibi konulardı. Türklerin Habsburgları mağlup etmeleri, Macaristan'a hâkim olmaları, Erdel'i iç işlerinde serbest bırakmaları sayesinde 1559-1571 yılları arasında Erdel, dünyanın en çok dinî fikir hürriyeti bulunan bir memleketi haline gelmişti.

Erdel'de, Katolik, Luther, Calvin ve Unitariuş kiliseleri ayrı ve müstakil kiliseler ve mezhepler olarak mevcuttu.

Erdel'in en önemli şehri ve dinî merkezi olan Kolojvar'da da biri Unitariuş, diğeri Calvinist iki ilâhiyat koleji bulunmaktaydı.

1683 de Türklerin Viyana bozgunundan sonra Macaristan'daki hakimiyetlerinin zayıflaması üzerine, Erdel Habsburg'ların işgaline uğradı.

Katolik kilisesinin üstünlüğü için çalışmalar başladı. Dini hürriyet ve tolerans sona erdi. Diğer mezheplerden olanlar için sıkıntılı bir devre başladı. 1699 da imzalanan Karlofça andlaşması ile de Erdel'deki Türk hakimiyeti resmen son buldu. Buralar Avusturya'nın idaresine bırakıldı.¹⁰

b) Doğum Yılı :

İbrahim Müteferrika'nın doğum tarihi hususunda iki görüş vardır. İslâm Ansiklopedisinin "İbrahim Müteferrika" maddesinin yazarı T.Hala-sı Kun, onun 1674 de doğduğunu, 1692 de de Thököly İmre (1657-1705) Kıyama¹¹ zamanında, akıncı bir Türk müfrezesine 18 yaşında iken esir düştüğünü belirtmektedir.¹²

İbrahim Müteferrika'nın hayatını "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği" başlığı ile inceleyen Niyazi Berkes ise, adı geçen makalesinde, bu yazarların görüşlerini tenkid ederek İbrahim Müteferrika'nın doğum tarihinin 1674 değil, 1670 veya 1671 olmasının daha uygun olacağını, Thököly Kıyamının 1692 de değil 1690 ile 1691 yıllarında vuku bulduğunu, İbrahim Müteferrika'nın da bu vukuat esnasında 18 yaşında değil, 20 yaşında olduğu halde Türklere iltica veya Thököly kuvvetlerine iltihakının kuvvetle muhtemel olduğunu deliller ile açıklamıştır.¹³

Kanaatımıza göre de İbrahim Müteferrika'nın doğum tarihi 1670 veya 1671 dir. 1674 değildir. Çünkü "Risale-i İslâmiye" de açıklanan bilgilere göre o, daha müslüman olmadan önce, memleketinde tahsilini tamamlamış, kendi ifadesine göre Tevrat, Zebur ve İncil'in maddelerinde tekmil, tefsirlerinde mezun, va'z u nasihat ile memur olmuş¹⁴, dini konularda diğer âlimler ve üstadlarıyla münakaşa ve münazaralar yapabilecek olgunluğa erişmiş ve onlarla tartışmalara girişmiştir.¹⁵

Bütün bunların ışığında Thököly Kıyama esnasında İbrahim Müteferrika'nın 18 yerine 20 yaşında olduğunu kabul etmek akla daha yakın geliyor.

c) Tahsili ve Mezhebi :

İbrahim Müteferrika, Kolojvar'da ilâhiyat tahsili yapmış, papaz olarak mezun olmuş, va'z ve nasihatla görevlendirilmişti. Fakat onun hangi hıristiyan mezhebinden olduğu hususu münakaşa konusudur. Çünkü kendisi açıkça hangi mezhebe mensup olduğunu belirtmemiştir.

T. Halası Kun, onun Calvinist bir aileye mensup olduğunu ve Calvinist ilâhiyat tahsili yaptığını kaydetmektedir.¹⁶ Kaynak olarak ta, De Saussure Czezárnak'ın 21 Şubat 1732 de İsviçre de bulunan bir dostuna yazdığı Fransızca bir mektubu göstermektedir. Czezárnak bu mektubunda İbrahim Müteferrika'yı kasederek, bu zatın Türkiye'de ilk matbaayı açtığını, onun vaktiyle Kolojvar'da bir Calvinist rahibi olarak yetiştiğini sonra genç yaşında Türklere esir düştüğünü ve zor altında müslüman olduğunu zikretmektedir.¹⁷

Niyazi Berkes ise, Czezárnak'ın bu mektubunun gerçekleri yansıtmadığını, kasıtlı olarak yanlış bilgiler verildiğini, ihtida eden İbrahim Müteferrika'yı küçük düşürmek gayesi güdüldüğünü, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dinî ve Fikrî Kimliği" isimli makalesinde delillerle ortaya koyduktan sonra¹⁸, onun mezhebi hakkında şu açıklamaları yapmak -
tadır:

"İbrahim Müteferrika'nın okuduğu ve mezun olduğunu söylediği okul, Erdel'in en önemli şehri ve dinî merkezi olan Kolojvar'da bulunan iki protestan kolejinden en büyük ve en eski olanı idi, ve Unitarius kilisesine mensuptu (Diğeri Calvinist idi). O zamanki bu din öğretimi müesseseleri, bizdeki medreseler gibi ilk ve orta öğretim seviyesinde din ilimlerini ve tarih, felsefe, coğrafya gibi konuları okuturlardı.

Mezunlar, öğretmen veya rahip olurlardı. Bunlar arasında yüksek ehliyet gösterenler, Batı Avrupa üniversitelerine (Viyana, Varşova, Heidelberg gibi) giderlerdi."¹⁹

Bu mezhebin ana fikirleri, Teslis aleyhtarlığı, Tanrı'nın tek olduğu, İsa'nın Tanrı olmayıp bir insan olduğu, Hıristiyanların İsa'ya tapmasının, Hıristiyanlığın kutsal kitabına aykırı olduğu, teslis fikrinin İncil'de bulunmadığı, ancak Katolik Kilisesinin İncil'i tahrif etmesinin mahsulü olduğu fikirleri idi.²⁰

Bu fikirlerin savunucusu olan Unitariuş Mezhebi Erdel'de Katolikliğin düşmanlığını, Lutheranism ile Calvinism'in de muhalefetini üzerine çekmişti.

Kanaatimize göre de İbrahim Müteferrika'nın mezhebi Unitarianism idi. Çünkü, müellifimiz "Risae-i İslâmiye" isimli eserinde, eser okunurken görüleceği gibi yukarıda belirtilen fikirleri savunmakta, Papa'lığa şiddetle saldırmaktadır.

Calvinism de teslis inancı olduğu halde, İbrahim Müteferrika'nın tamamen teslisin aleyhinde olması da onun Calvinist olmadığını delildir.

d) Müslüman Oluşu :

T. Halası Kun, Cezárnak'ın bahsi geçen mektubuna istinaden, İbrahim Müteferrika'nın Türklerin eline esir düştüğünü, kimsenin bu fakir papaza fidye-i necat vermediği için köle olarak İstanbul'a getirilip zalim bir adama satıldığını, uzun müddet sefilâne bir hayat sürüp kendi arzusuyla değil, zor şartlar altında Müslümanlığı kabul ettiğini kaydetmektedir.²¹

Halbuki İbrahim Müteferrika, "Risale-i İslâmiye" isimli eserinde, İslâmiyeti zor şartlar altında değil, kendi isteğiyle ve daha

memleketinde iken kabul ettiğini açıkça ifade etmektedir. Bu eserden öğrendiğimize göre o; çocukluk yaşından itibaren Tevrat, Zebur ve İncil okuyarak yetişmiş, onlarla ilgili ilimleri öğrenip tamamlamış, bu kitapların yorum ve açıklamaları hususunda icazet almış, vaizlik yapma ehliyet ve hakkını kazanmış, ondan sonra da hocalarının mensuhtur (hüküm yürürlükten kaldırılmıştır) bahanesiyle okunmasını yasakladıkları eski Tevrat parçalarını gizli gizli inceleme hevesine kapılmış ve onları okumağa başlamıştır. Bu esnada kör gözlere nur, mahzûn gönüllere neş'e ve sürür veren bir âyetle karşılaşmıştır. Lâtince metnini ve Türkçe tercümesini verdiği bu âyetten, Hz. Muhammed'in ve ümmetinin övüldüğü, geçmiş her peygambere de onun müjdesi verildiğini öğrenince, Hz. Muhammed'in hak peygamber, İslâmiyetin de hak din olduğunu, daha memleketinde yani Erdel'de iken anlamış ve hidayete ermiş, müslüman olmuştur.²²

Onun hidayete ermesinde Unitarian Kolejinde görmüş olduğu tahsilin ve okumuş olduğu eserlerin de rolü olduğu söylenebilir. Şöyleki:

Okuduğu eserlerin başında Unitarian Mezhebinin fikir babası olarak bilinen Michael Servetus (1511-1553)'un, 1531 de basılan "Teslis Hataları" (De Trinitatis Erroribus) isimli eseri ile, 1553 de basılan "Hıristiyanlığın Eski Haline İadesi" (Christianismi Restitutio) isimli eseri gelmektedir (zikredilebilirler). Latince yazılmış olan bu kitapların başlıca konusu, Hıristiyanlıktaki teslis inancının tenkidi - dir.²³

Okuduğu diğer bir eser de, önceden Calvinist bir ilâhiyatçı iken, sonradan Unitarianism'i kabul eden Dâvid Ferenez (ölm.1579)'in yazdığı "Anti-Krist'in Gerçek Tanrı Bilgisini Nasıl Tahrif Ettiği" adlı eseridir. Bu eserin de başlıca konusu, Anti-Krist dediği Papa'lığın Kitab-ı Mukaddes'i tahrif ettiği iddiasıdır.²⁴

Ibrahim Müteferrika bu eserlerden ve görmüş olduğu Unitarian tahsilinden, teslis inancının batıl olduğuna, Papa'lığın Hıristiyanlığı tahrif ettiğine dair bilgilere sahip olmuş, hocalarının mensuh gerekçesi ile okumasını yasakladıkları Tevrat parçalarındaki bilgilerle birlikte mütalâa etmiş ve neticede İslâmiyetin hak din olduğu sonucuna vararak İslâmiyeti seçmiştir.

e) İstanbul'a Gelişi :

Türkler 1683 yılında Viyana'da yenilince Erdel'in idaresi Avusturya'lılara geçmiştir. Böylece, Erdel'de yaşayan Unitarius akidesi taraftarları için çok sıkıntılı, hatta felâketli bir devir başlamıştır. Çünkü Avusturya'lılar Erdel'de Katolik Kilisenin üstünlüğünü kabul ettirmek için çalışmışlardır. Bunu sağlamak için de 1688 de Protestanlar ve bilhassa Unitarianlar aleyhine şiddetli bir baskı siyaseti uygulamaya başlamışlardır. 1689 da ise Kolojvar'daki Unitarian İlahiyat Okulu işgal edilmiş, dersaneler zahire ambarı yapılmış, muhalif mezhepler zorla Katolikleştirilmiş, kabul etmeyenlerin malları gasbedilmiş, böyleleri için Erdel'de yaşama ve tutunma ümidi kalmamıştır.²⁵

Bu durum karşısında Erdelliler, Sadrazam Mustafa Fazıl Paşa'ya müracaat ederek, Erdel Krallığına Imre Thököly'i atamasını istemişlerdir. Türklerin düşüncesi de bu olduğundan, isteklerini yerine getirmek için Erdel üzerine bir ordu gönderilmiştir. Braşova'da yapılan büyük bir savaştan sonra Türk kuvvetleri Ağustos 1690 da Sebin Kalesine kadar ilerlemişlerdir. Bu kalenin Kolojvar'a uzaklığı tahminen 150 km kadardır. Burada yer yer Thököly adına Erdel âyanı itaate davet edilmiştir. Ordunun başarı kazanması Erdel'lilerin içten genel bir ayaklanma yapmalarına bağlı idi. Fakat böyle bir ayaklanma olmamıştır.²⁶

Thököly kuvvetlerinin 1691 de Zernyest mevkiinde Türklerin yardımı ile Avusturya'lıları yenmeleri üzerine Thököly Imre'ye Erdel kralı

unvanı verilmiştir. Ancak 1696 da Erdel tamamen Türk hakimiyetinden çıkınca Thököly, maiyetiyle beraber bulunduğu hudud kalesinden ayrılarak İstanbul'a gelmiştir. Thököly İmre'ye Haliçte Fener taraflarında oturacak bir konak verilmiştir.²⁷

Kanaatımıza göre İbrahim Müteferrika, 1690 veya 1691 yılında Thököly Kıyımı sırasında Thököly kuvvetlerine katılmıştır. Sonra da onun maiyetinde ve hizmetinde bulunmuştur. 1696'da da onunla beraber İstanbul'a gelmiştir.

Niyazi Berkes de Thököly'nin maiyetinde İbrahim adlı Macar asıllı bir katip bulunduğuna işaret etmektedir ki, bahsedilen bu zatın İbrahim Müteferrika olması kuvvetle muhtemeldir.²⁸

f) Müteferrika Oluşu :

Müteferrikalık, Fatih Sultan Mehmet'ten önceye giden bir saray hizmet ünvanıdır. Padişahın özel hizmetine tayin edilen kimselere bu ünvan verilirdi. Genellikle müteferrikaliğe soy, mevki veya fikri seviye bakımından seçkin, güvenilir kimseler tercih edilirdi. Onceleri sadrazam, vezir, beylerbeyi ve nişancıların oğulları bu sıfatla padişahın hizmetine ve maiyetine alınırdı.

Sonradan hükümdar gibi sadrazam, vezirler ve yeniçeri ağalarının da bu adla hizmetçileri olmuştur. İlim ve fen erbabına, divan-ı hümayûn kâtiplerinin bazılarına da müteferrikalık verildiği görülmüştür.

İlk zamanlarda şerefli bir iş olan müteferrikalık, özellikle saray bostancılarına münhasır kılınıncaya, eski şeref ve itibarını kaybetmiş, Tanzimatla da ortadan kalkmıştır.²⁹

Müellifimizin bu göreve ne zaman başladığına dair, eserlerde herhangi bir tarihi bilgiye rastlayamadık. Kanaatımıza göre onun müteferrika olarak sarayda hizmet görmesine, Orta Macar Kralı Thököly İmre

yardımcı olmuştur. O, padişaha veya sadrazama, müellifimizin meziyetlerini anlatmış, sarayca tanınmasını sağlamış olabilir. Thököly İmre 1705 te vefat ettiğine göre, onun müteferrika olarak sarayda göreve başlaması da bu tarihten önce olmalıdır.

Cevdet Paşa da onun müteferrikalığı ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir :

"... o vakit matematik fennini çok iyi bilen Engürüsi İbrahim Ağá denilen Macarlı İbrahim Efendi, hünerli, hezarfen, zeki ve üstün değerde bir zat olup, kendisinin hizmet ve başarılarına mükafat olmak üzere Dergah-ı Alî müteferrikalığı ile doksandokuz akça timar ihsan buyurulmakla İbrahim Müteferrika diye anılmıştır."³⁰

Daha sonra ise bu rütbenin değiştiği ve daha yüksek bir rütbe olan "hâcegân" rütbesinin verildiği söylenmektedir. Mezar taşında da bu ünvanı görülmektedir.³¹

g) Bilinen Siyasi Hizmetleri :

Müteferrika ve Hâcegân rütbelerini elde eden müellifimiz bir takım siyasi faaliyetlerde de bulunmuştur. Şöyle ki:

1715 yılında güvenilen bir kimse olarak Mora meselesini müzakere için Prens Savoie'li Eugen'e gönderilmiştir. Viyana'da yapılan bu müzakerelerde, Padişah III. Ahmet'in mektubunu prene takdim etmiştir.

1716 da Osmanlı-Avusturya savaşında, Avusturya'ya karşı savaşan Macarlara tercüman ve komiser olarak tayin edilmiş ve Belgrad'a gitmiştir. Bu vazife karşılığı kendisine (60) akçe gündelik bağlanmıştır.

1717 de, İmre Thököly tarafından yetiştirilen ve Erdel kralı olan II. Ferenc Rakoçi (Rakoçi oğlu) Türkiye'ye çağrılınca, İbrahim Müteferrika onun maiyetine tayin edilmiştir. Onunla beraber Boğaziçi Yeniköy, Edirne ve Tekirdağ'da bulunmuştur. Bu hizmeti Rakoçi 1735 te ölünceye kadar devam etmiştir.

Rakoçi'nin 1735 de Tekirdağ (Rodoscuk)'da ölümünden sonra, 1737 de Leh muahedesinin yenilenmesi için Kiev'e gönderilmiştir.

1737-1739 da Türk-Avusturya-Rusya muharebesinde top arabaları katipliği yapmış, Türk askeri ile muharebeye giden Macarların tahriri ona havale edilmiştir.

12 Ağustos 1738 de Orşova Kalesinin Avusturya'lılar tarafından Türklere teslimi müzakerelerinde görev almıştır.

Eylül 1743 te Kaytak hanlarından Asmay Ahmed'in nasbi emrini Dağistan'a götürmüştür.³²

h) Matbaacılığı :

Türkiye'de Türkçe eserler basan ilk Türk matbaasının kurulması, Padişah III. Ahmet ve Sadrazam Damat İbrahim Paşa zamanında gerçekleşmiştir. Bu işe ilk teşebbüs eden zat, sadaret mektûbî kalemi kâtiplerinden Yirmisekiz Çelebi-Zâde Mehmet Efendinin oğlu Said Mehmet Efendidir. Said Efendi, babası elçilik görevi ile 1132 H/1720 M. de Fransa'ya gittiği zaman o da beraber gitmiş ve paristeki matbaaları gezerek, az zamanda binlerce kitap basıldığını görmüş, ulûm ve fûnunun sür'atle intişarı için bunun Türkiye'de de tesisini arzu etmiştir.

Said Mehmet Efendi, İstanbul'a dönüşünde bu iş için İbrahim Müteferrika ile görüşmüş, müştereken bir matbaa tesisi için sadrazama başvurmayı kararlaştırmışlardır. İbrahim Müteferrika, matbaanın önemini anlatan "Vesiletü't-Tıbaa" isimli bir risale yazmıştır. 1726 yılında bu risaleyi bir dilekçe ekinde Said Mehmet Efendi ile birlikte sadrazama takdim etmişlerdir.

Damat İbrahim Paşa bu müracaatı bir encüme inceleterek uygun bulmuş, bu işe teşebbüs edenleri teşvik etmiştir. Şeyhülislâm Abdullah Efendi matbaanın açılması yolunda fetva vermiş, padişahın da ferman

çıkmıştır. Böylece 1727 Temmuzunda ilk Türk matbaası kurularak Türkçe eserler basılmağa başlanmıştır.

İlk matbaa İstanbul'da Yavuz Selim civarında bulunan İbrahim Müteferrika'nın evinde kurulmuştur. Bu matbaada ilk basılan kitap XVI. asır sonları âlimlerinden Van'lı Mehmed bin Mustafa'nın telifi olan "Sıhah-ı Cevheri" isimli lügatin tercümesidir. Bu lügat "Vankulu Lügatı" diye meşhur olup, 31 Ocak 1729 da bin nüsha olarak basılmıştır.

İbrahim Müteferrika bu matbaada 17 eser ve bazı haritalar neşretmiş, faaliyetlerini ölünceye kadar sürdürmüştür. Onun en iyi bilinen, tanınan ve tanıtılan yönü matbaacılığıdır.³³

1) Vefatı :

İbrahim Müteferrika (1158 H/1745 M) de İstanbul'da vefat etmiş ve Aynalıkavak mezarlığına defnedilmiştir.

Bu mezar 1942'de bulunduğu yerden alınarak Galata Mevlevihanesi mezarlığına nakledilmiştir. Hâlen kabri oradadır.³⁴

B. Eserleri

"İbrahim Müteferrika, matbaasında bastığı eserler üzerinde çok titiz bir şekilde çalışmış, mukaddimeler yazmış, fihristler koymuş, şekiller ve haritalar hazırlamış, zeyl ve ilâveler, yer yer tashihler yapmış, onların en mükemmel ve en faydalı bir şekilde neşrine ihtimam göstermiştir. Bu bakımdan onun tarafından neşredilen her eser üzerinde bir hissesi ve hassas tabiatının bir damgası görülür."³⁵

Bizzat kendi eserlerini ise; tercüme ve telif olmak üzere iki grupta toplayabiliriz.

a) Tercüme Eserleri :

1. Tarih-i Seyyah :

Tarih-i Seyyah, 1730'da lâtineden çevirerek neşrettiği bir eserdir. Yazarı Krunski isimli bir papazdır. İran tarihi ile ilgilidir. İbrahim Müteferrika bu tercüme eseri Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya ithaf etmiştir.³⁶

2. Füyûzât-ı Mıknatısiyye :

1732'de bastığı 23 sayfalık bir risaledir. 1721 de Leipzig'de basılmış olan ve pusuladan bahseden bir eserin kısaca Türkçe'ye tercümesidir. Bu eserde iki çeşit pusula ibresini gösteren iki de resim vardır.³⁷

3. Mecmua-i Hey'et'il-Kadime Ve'l-Cedide :

Hollanda'lı coğrafyacı, riyaziyeci ve kozmoğrafyacı Andreas Cellarius'un "Atlas Coelestis" adlı eserinin tercümesidir. III. Ahmed'in emriyle tercüme edilmiştir. Tercüme 1733'te tamamlanmış fakat basılmamıştır. El yazması halinde nüshası mevcuttur.³⁸

b) Telif Eserleri :

1. Risale-i İslâmiye :

a) El-Yazma Nüshası :

"Risale-i İslâmiye", İbrahim Müteferrika'nın Osmanlıca olarak yazdığı ilk telif eseridir. Bu eser, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi kısmında 1187 numarada kayıtlıdır. Tek nüshadır. Bütün araştırmalara rağmen ikinci bir nüshası daha bulunamamıştır.

Bu nüsha 65 varaktır. Kapak sayfasında (Vr. 1/a) sadece devrin padişahının, müellifin ve eserin adı yazılıdır.³⁹ Baş sayfada (Vr.1/b) müzehheb ve müzeyyen bir serlevha bulunmaktadır. Metnin yazıları ise

açık nesihle 19 satır halinde yazılmış olup, sayfalar müzehhep çerçevesindedir.

Bazı sayfaların kenarlarına, muhtevalarına uygun başlıklar yazılarak "matlab" diye isimlendirilmiş, bazı sayfalarda da bu matlablar daire içine alınmıştır.

Bazı sayfaların kenarlarına konuyu açıklayıcı veya kaynağını gösteren notlar konulmuş, bitince de minhu (= ondan, yani müelliften) diye kayıt düşülmüştür.

Nüshada bazı kelimeler de çizilip karalanarak sonradan daha uygun görülen bir diğer kelime ile değiştirilmiştir. Buna rağmen az da olsa yine de metinde bazı yanlışlıkların olduğu görülmüştür.

Nüsha genel olarak harekesiz yazılmıştır. Sadece arap harfleriyle yazılan lâtince âyetlere doğru okunabilmesi için hareke konulmuştur.

Eserin sonunda telif ve istinsah kaydı yoktur. Yazılan hâmiş ve notlardan, yapılan tashihlerden nüshanın başkası tarafından yazılmış bile olsa, müellif tarafından baştan sona okunup gözden geçirildiği intibai hâsıl olmaktadır.

Bu eserin yazılması, Padişah III. Ahmet zamanında tahminen 1710 da tamamlanmıştır.

Ana konusu tebşirattır. Yani İbrahim Müteferrika bu eserinde eski mukaddes kitaplardaki Hz. Muhammed'i ve müslümanları öven ayet ve pasajları konu edinmiştir. Eser, bu hususları açıklamalardan, delil getirilen ayetlerin tercüme ve tefsirlerinden ve onların gerçek manâsı hakkındaki kendi yorum ve kanaatlarını belirtmesinden ibarettir.⁴⁰

b) Matbû Nüsha :

Hakkında kısaca bilgi verdiğimiz bu elyazma nüsha, Doç. Dr. Haşil

Necatioğlu tarafından "Matbaacı İmrahim-i Müteferrika⁴¹ ve Risale-i İslâmiye (Tenkidli Metin)" ismiyle 1982 yılında Ankara'da neşredilmiştir.

Bu eser, "önsöz, iki bölüm, Risale-i İslâmiye'nin metni, indeks, bibliyografya ve içindekiler" kısımlarından ibarettir. 160 sayfadır.

Birinci bölümde, İbrahim Müteferrika'nın hayatı ve şahsiyeti incelenmiş, bu konuda daha önce yazılan eserlerdeki yanlış ve hatalı bilgilere işaret edilmiştir.

İkinci bölümde ise, Risale-i İslâmiye'nin nüshası, baskısı, dili ve muhtevası hakkında bilgi verilmiş, tebşirat konusu ve bu sahada yazılan eserler ile İbrahim Müteferrika'ninkine benzeyen ihtidalar anlatılmıştır.

Daha sonra da Risale-i İslâmiye'nin metni, o zamanın dil özellikleri de korunarak aynen aktarılmıştır. Eserin vesika mahiyetinin bozulmaması gerekçesi ile dili sadeleştirilmemiştir. Eser orijinalliğini muhafaza etmiştir.

Bilgi, mahâret ve sabır isteyen bu çalışmayı, Halil Necatioğlu mükemmel bir şekilde tamamlamıştır. Eser, son derece ilmi ve ciddi bir çalışma mahsulüdür. İlgililer için güvenilir bir kaynaktır.

2. Vesiletü't-Tıbbâ :

Tarih sırasına göre İbrahim Müteferrika'nın ikinci telif eseri "Vesiletü't-Tıbbâ" adlı risalesidir. Bu risalede matbaanın gerekliliği, önemi ve sağlayacağı faydalar anlatılmaktadır. 1726'da yazılmıştır. Matbaanın kurulmasını sağlamak amacı ile Sadrazam Damat İbrahim Paşa'ya bir dilekçe ekinde takdim olunmuştur.

Matbaanın açılmasından sonra da, ilk eser olarak neşredilen "Vankulu Lûgatı"nın baş tarafına konulmuştur.⁴²

3. Usûl'ül-Hikem Fi Nizâmi'l-Ümem :

Ibrahim Müteferrika bu eserinde Türklerin Batılılara karşı gerilemelerinin sebeplerini araştırmak amacıyla Batı uluslarının tarihlerini, askerî teşkilâtlarını, savaş usullerini ve devlet şekillerini inceleyerek, Türk devletinin yapısında meydana gelen çarpıklıkların ve sakatlıkların sebepleri ve gereken ıslahat çarelerini münakaşa etmektedir. Devlet idaresinde ilmin, özellikle coğrafya ilminin önemi üzerinde durmakta, gerilemenin sebeplerini sekiz madde halinde sıralamaktadır.

1. Kanunları uygulamamak
2. Adaletsizlik
3. Devlet işlerinin ehliyetsiz ellere düşmesi
4. Bilim adamlarının fikirlerine tahammülsüzlük
5. Modern askerî teknolojiden bilgisizlik
6. Orduda disiplinsizlik
7. Rüşvet ve devlet servetini kötüye kullanma
8. Dış dünyadan habersizlik

Türkiye'de reformun zaruri olduğundan da bahseden bu eser, Sultan I. Mahmut'a sunulmak üzere hazırlanmış 1732'de basılmıştır.⁴³

II

Sultan III. Ahmet Devrinde
İstanbulda Matbaacılık Yapan
Mühtedi İbrahim Efendinin
RİSALE-İ İSLÂMIYESİ

RAHMAN VE RAHİM OLAN
ALLAH'IN ADIYLA

Sonsuz hamd ve sayısız övgü, Hakîm, Kadîm, Alîm ve Kerim Allah'a olsun ki, O, insanları, yarattığı varlıkların en şerefli kıldı. (Sonra da) zayıf kullarına şefkati gereği olarak ibadet ve diğer ilâhi emirlerin uygulama şekil ve şartlarını öğretmeyi ve ümmetleri doğru yola iletme görevini, insanlar arasından seçtiği peygamberlere verdi. (Fânî) dünyada Allah sevgisi imtihanlarından geçmiş ve Allah'ın iradesine uymakta çöldeki susuzlar gibi istekli yüce Nebi ve Resullere indirdiği saygıya değer dört kitap ve yüz suhuf; bütün akıllıların sevdiği, bütün faziletli kimselerin kabul ettiği, en doğru yolu gösteren, varlıkların övünç kaynağı iki cihanın efendisi, insanların ve cinlerin Peygamberi Muhammed Mustafa'nın ismini açıkça bildirdi. En üstün rahmet ve selâmlar ona olsun (2/a).

Bütün salât ve selâmlar, tertemiz nurlar saçan kâinatın güneşi Hz. Muhammed Mustafa'ya ve onun ehl-i beytine ve ashabına olsun ki onlar; müslümanların başı ve kuvvetli iman sahiplerinin merkezi (önderi), geçmişi araştıranlara tarih öğreticisi ve "Men 'Arefe"¹ sırlarını bildirenlerdir.

Bu âciz ve zayıf kul, cahiliyet döneminde² Macar ülkesinde Koljvar şehrinde doğduğu için :

ما من مولود الا وقد يولد على الفطرة لكن ابواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه
"Her doğan fitrat üzere doğar. Ancak ebeveyni (anne ve babası) onu Yahudi, Hıristiyan ve mecusu yapar"³ hadisinde belirtildiği gibi, çocukluk yaşından beri Tevrat, Incil ve Zebur okuyarak yetişti, onlarla ilgili ilimleri tamamen öğrendi. Bu kitapların yorum ve açıklanmaları hususunda icazet aldı. Vaizlik yapma ehliyet ve hakkını kazanıp, va'z

ve nasihat etmekle görevlendirildikten sonra, mürüvvetsiz üstadların nesholunmuştur (hükmi yürürlükten kaldırılmıştır) bahanesiyle okunmasını yasakladıkları eski Tevrat parçalarını⁴ (cüzlerini) gizli gizli inceleme hevesine kapıldı. Bu esnada kör gözlere nur, mahzun gönüllere neş'e ve sûrur bahşeden bir ayeti kerime gördü.⁵

Yunancası⁶ şöyledir: "Aguyehu vemşurruş şum intempore ultimivirum benediktüm şubar umina lavadatun eb ümniş in pirinsibuvu (2/b) elektüş in ultumuvimşuş ille ertihereş tuvisus teze et şakveneteş illum raguabunt in mundum in sakla sakluvum".

Gönüle ferahlık veren manası şudur: İnsanlar içinde Allah'a en yakın olan Peygamberler zümresinden, kâinatın serveri, varlıkların me-dar-ı iftiharı (övünç kaynağı) "seni lâyıkı ile bilemedik"⁷ anlayışına sahip "ben Peygamber iken (Adem ruhla ceset arasında idi)"⁸ sözünü söyleyen, "ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim ve kâinatı yarattım ve beni bildiler"⁹ rumuzunu açığa çıkaran, en doğru yolu gösteren, "Muhammed sadece bir Resuldur, ki kendisinden önce bir çok resul-ler gelip geçmiştir"¹⁰ ayetiyle bildirilen alemlere rahmet, insanlığın özü, peygamberlik döneminin tamamlayıcısı Muhammed Mustafa (A.S.) dır. Şüphesiz bütün peygamberlerin ümmetleri ona bağlanmıştır. Çeşitli millet ve ümmetlere mensup bütün toplumların ıslahı ona bırakılmıştır. Muhakkak ki rütbesi bütün peygamberlerin rütbesinden daha yüksektir. Ümmeti, bütün bölgelere ve bütün insanlara hâkim ve galiptir. Şüphesiz Cenab-ı Hak tarafından mihnet sarayı, imtihan diyarı olan bu dünyada şeriat tebliğinin hizmetçileri olan yüce nebi ve resulleri teker teker nebilik ve resullük görevlerini yapmak üzere gönderildiklerinde risalet sarayının sultanı, şeriat işlerinin düzenleyicisi hikmet sırları hazinesinin incisi ve rahmet bahçesinin gülü (3/a), en faziletli ümmetin sahibi, en büyük yardıma nail olan, göz kamaştıran milletin sultanı, güçlü devletin güç kaynağı Muhammed Mustafa (A.S.) hazretlerinin,

insan ve cin sınıfına en büyük peygamber olarak son peygamberlik görevini yapmak üzere ahir zamanda fani alem çölüne (dünyaya) teşrif edeceği, peygamberlerin her birine ayrı ayrı müjdelenmiştir. Bu husus adı geçen kitapların pek çok yerinde şimdi bile mevcuttur.¹¹

Bu âciz kul, Allah'ın hidayetine mazhar olup da gönüllere ferahlık veren bu âyeti öğrenince, himmetsiz üstadların (hocaların) meclisine Tevrat, Zebur ve Incil'i götürerek, Hz. Muhammed'in Peygamberliğini inkârın ve bu inkârda ısrarlarının, dünya ve ahiret işlerinde kesin delil kabul ettikleri adı geçen kitaplarına ters düştüğünün ve dayandıkları delillerin apaçık bir sapıklık olduğunu ortaya koyup, kendi delilleri ile ilzam etmek maksadıyla biraz mübahaseye girişildi.

Daha sonra adı geçen kitaplarda isimleri bulunan yüce Resul ve Nebilere, ahir zaman Peygamberi, peygamberler devrinin tamamlayıcısı Muhammed Mustafa (A.S.) (3/b) hazretlerinin ahir zamanda son peygamberliğe, şeriatı tebliğe, Kur'an-ı 'Azîmü's-Şan'ın mucizesini açıklamaya gönderileceğini belirten ayetler ve Osmanlı Saltanatının doğuda ve batıda, sağda ve solda dünyanın çeşitli milletlerine galip geleceğine, Hz. Muhammed'in şeriatını dört bir yanda uygulayıp, Hz. Süleyman'ın devleti gibi bir devletle, Iskender'in gücü gibi bir güçle üstünlüğün parlak kılıcı olmak suretiyle Islâm Dinini ve milletlerini ebedileştirerek Kızıl Elma¹² ve Moskof ülkelerini¹³ hatta yeryüzünün tüm ülke ve milletlerini idaresi altına alıp, din düşmanlarını ezerek ebedî bir makama nail olacağına delalet eden deliller, adı geçen kitaplarda Yunanca yazıldığından Türkçeye çevirisine çalışıldı.

Her ne kadar en parlak ve sağlam zekâ bile hata ve eksiklikten hâli değilse de, âlemlerin sığınağı olan yüce sultanın güzel ismine iltica edip (sığınıp) padişahlar padişahının saadetler bahşeden azametli meziyetlerine sığınarak işe başlanıldı. Çünkü onların yüce isimleri her zaman güven verici, şan ve şöretleri de huzur kaynağıdır.

"Allah onun varlığı ile Osmanlıların çok aziz olan tahtını süslesin ve onun saltanatı ile dünya ülkelerini kuşatsın ve onun adaletinin ışıklarıyla âlemi doldurup taşırsın ve onu Hz. Muhammed ümmetine va'd olunan daimi devlete ve Osmanlı saadetine ta feleklerin ve yerin yıkılmasına kadar sürmek üzere nail eylesin. Amin ya Rahman.

Şimdi Tevrat'ı iyi bilenlerin Tevrat'a dayanarak verdikleri bilgilere göre; insanlık tarihinin başlangıcından iyilik ve kötülüklerin değerlendirileceği, yani kıyamet gününe kadar olan zaman; bazılarına göre 7 bin, bazılarına göre de 9 bin yıldır.¹⁴ Her bin yılda peygamberlikle şereflendirilen yüce Peygamberlere¹⁵, ahir zaman Peygamberi, insanların en temiz, iki cihanın en şerefli ve peygamberler halkasının tamamlayıcısı olan Muhammed Mustafa (A.S.V.) hazretlerinin ahir zamanda mekanların en şerefli olan Mekke-i Mükerre'me'de peygamber olarak gönderileceği Hak Teala Hazretleri tarafından va'd olunmuştur. O yüce Peygamberin nurlu kalplerini teselli ve gönüllerini takviye için yaratıkların en şerefli sinin geleceğini müjdeleyen ve onun ümmetinin dünyada ve ahirette mutlu olacağını açıkça ifade eden bir kaç ayeti kerimeyi Tevrat'tan Yunanca ve Arap harfleriyle yazıp, güç yettiği nisbette Türkçe'ye (4/b) tercemeye gayret edildi.¹⁶

Fakat asıl konuya girmeden önce; Kitaplarının esasları kısaca açıklandı. Sonra, onların söz ve fiilde tutundukları İncil'de: öncekilerin övünç kaynağı, Peygamberlerin sonuncusu, günahkârların şefaatsız olan Muhammed Mustafa (S.A.V.) Hazretlerinin şerefli isimlerine açıkça delalet eden, son zamanda (Hazreti Muhammed) ümmetinin Kızılelma diyarlarıyla, Moskof ülkelerini ve tüm yeryüzünü hakimiyetine alıp, adaletle yöneteceğine ve yeryüzünde şeriatı uygulayacağına, bu övgüye layık faziletin yücelikte ve güçte Kemale ermesinin Osmanlı saltanatına nail olacağına özellikle de; İslâmın ve Müslümanların sultanı, Alem-lerin Rabbi Allah'ın halifesi, yenilmez Cihangir, İslâm ülkelerinin

koruyucusu, zulüm ve kötülüklerin izlerini yok eden, iyilik ve adalet kanunlarını koyan, Arap ve Acemlerin sultanı, kılıç ve kalem sahibi, kara ve denizlerin hakanı, hürmete layık olan, Mekke ve Medine'nin hizmetçisi Sultanoğlu Sultan, Sultan Muhammed Han oğlu Sultan Ahmed Han¹⁷ (5/a)-(Allah onun ihsanının gölgesini, müslümanların başları üzerinde, zamanın yıkılmasına ve devranın sonuna kadar ebedi kılsın)- hazretlerinin aydınlık dolu günlerinde, yeryüzünün zulüm ve haksızlıktan, eziyet ve sıkıntıdan temizlenip, arınmış, pırıl pırıl olarak Osmanlı Devletinin gücünün onun mutlu yönetiminde ulaştığı zirveye, çeşitli milletlere galip gelerek elde ettikleri geniş topraklara ve sayısız fetihlerine delalet eden gizli ve açık deliller, gerek İncil ve gerekse Kızıl Elma diyarı tarihlerinden aklî ve naklî yollarla araştırıp çıkarıldıktan sonra her iki kayhaktan elde edilen, susturucu deliller açıklamalarıyla birlikte sunuldu. "İlmin gerçeği her şeyi bilen ve hükümdar olan Allah'ın katındadır. Allah ne diledi ise o olur ve dilemediği olmaz"¹⁸

TEVRAT - ZEBUR VE İNCİL'İN TERCEMELERİ

Ehl-i kitabın kendilerince muteber saydıkları kitaplarında ve güvendikleri tarihlerinde naklolunduğuna göre:

Bir zamanlar yeryüzüne Yunanlılar hâkimdi. İsrail Oğulları da onların himayesinde idi. Kudüs Mescidine (Mescid-i Aksa'ya) hürmet eder, İsrail Oğullarını hoş tutarlardı. Yunanlılardan pek çok kimse İsrail Oğulları dinini (5/b) kabul edip Tevrat ahkâmı ile amel ederdi. Adı geçen kabilenin (Yunanlıların) filozofları ve müneccimleri çoktu. Onlara Yunan filozofları denilir, yeryüzüne felsefe onlardan yayılırdı. Bu kabilenin elinde eskiden beri bulunan Tevrat, Zebur ve daha sonra aldıkları İncil'i; Hz. İsa'nın göğe kaldırılışından sonra, Emmanuel

namında İsa dinini kabul etmiş bir Yahudi ile, Yunancayı çok iyi bilen Fransız Yüniyüş Bitürüş adında bir mel'un, o, Tevrat'ı, Zebur'u ve İncil'i Yunancaya terceme ettiler.

Ehl-i kitap, çeşitli ırk ve dillerden meydana geldiğinden, daha sonra her biri kanaatlerine göre anladıkları gibi kendi dillerine terceme ettiler, bundan dolayı kafirlerin hepsi Yunanca'yı öğrenmeyi marifet sayarak öğrenmeye gayret ederler ve onunla da övünürlerdi. Ancak ilk terceme ettikleri nüshanın hangi dilde olduğunda ihtilafları vardır. Bazılarına göre bu nüsha İbranice, bazılarına göre Aramice ve bazılarına göre de Süryanice'dir. Ancak, dinsiz Yahudiler -Allah onlara lanet etsin- (bu nüshanın) Yahudi dili ile nazil olduğunu zan (6/a) eder ve halen amelde delil saydıkları Tevrat'ın aynı Tevrat olduğunu iddia ederler.

Rumların¹⁹ batıl inaçları da şöyledir: İncil Rumca nazil olmuştur. Halen dayandıkları İncil'de aynı incil'dir. Adı geçenler Tevrat'ı terceme ettiklerinde Tevrat'ın 1032 sure, Zebur'un 200 sure²⁰ ve İncil'in de 196 sure olduğunda ittifak ettiler ve nüshaları bu şekilde yayıldı. Her peygamberin ve kavminin durumları zikrolundukça o cüzleri o peygamberlere nisbet edip onun adı ile isimlendirdiler. Kitab-ı Musa, Kitab-ı Yuşa, Kitab-ı İşmuil, Kitab-ı Danyal, Kitab-ı Üzeyr, Kitab-ı Süleyman, Kitab-ı Eremiya ve diğerleri gibi.²¹

Yahudilerin dayandıkları delil ise, Kitab-ı Musa'dır. Bu da 5 kitap olup, tamamı 291 suredir. Terceme ettikleri nüshada neleri ekleyip neleri çıkardıklarında, ne kadar sure ve ayeti kazıyıp yok ettiklerinde, zaman zaman tartıştıkları olmuştur. Bundan başka 209 surenin tümü; Kainatın en hayırlısı, bütün peygamberlere geleceği va'd olunan (müjdelenen) ahir zaman Peygamberinin, ahir zamanda peygamberlik görevine teşrif (6/b) edecekleri ve ümmetinin yücelik ve kudret yıldızının

parlayacağı, halifelerinin muhteşem devletleri yükselerek saltanatlarının gölgesinin her geçen gün artarak parlayıp kemâle eren tarihleri karşısında devlet ve millet düşmanlarının perişan olacağı ve bütün a-
lemin bu yüce (güçlü) devletin gölgesinde mutlu ve müreffeh olarak iki
cihan saadetine ereceklerini belirtmektedir.

Zikredilen bu 290 sureyi²² ise mensuh diye isimlendirip okunmasını halka yasakladılar. Bunları göz ardı etsek bile, amelde delil kabul ettikleri cüzlerde ilahi peygamberlik halkasını tamamlayacak olan ahir zaman Peygamberinin Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) olduğuna delâlet eden gizli ve açık bir çok işaretler vardır.

Şu kadar varki, konuyu bilen en ufak feraset sahipleri bile hiç düşünmeden; nebilerin sonuncusu, parlak şeriatın yenileyicisi yüce Peygamber Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) hakkında nazil olan surelerin bazılarının İncil'lerinden kazınıp (silindiğini), bazılarında da mübarek isimlerinin değiştirildiğini (7/a), batıl mezheplerinin birbirine uymadığının tartışma ve araştırmalarından anlaşıldığını, tefsirlerinde bazı ayetlere ekleme yapılıp, bazılarının olduğu gibi bırakıldığını, bazılarının yorumlanıp, bazılarının da inkâr edilerek yazıldığını anlarlar. Bu şekilde olan ayetlerden bazıları şunlardır:

"Nam aumneş purufete et ipşaleş et muvuzeş ed Davud purufete
rumtadet agudikü vuvupiş kiviş nüt İşkiryeta in libriş mayor aguşum
İlyas et puses meh vantoruş mayor ezmehu eşt nü'men eyüş Ahmedüş idaset pavudatşu"

Bu ayeti kerime²³ İncil'de ilk surede zikredilmişti. Fakat dinsiz kafirler bununla ilgili olan bir kaç ayetle birlikte bu ayeti de İncil'den sildiler. Bundan dolayı bazıları inkâr ederler, bazıları ise kitaplarında İncil'in ayetlerinden olduğunu açıklarlar. Resûl-i Kibriya'nın mübarek isimlerini değiştirip AHMED geldiği yerde ISA okurlar.

Anlamı ve sebebi nüzulü şöyledir: Hz. Zekeriya'nın oğlu Hz. Yahya dünyaya geldiğinde, daha çocukluğunun başında dikkatliliği, oyun ve eğlenceyi terk ederek kıyamet gününün durumlarıyla ilgili sözleri dinlemeye meyilli (7/b), mahşere ait durumları öğrenmeye gayretli olmakla övülürdü. Dört yaşında Tevrat'ı ezberledi. On yaşında dinî hükümleri tüm inceliği ile öğrendi. Otuz sene boyunca gece ve gündüz göz yaşlı dökerek Tevrat'ın hükümlerini anlatmaya çalışan bir kimse olarak, İsrail Oğulları tarafından sevilmekte idi. Otuz seneden sonra halkı İsa (A.S.)'a imana davet edip, "Gelmek üzeredir, gökten kendisine kitap inecektir ve mucizeler gösterecektir" diye haber verdi.²⁴

Hz. İsa geldiğinde ona ilk inanan kimse Hz. Yahya peygamberdi. Daha sonra Hz. İsa Beytü'l-Mukaddes'e gelip de kendisine İncil nazil olduğu zaman, halkı Hakk'a davet ederek kendilerine İncil'i okuyunca, herkesten önce Zekeriyya (A.S.)'ın oğlu Hz. Yahya ona inandı. Fakat İsrail Oğulları reddedip Hz. İsa'dan mucize istediler. Onları susturmak için şu ayetleri okudu :

انى اخلق لكم من الطين كهيئة الطير

فانفخ فيه فيكون طيرا باذن الله وابرىء الاكمه والابرض .
"Ben size çamurdan kuş gibi bir şey yapıp ona üfleyeceğim, Allah'ın izniyle hemen kuş olacaktır. Anadan doğma körleri, alacalıları iyi edeceğim. Allah'ın izniyle ölüleri dirilteceğim, yediklerinizi ve evlerinizde sakladıklarınızı da size haber vereceğim. İnanmışsanız bunda size delil vardır." Al-i İmran 3/49, (8/a).

Bundan başka bir çok mucizelerinden haber verip, arkasından şöyle buyurdu:

انى رسول الله اليكم مصدقا لما بين يدي من التوراة

ومبشرا برسول ياتى من بعدى اسمه احمد .

"Meryem oğlu İsa: Ey İsrail Oğulları doğrusu ben, benden önce gelmiş olan Tevrat'ı doğrulayan, benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müjdeleyen, Allah'ın size gönderilmiş bir peygamberiyim " (Saf 61/6) demişti.

Zamanın kafirlerinin çoğu, cahil ve taklitçi olduklarından, bu ayeti kerimeyi şimdiki Incil'de bulamadıkları için inkâr ederler. Fakat Incil ve Tevrat'ı iyi bilir geçinenler, kafirliklerinden ve sapıklıklarından utanıp varlığını reddetmezler. Amma peygamberlerin sonuncusu (Hatemü'l-Enbiya) yüce Peygamber Muhammed Mustafa Hazretlerinin mübarek ismini değiştirerek İsa okurlar. Bu ayeti Hz. Yahya'ya isnad ederek, Hz. İsa hakkında söylenmiştir, Incil'de hikaye zikredilmiştir deyip değiştirerek; "Benden sonra gelecek olanın adı İsa'dır."²⁵ şeklinde okurlar ki, buradaki sapıklık güneşten daha açık olup, kendi batıl zanlarıyla kendilerini zor duruma düşürüp, susturmak her yönden kolaydır.

Şöyle ki: önce, adı geçen mucizelerin anlatılmasının Hz. İsa'nın sözü olduğunu kendileri de kabul etmektedirler. "Bu ayet ise, o mucize ayetlerinin (8/b) hemen ardından aralıksız gelmiştir." denilince -sözü değiştirip- bu, Hz. Zekeriyya'nın oğlu Hz. Yahya'nın sözüdür, sonra zikredilen ise Hz. İsa hakkındadır diye batıl yollara sapmaktadır. Halbuki sürenin başında önce Hz. Yahya'nın, sonra da Hz. İsa'nın durumları özet olarak zikredilmiştir.

-Şimdi bunun böyle olduğunu- kabul ettikleri takdirde bu ayetten Hz. Muhammed'in peygamberliği gün gibi açığa çıkacak, mübarek ismini değiştirme oyunları göz önüne serilecek, kendileri de âleme rezil olacaklardır. Nitekim Incil'i iyi bilenler sözün akışından bu cümleyi rahatça anlayabilirler.

İkinci olarak: Hz. Yahya, halkı Hz. İsa (A.S.)'a ve Incil'in hükmüne -imana- davet edip, Hz. İsa'nın faziletlerini belirtirken, yüce makamların sahibi Büyük Peygamber Muhammed Mustafa Hazretlerinin, bütün peygamberlerin en üstünü ve en şerefli olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

"İş veru kıvı puneh men venit validurme eşt kuyşu nün şum dik-
nuş kıvı şula eş purtem."²⁶

Manası şöyledir: "Kudreti yüce Allah Teala hazretleri, noksan -
sız kudretiyle Hz. İsa'yı babasız olarak Meryem'in rahminde peyda edip,
bu fânî âleme getirdi. O'na semadan kitap (9/a) indirdi. Büyük mucize
ile yüceltti. Yeryüzünde cüzzamlıları tedavi etmek, anadan doğma kör-
lerin gözlerini açmak, çamurdan kuş suretinde şekiller yapıp üfürerek
uçurmak, gökten sofrayı indirip ölüleri diriltmek gibi daha bir çok mucizeler
ile şereflendirdi. Fakat benim ve onun zamanı üzerinden uzun bir süre
geçmeden yeryüzünde olanların tümü doğru yoldan ayrılınca, Hak
Teala tarafından en yüce risalet ve son peygamberlikle görevlendirilecek
bir peygamber gönderilecektir ki: ne ben Yahya, ne de İsa, bunca
kerametlerle (mucizelerle) şereflendirilmiş olmamıza rağmen, o Âl-i
cenap Peygamberin heybesini taşıyıp, çarığının başını çözmeye lâyık
değiliz."

Bu ayet; bunca tahrifata rağmen İncil'in birinci suresinde ka-
labilmiştir ki; günümüzde dahi herkes tarafından söylenmektedir. Ancak
dinsiz kâfirler bunda bile asılsız yorumlara yönelerek sapıtmaktadırlar.

Bu söz Hz. Yahya'ya aittir. Hz. İsa'nın peygamber olarak gönde-
rilmesinden önce söylenmiştir. Daha sonra Hz. Yahya'nın kıssası olarak
İncil'de nazil olmuş ve ta'zim için birinci şahıs (9/b) zamiri ile i-
fade edilmiştir.²⁷

İNCİL'DEN HOŞ BİR HİKAYE

Üçüncü olarak; Bu ayet İncil'de defalarca zikredilmiştir. Yine
birinci kitabın yirminci süresinde de şöyle gelmiştir:²⁸

"Neşişiş kıvıd petiş şad kıvı minor eşt in ragnum selurum meyor
vu püş eşt."

Manası ve iniş sebebi şöyledir: Bir kadın İsa (A.S.)'ın mucizelerini görüp ona iman etmişti. Sonra iki çocuğu oldu. Onları da İsa (A.S.)'ın huzuruna getirerek şöyle bir dilekte bulundu:

"Ey İsa evlatlarım sana feda olsun. Ömürleri oldukça sana hizmet etsinler ki, kıyamet gününde yüksek derecelere ersinler, biri sağında, biri de solunda sana yakın makamları olsun."

Hız. İsa bu kadına:

"Ey kadın, benim peygamberliğim süresinden sonra muhterem bir zat çıkacaktır. İnsanlara ve cinlere peygamber ve âlemlere rahmet olarak gelecektir. Onun ümmeti bütün ümmetlerden daha fazla ve daha şerefli olacaktır. Onun şeriatı kıyamete kadar devam edecektir. Şefaati de Allah katında makbul olacaktır. Onun sünnetlerinden birine tabi olup onunla amel eden kimsenin sevabı ve Firdevs Cennetindeki yeri; benim sünnetlerime tabi olup (10/a) hepsiyle amel eden kimsenin sevabından daha fazla olacak ve kıyamet günü yüce mertebelere nail olacaktır." diye haber verdi.

Kadın, Hız. İsa'nın ayaklarına kapanıp: "Ey İsa, seni peygamber olarak gönderen Allah için o zatı bana bildir" diye yalvardığında, Hız. İsa (A.S.): "Ey kadın, sen ve senin çocukların o zatı göremezsiniz, fakat onun mübarek adını sana bildireyim. Ta ki sen ve çocukların - ona - iman edip, şefaati şeriflerine ererek yüksek makamlara ulaşasınız " buyurdu. Mübarek ismini bildirince Hak Teala hazretlerine hamd ve senada bulundular.²⁹ Ancak dinsiz kâfirler tahriflerinde o mübarek ismi "MUHAMMED" lafzı ile ifade etmediler. Ahir zaman süresini yedi tabakaya bölüp, onun zamanını yedinci tabaka dediler. Yine bu -yedinci- tabakada Hız. İsa'nın göklerden inip yeryüzünde kırk yıl adaletle hükmedeceğini ifade ederek asılsız saptırmalara yöneldiler. Zira İncil'lerinin son bölümünde şöyle zikredilmektedir:

Kıyamet günü yaklaştığında Hz. İsa Şam tarafına inerek, kırk zamanda³⁰ yeryüzünde hükümran olacak, öyle bir (10/b) adalet uygulayacak ki, kurt ile kuzu birbirinden emin olarak (güven içinde) yanyana dolaşacaklar.

Dördüncüsü şudur ki: Hz. İsa (A.S.) şehir şehir gezip, Hakk'a davet edip nasihatta bulunduğu her mecliste, ahir zaman peygamberini müjdeleyip, ümmetinin kıyas kabul etmez faziletlerini belirtmeden davete başlamazdı. Havarilerin hepsi iman edip, teşriflerini bekliyorlardı. Kendileri (havariler) henüz hayatta iken; kâinatın en şerefli olan o, âhir zaman peygamberinin, peygamber olarak gönderildiğinde yakın dostları ve sırdaşları oluruza ümidiyle büyük bir arzu içinde bekliyorlardı. Bunun üzerine Hz. İsa'ya şöyle sordular: " Ya İsa! bizim hangimiz o haber verdiğin âhir zaman peygamberinin yakın dostu ve en sevgilisi olur?"

Hz. İsa Havarilere şu cevabı verdi:

"Emen dikuvi ve vupış nun eşt şukitatuş inten antius emüliri püş kıv şükviem mayor Yuhanna pettepišta şed kıv eşt minimmuş in ranu selurum mayo eyu eşt."³¹

Manası şudur: "Beni peygamber olarak gönderen Allah'a (C.C.) yemin ederim ki; Benim peygamberliğimi ve bana indirilen İncil'i (11/a) tasdik edenlerin ilki ve en üstünü, ana rahminden doğanların efendisi Hz. Yahya olduğu halde, o bile âhir zaman peygamberinin mutlu günlerinde bulunup sünneti üzerine iki rekat namaz kılanların mertebesine erişemez."³²

Fakat dinsiz kâfirler bu âyeti kerimeyi kinâye kabul edip, son zamanda Hz. İsa'nın yeryüzüne ineceğini kastederler, zira Hz. Yahya'nın ilâhî rü'yette (rüyayı sadıkada) gördüğü şaşırtıcı bir çok acı olayları yazıp, İncil'lerinin son bölümüne koymuşlar ve "Yahya'nın

'Vahyi Kitabı"³³ diye isimlendirmişlerdir ki, bunun hepsi kıyamet gününe kadar âhir zaman peygamberi ve ümmetinin başından geçecekleri açıklamaktadır. Bu bölümün tamamı hoş isti'arelerle dolu olduğundan, ihtiva ettiği (içerdiği) sırları anlayamadıkları için uydurmalarına ters düştüğünü hissetmediler. İncil'lerin diğer bölümleri kadar değişikliğe uğratılmamış olmasını umarız. Hz. İsa'nın gökyüzünden inişi, güneşin batıdan doğması gibi, kıyamet gününe kadar zuhur edecek olan kıyamet alametleri; kitabımızda zikredilenlerle tıpa tıp uygunluk arz etmektedir.

İNCİL'DEN GARİP BİR HİKAYE

Zikredilenler arasında yer alan bir hikayeye göre :

Hz. Yahya rü'yeti ilâhiyyesinde (rüyayı sadıkasında), büyük bir deniz üzerinde oturan heybetli bir kadın gördü ve şöyle dedi: "Ben o kadının heybetinden hayretler içerisinde iken, Allah'ın emri ile o anda yanı başımda bir melek belirdi ve o kadın hakkında şunları söyledi: "Ey Yahya o kadının durumunu sana açıklayayım. Sana görünen bu şeyler Allah tarafındandır. Dinleyip bu sözleri ezberle ve Allah'ın kullarına haber ver, açıkla. Bu kadın o kadındır ki, yaratanından korkmayıp yeryüzündekilerle zina suçu işleyip, rengarenk giysiler ve aldatıcı şarapla yeryüzü sakinlerinin aklını başından alarak mest edip, onlara hükmeder olmuştur. Bu sözleri düşünmekten henüz kurtulmadan gördüm ki:

Büyük bir canavar getirildi ve o kadın, o canavara bindi. Canavar da oldukça heybetli ve cüsseli idi. Yedi başı ve kocaman on iki boynuzu vardı. Başlarına bütün küfür sözleri yazılmıştı. O hilekâr kadın, hile ile âlemi esir etmişti. Rengarenk kumaştan yapılmış süslü bir elbise giyyordu. Elindeki altın kâse, fuhuş ve küfür şarapları ve sayısız şehidin Allah yolunda akan kanları ile ağzına kadar dolu idi. Ve o kadının alnında "müşriklerin anası, zina edenlerin var oluş sebebi" diye yazılıydı.

Bu durumları düşündüğümde de kalbimi korku ve bütün vücudumu titreme kapladı, yanımda olan melek beni teselli için seslenerek; "kalbinden korkuyu at ve o zinakâr kadınla bineğinin akibetine bak" dedi: Hemen gördüm ki, kible tarafından muhterem bir zat belirip, baştan başa beyaz elbiseler giyinmiş, mübarek elinde demir bastonu, mübarek ağzından bazen yakıcı alevler, bazanda hoş esintiler saçarak o zinakâr kadınla muharebe ve mücadeleye girişti. O zinakâr kadın ve bineği, bütün başları ve boynuzları ile şiddet ve gazab içinde o zata hücum edip bir hayli savaştıktan sonra Allah Teala sonunda o yüce zata güç verdi. Elinde olan (12/b) demir bastonla, o canavarın boynuzlarına şiddetle vurmaya başladı. Bir türlü sonuç alamayınca, bütün varlığıyla o canavara yüklendi, onu ve üzerindeki zinakâr kadını yerle bir etti.

Bu manzarayı seyrederken, gökten yüce bir meleğin gelip yüksek bir sesle şöyle nida ettiğini gördüm: "Sonsuz şükür ve hesapsız minnet; O, insan ve cinlerin yaratıcısına olsun ki; ezeli takdirinde, insanlara olan sevgisinden dolayı bir seçkin kişiyi, -hile ve aldatmaca ile âlemi mest edip hak yoldan saptıran- hilekâr üzerine üstün kıldı, mağfiret kapısının anahtarını ona teslim etti. Ümmetini tüm dünya ülkelere hâkim ve yeryüzü sakinlerine sahip kılarak kendisini de Âlemlere Rahmet eyledi."

Bu bilgileri edinince gönülünden mutlu oldum. Yanımda olan melek şöyle dedi: "Bu ahvalin gerçeğini sana Hakk'ın emriyle bildireyim. Yaz ve kalbine iyice yerleştire, müminlere müjdele:

Şimdi gördüğün o hilekâr kadından murad, kendisinin yeryüzünde peygamberlerin halifesi olduğu (13/a) iddiasında bulunup hile ve sihirle bütün milletleri kendisine tabi kılan yalancı ve müşrik bir kimse - dir. Bindiği binitten murad, karargah edindiği büyük bir şehirdir. Yedi başından murad, o şehrin yedi büyük dağ üzerine kurulmuş olduğudur.

On iki boynuzdan murad, kendine tabi kıldığı on iki büyük ülke padişahıdır. Deniz üzerinde gördüğün sayısız kavim ve kabilelerin kendisine olan itaatlarıdır. Elinde olan altın kâseden murad, türlü hile ve aldatmacalarla âlemi avladıdır. Gördüğün halim ve muhterem zat'tan murad, Hz. Allah katında bütün yaratıkların en üstünü, tüm yeryüzü ve gökyüzü sakinlerinin en şerefli ve kâinatın varlığına sebep olan bir peygamberin fani âleme şeref vermeleridir. Kible tarafından o zaniyeyi yok etmeye azmetmesinden murad, mübarek doğumlarının kible tarafından olacağı, ve belli bir vakitte o kadının pâyitahtına saldıracağıdır.

Elinde olan demir asadan murad, onun bütün kavimlere ve zinâkâr kadının (13/b) şehrine ve ona tabi olan on iki padişaha galip geleceğidir. Nitekim, demir her şeye galip gelir. Ağzından yükselen yakıcı a-teşten ve serin nefesten murad, iyiliği emredip, kötülükten sakındırarak, müşrikleri dine davet etmesi ve itaat etmeyenleri kahrederek sev-diklerini şefaitle müjdeleyip mutlu kılacağıdır. Ancak, zinakâr kadınla savaş ve mücadeleden murad, mü'minlerle o zinakâr kadın ve taraf - tarları arasındaki savaş ve mücadelenin uzun süre devam edeceğidir. Giydiği beyaz elbiseden murad da, şeriatın tebliğinde Cenab-ı Hak katında rabbine itaatinde en ufak bir kusuru olmayacağıdır. Demir baston ile o canavarın önce boynuzlarına şiddetle vurmaya başlayıp sonunda onu bütün başları ve vücuduyla yere sermesinden murad; (o zatın) doğduğu andan itibaren ilâhî yardıma mazhar olup gitgide bütün malını mülkünü ve erzakını bu yolda harcayacağına, sonunda ise düşmanlarından hiçbir ferdin sağ kalmayacağına işarettir.

Bundan sonra gökten inerek hamd ü sena ile nida eden melekten murad, Hak Teala'nın mü'min kullarına gökten indirdiği dört kitap (14/a) ve yüz suhufta vaadettiği büyük nimetler ve yüce mutluluklarla -ahirette nail olacakları nimetlerden başka- dünyada dahi yüceliklere

erip, yeryüzündeki bütün insanların "Hak birdir" diyerek hamdü senada bulunmaları ve ibadete daha bağlı olmalarıdır. Bu sayısız nimetlere kavuşmaları için de sonsuz minnettarlıklarını ifade etmeleridir.

Halen Incil'de bu şekilde yazılıdır. Dinsiz kâfirler, batıl zanlarınca Incil üzerine uydurdukları tefsirlerinde bu rüyanın yorumunu (tabirini) eksik akıllarıyla şöyle yaptılar:

"O kadından murad; Islâm öncüleridir. Bindiği canavardan murad, İstanbul şehridir. Yedi başından murad, çevrelediği yedi dağdır. On iki boynuzundan murad, sahip olduğu on iki ülke kiralılığıdır. Kible tarafından gelen kişiden murad, Hz. İsa'nın Kudüs civarında doğup, peygamber olarak gönderilmesidir. O kadını yok etmesinden murad, Hz. İsa'nın kıyamet gününe yakın gökten inip Kur'an'ın hükmünü kaldırıp, bütün âlemi adaletle (14/b) yöneteceği ve âlemin Incil hükümleri üzerine devam edeceğidir."³⁴ diye daha bir çok sapık yollara daldılar.

Bu naçiz kul, Yunan ve Macar dillerinde Tevrat, Zebur, Incil ve Kızılelma tarihlerinde mahir olduğundan, mel'anelerini görüp, bir miktar akli ve nakli araştırmalarda bulunarak kendilerini ilzam etme (susturma) hususunda gayret etti.

Akli selime ve dürüst karaktere yakışan, tarihlerine, hesab ve neseblerine uygun düşen yorum şöyledir:

Bu zinakâr fahişeden murad, sıfatında zat'ında, işinde ve sözünde, zaman ve mekanda, şekil ve şemalinde, akıla ve nakile tıpa tıp uyan Kızıl Elma Papazıdır ki; Hile ve aldatmaca da kadınlardan kat kat ilerde ve daha fazladır. Ugursuz ve hayırsız aslı ve ortaya çıkışı bu şekilde başlamıştır.

Bir zamanlar Şam vilayeti Yunanlılardan Batlamyus'ların³⁵ elinde idi. Onlar Beytü'l-Mukaddes'e hürmet ederlerdi. Beytü'l-Mukaddes mamur idi. İsrail Oğulları ölçsüz nimetlere sahipti. Mescit içinde

gece gündüz ibadet ederlerdi. İçlerinden istedikleri kimseyi padişah seçerlerdi. Fakat peygamberleri yoktu. Ama aralarında bin âbid vardı ki, gündüzleri (15/a) oruç tutarlar, gece sabaha kadar da namaz kılarlardı. Mescidden dışarı hiç çıkmaz, bir an bile ibadetten ayrılmazlardı. Gece ve gündüz Hak Teala'dan bir peygamber isterlerdi ve o bin âbidten başka o mescidde muharrer (azadlı) dört yüz âbid daha vardı. Binaenaleyh Hak Teala dualarını kabul edip o âzadlı³⁶ âbidlere Zekerriya'yı peygamber olarak gönderdi. Zekerriya, Berhiya'nın oğludur.

T A H R İ R

Süleyman (A.S.)'ın neslinde görülen âzad Âbid (Allah'a adanmış insan)'den murad şudur: İsrail Oğulları arasında bir âdet (gelenek) vardı. Eğer bir kimse Hz. Allah'a kurbiyet (yakınlaşmak) isterse; eşi hamile kaldığında adakta bulunur ve derdi ki: ya Rab eğer benim eşim erkek doğurursa senin yoluna muharrer edeyim, yani ibadet için âzad edeyim. Annesi de böyle deyip, çocuğu dünyaya getirince ona ibadet öğretirlerdi. Dünya işleriyle asla uğraştırmazlardı. Beş yaşına girdiği zaman mescide iletip o âbidlere teslim ederlerdi. Mescidden çıkmazlar, dünya işleriyle meşgul olmazlar ve günahlardan uzak olurlardı. Bu âzad eylemek sünneti Musa (A.S.) zamanından kalmıştı. Zira, Hz. Allah, Hz. Musa'ya (15/b) şöyle buyurmuştu: "Dünyada sevgili kulum, çocukluğundan ihtiyarlığına kadar günah işlemeyip, bütün günlerini ibadete harcayan kimsedir."³⁷

HZ. YAHYA'NIN DOĞUMU

Zekerriya (A.S.) Âbidlerin başı (İmamı), İsrail Oğullarının peygamberi idi. Âbidler arasında Masan oğlu İmran diye biri vardı ki, Zekerriya (A.S.) onu çok severdi. Kakuza adında biri daha vardı ki, Eşba ve Hanne adında iki kızı vardı. Hanne İmran'la evlendi bir çok çocuk

doğurduktan sonra yine hamile kaldı. O çocuğu (Allah yoluna) hür, azadlı kıldılar. Kakuza kızı Eşba'ı da Zekeriyya (A.S.)'a verdi. Ondan Hz. Yahya dünyaya geldi. Lâkin İmran'ın hanımı Hanne, adadığı çocuğu kız olarak doğurdu. Adağa yaramadığı için üzüldü ve Hz. Allah'tan utandı. Fakat Hak Teala, oğul yerine kabul etti ve mescide getirmesini emretti.

Böylece İmran, o kızın adını Meryem koyup âbidlere teslim etti ve kız çocuğunu Allah yoluna salıverme ilk defa Meryem'le gerçekleşti. Her Âbid, Meryem'i terbiyesi altına almayı arzuladı. (Aralarında) kur'a çektiler. Üç defa kur'a Zekeriyya (A.S.)'a (16/a) çıktı. Zekeriyya (A.S.) kızı himayesine kabul etti. Meryem, Zekeriyya (A.S.)'ın baldızının kızı idi. Zekeriyya (A.S.), Meryem için mescitte bir oda tahsis etti. Beş yaşına girince ibadet şekillerini ve Tevrat'ı öğretti. Meryem de gece gündüz odada ibadetle meşgul oldu. Fakat Zekeriyya (A.S.) yetmiş yaşında idi. Hanımı da yaşlı ve âdetten kesilmişti. Hz. Allah'tan erkek evlat istiyorlardı. Ancak yaşlılıkları nedeniyle ümitlerini kesmişler, erkek evlat sevgisini Meryem'e vermişlerdi. Meryem'in odasına Zekeriyya (A.S.)'dan başkası girmezdi.

Birgün Zekeriyya (A.S.) Meryem'in yanında kış günü yaş incir buldu, bunun Allah (C.C.) tarafından olduğunu anladı ve Meryem'e töhmetten uzak durdu (suçlamadı). Orada, şöyle niyazda bulundu; "ya Rabbi, kış gününde Meryem'e yemiş vermeğe kadir olduğun gibi bize bir erkek evlat vermeğe kadersin." Bunun üzerine Hak Teala orada duasını kabul buyurup Yahya (A.S.) gibi bir oğulla onu sevindirdi.

Meryem on iki yaşına girince Cenab-ı Hak, Cebrail Aleyhis-selâmı gönderdi. Cebrail (A.S.) insan suretinde görünerek Meryem'in kaftanının yenine üfledi. Meryem bundan hamile kaldı. Yine Cebrail (A.S.) Allah'ın (C.C.) emri ile gelerek; "Ey Meryem, Hak Teala sana babasız bir oğul verecek, onu, insanlara rahmet ve delil kılacaktır. Adına

"İsa", lakabına da "Mesih" de, zira; teşrifleriyle âlemi takdis edecektir." diye müjdeledi.

İSA ALEYHİ'S-SELÂM'IN DOĞUMU

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bunun hepsi zikredilmiştir. Meryem'in İsa (A.S.)'ı doğurmasında üç rivayet vardır.

Birincisi: Zekeriyya (A.S.)'dan utandığından uzak bir yerde kuru bir hurma ağacının altına gidip İsa (A.S.)'ı doğurdu. O hurma ağacı yeşillendi ve taze hurma verdi ve Meryem ondan yedi. Ayrıca orada bir ırmak belirdi. Ondan da içerek susuzluğunu giderdi.

İkincisi: Mescidin temel direği olan hurma direğinin dibinde doğurdu. Dolayısıyla, Meryem, doğum sancılarının zorluğundan bu direğe yapışınca Cenab-ı Hakk'ın emri ile direk hemen yaprak açtı ve meyve verdi. Direğin altında tatlı suyu olan bir de ırmak belirdi. Meryem direğin verdiği hurmadan yeyip, ırmağın suyundan içer içmez bütün ağrı ve sancıları dindi, eski rahatına kavuştu.

Üçüncüsü: O zamanın kralı Yunanlı (Romalı) Azistos'tu (Augustus)³⁸ (17/a). Krallığı ile öğünürdü. Bütün İsrail Oğullarının erkek ve kadınlarının, Beytü'l-Mukaddes'de toplanıp isimlerinin bir deftere yazılmasını emretti. Buna binaen Meryem de amcasının oğlu Dülger Yusuf ile o deftere kaydolmak için Kudüs şehrine geldi, kalabalıktan oturacak yer bulunmadığından bir hayvan ağılına yerleşti. İsa (A.S.)'ın doğumu o ağılın yemliğinde oldu.

En doğrusu ilk rivayettir. Ehl-i kitabın tercih ettiği rivayettir, üçüncüsüdür.

Meryem'in durumunu Zekeriyya (A.S.) ve diğer âbidlerin hepsi görüp şaşırdılar. Yahudiler gelip, Meryem'i yaramazlıkla suçlayıp serzenişte bulundular.

Meryem onlara cevap vermeyip "Bu durumu sabî (bebek) olan İsa'ya sorun" diye işaret etti. Bunun üzerine Hz. İsa beşikte konuşup, Allah'ın kulu olduğunu ve kendisine İncil verildiğini bildirdi. Zira ana rahminde iken İncil okur ve tesbih ederdi. Annesi de işitirdi. Böylece dünyada bekâr bir kızdan babasız bir oğlan doğdu, diye yayıldı.

Hz. İSA'NIN HİCRETİ

Zülkarneyn'in zamanından³⁹ Hz. İsa'nın doğumuna kadar olan zaman boyunca Dicle kenarından Mağrib'e, Yemen ve Mısır'a ve dünyanın her tarafına Yunanlılar hükmederdi. O zamanın (Hz. İsa'nın doğduğu zamanın) kralı Azistos (17/b)'du. Kayser-i Rum (Roma İmparatoru) denirdi. Saltanatının kırkinci yılında iken Beytü'l-Mukaddes'in hükümdarı Yunanlı (Romalı) Kral Hiriduş (Hirodes) idi.

Şam'daki müneccimler, İsa (A.S.)'ın doğumunu bilip, hediyelerle Hz. İsa'yı görmeye karar verdiler. Kral Hiriduş bu müneccimleri huzuruna çağırıp yıldız biliminden Hz. İsa'nın yüce bir peygamber olduğunu öğrenince kıskanıp, İsa (A.S.)'ı öldürmeyi istedi. Beytü'l-Mukaddes'te bir yaşında olan çocuklardan on binden fazlasını öldürdü. Fakat Allah Teala, Meryem'e İsa'yı alıp, Mısır'a hicret etmesini ilham etti. Meryem de amcasının oğlu Yusuf'u da yanına alıp Mısır'a hicret ettiler. Meryem, zahmetler içinde ve başak toplayarak Hz. İsa'yı besleyip büyüttü. Hz. İsa otuz yaşına girdi. Kral Hiriduş ölüp yerine⁴⁰ oğlu Küçük Hiriduş kral oldu.

Hz. ZEKERİYYA'NIN ŞEHİT EDİLMESİ

Ve Hak Teala; Hz. İsa'ya Beytü'l-Mukaddes'e gidip, peygamberliğini açıklayarak halkı İncil'e dâvet etmesini ilham etti. Hz. Allah'ın emrine uyup Beytü'l-Mukaddes'e döndüler.

Fakat Meryem'in hicret ettiği vakitlerde dinsiz Yahudiler Hiri-
duş'la birleşerek (18/a) Hz. Zekeriyya'yı Meryem'le zina etmekle suçla-
dılar. Hz. Zekeriyya'yı bıçkı ile biçerek şehit ettiler. Burada Yahya
(A.S.) gizlendi, daha sonra Allah Teala'nın emriyle peygamberliğini a-
çıkladı. Otuz yıl İsrail Oğullarının sevip, saydığı kimse oldu. Tevrat'-
ın hükmü ile amel ederdi. Ve halkı İsa'ya davet edip, gelmek üzeredir,
kendisine İncil nazil olacaktır, diye haber verirdi.

Nitekim Hz. İsa yüce Allah'ın emrine uyup Beytü'l-Mukaddes'e
geldi. Peygamberliğini ilân edip, halkı İncil'in hükümlerine davet et-
ti. Herkesten önce Hz. Yahya ona iman etti. Hz. İsa peygamberliğini İs-
rail Oğullarına kabul ettirmek için; "Hz. Allah beni peygamber olarak
gönderdi, size deliller getirdim. Çamurdan kuş yapıp üfürüp uçurayım"
dedi. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de buna işaret vardır.

"Ben size Rabbinizden bir mucize getirdim: Ben çamurdan kuş şek-
linde bir şey yapar, ona üflerim, Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir."
(Al-i İmran 3/49).

Anadan doğma körlerin gözlerini açarım,⁴¹ ala tenliyi iyi ede-
rim.⁴² Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim,⁴³ evlerinizde ne yeyip ne
biriktirdiğinizi size haber veririm.⁴⁴ Tevrat'ı tasdik ederim, Tevrat'-
ta haram kılınan bazı şeyleri size (18/b) helâl kılarım.⁴⁵ Bu hususa
dahi Kur'an'da işaret vardır.

Daha sonra âhir zaman peygamberini müjdeledi. Nitekim bütün pey-
gamberlerin âdeti (geleneği) de bu idi. Ve şöyle buyurdu:

"Ey İsrail Oğulları doğrusu benden önce gelmiş olan Tevrat'ı
doğrulayan benden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberi müj-
deleyen Allah'ın size gönderilmiş bir peygamberiyim" (Sâf. 61/6).

Ehl-i kitap bu âyete gelince Hz. İsa'nın sözüdür derler ve â-
yette olan ism-i şerifi İsa'ya çevirerek, sürenin başında zikri geçtiği

· için bu sözü Hz. Yahya'ya isnad ederler. Fakat Incil'in Yunancasını iyi bilenler, sözün akışından mel'netlerini anlarlar.

Hz. İSA'NIN SEYEHATI

Hz. İsa iki sene Beytü'l-Mukaddes'te halkı dine davet etti. Bir çok hârika mucizeler gösterdi. Lâkin bütün Kudüs halkı ve Hiriduş inkâr ettiler. Hiç bir kimse inanmadı.

Bundan dolayı Hz. İsa, Beytü'l-Mukaddes'den çıkıp Şam'a, Mısır'a, Mağrib'e ve Yemen'e gidip (19/a) bütün âlemi gezip, gitmedik şehir bırakmadı. Fakat Beytü'l-Mukaddes'den çıkıp gitmeden önce yüzünü Cenab-ı Hak'ın dergâhına dönerek şöyle dedi: "Ahiretten ebedi mutluluğunu seçerek bu fâni âlemden el çekip, Hak yoluna dünyayı terk edecek kimse yok mudur?".

O şehrin kenarında bez ağardıcı (beyazlatıcı)'lar vardı, bunlara "Havariyyun" derlerdi. Hz. İsa'ya iman edip, dünyadan el çektiler. Hak Teala'ya hamd ü sena eylediler.

Kur'an'da belirtildiği gibi: "İsa onlardan inkârı sezince" Allah'a gitmek için kimler bana yardımcı olacak" dedi. Havariler: "Biz Allah (yolun) un yardımcılarıyız; Allah'a inandık şâhid ol biz müslümanlarız. Rabbımız senin indirdiğine inandık, peygamberlere uyduk; bizi şâhitlerle beraber yaz" (Al-i İmran 3/52-53) diyerek sanatlarından feragat ettiler ve İsa (A.S.) ile gittiler. Varlıklarını Hak yoluna serip, dine yardım ettiler ve Hz. İsa'nın yakınları oldular, şehir şehir gezdiler. Halkın bir kısmı iman etti, bir kısmı iman etmeyip, hârikulade mucizeler görmek için peşine giderlerdi. Mucizeleri oldukça çoktur. Dört bin yıl önce ölmüş olan Hz. Nuh'un oğlu Sam'ı ve daha bir çok ölüleri (19/b) diriltti. Gökten sofrayı indirdi. Cüzzamlıları iyileştirdi. Üç yıl gezdi ve yeryüzünde bir çok mucize gösterdi.

İSA (A.S.)'İN SEMAYA YÜKSELTİLMESİ

Sonra yine Beytü'l-Mukaddes'e döndü. Yahudiler toplanıp Hz. İsa'yı öldürmeyi planladılar. Kralları Hiriduş'a gidip: "İsa dünyayı sihirbazlıkla azdırdı diyerek katline izin aldılar ve o gece İsa'yı aradılar, fakat bulamayıp Havarilerden birine rastladılar. Onu sıkıştırdılar. o da İsa'yı inkâr etti. Adı Şem'un idi. Birine daha rastladılar, o da yahudilerden otuz dirhem alıp, İsa'yı gösterdi.⁴⁶ Sonra yaptığına pişman olup kendini asarak intihar etti. Yahudiler Hz. İsa'yı sıkıca bağlayıp sabaha dek bir hayli işkence ettiler ve İsa'yı asmak için bir darağacı (çarmıh) yaptılar. Sabah olunca çarmıha germek için Hz. İsa'yı ve çarmıhı alıp Beytü'l-Mukaddes'in dışına çıktılar. Yahudilerin büyüğü (ulusu) Kaydar oğlu Uşbü^c Hz. İsa'yı çarmıha germek kasıtlı mübarek elinden ve ayağından bağını çözmeye başladığı (20/a) anda Hak Teala bunların arasından Hz. İsa'yı görünmez kılıp semâya kaldırdı.

Bunun üzerine Yahudiler hayrete düşüp bu bir sihirdir, biraz bekleyelim geçer diye bir süre beklediler. Hak Teala Uşbü^c-u Hz. İsa'ya benzetti (Hz. İsa'nın şekline dönderdi). Onu görünce sihir bozuldu diye üzerine saldırdılar. Uşbü^c "Ben sizin ulunuzum diye feryat etse de çaresiz kaldı. Uşbü^c-u İsa diye çarmıha gerdiler. Fakat Uşbü^c-u aradıklarında bulamadılar, çarmıha gerdiklerinin hangisi olduğunu bilemediler. Nitekim Kur'an'da şöyle anlatılır: "Biz Allah'ın Peygamberi, Meryem oğlu Mesih İsa'yı öldürdük" demeleri sebebiyle (dir ki kendilerini rahmetimizden kovduk). Halbuki onlar onu öldürmediler, onu asmadılar da fakat (öldürülen ve asılan adam) kendilerine (İsa) gibi gösterildi." (Nisa 4/157).

Uşbü^c yedi gün yedi gece çarmıhta kaldı. Meryem her gün gelir çarmıhın altında ağlardı. Yedinci gün olunca Hak Teala'nın emriyle İsa

gökten inip, Meryem'in yanına geldi ve o gece Meryem'in evinde kaldı. Çok mutlu oldu ve Yahya (A.S.)'ı da yanına çağırıldı.

H A V A R I L E R

Ve havarileri yanına çağırıp vasiyetlerde bulundu. "Bundan sonra halkı Hakk'a davet edin. İncil şerfatını açığa çıkarın" buyurdu. Böylece her birini bir yere gönderdi. Birini Rum kralına, birini de Yunan (20/b) kralına tayin etti. (Bunlardan) birinin adı Fartus (Petrus), diğerinin adı Pavlus idi. Birini de Ashab-ı Kehfin⁴⁷ oldukları yere Kayravan'a gönderdi ki adı Yuhannus'du. Birini de Merhıcan'a, yani Arap diyarına gönderdi, onun adı Yelmas'dı. Birine de Beytü'l-Mukaddes'de Zekerıyya (A.S.)'ın oğlu Yahya (A.S.) ile kalmasını emretti. Onun adı da Yakup'du. Enderayıs ve Matta adlı iki kişiyi de, halkı insan yiyen yerlere gönderdi.⁴⁸

Böylece İsa (A.S.) vasiyetini tamamlayıp, Meryem'le vedâlaştı ve sabaha kadar namaz kıılıp Allah'a dua ve niyaz etti ve semaya yükseltildi.⁴⁹ Hıristıyanlar o geceyi şimdi bile tes'id edip, güzel kokular sürünerek bayram ediyorlar. Çünkü sabah olunca Havariler Hz. İsa'nın gökten gelip yaptığı vasiyetleri Beytü'l-Mukaddes'de açıkladılar. Yahudiler, Havarileri tutup Hz. İsa'dan vazgeçin diye dövdüler, fakat onlar bütün baskılara tahammül edip vaz geçmediler. Beytü'l-Mukaddes'in kralı Hiriduş, Rum kralına; "İsrail Oğulları içinden İsa adında biri çıktı. Babasız dünyaya geldi, halka bir çok mucizeler gösterdi, sonra Yahudiler toplanıp (21/a) onu öldürdüler. Şimdi ise halk İsa'nın (Havarilerine) halifelerine, İsa'dan vaz geçin diye işkence ediyorlar, onlar ise; vaz geçmeyip, davetlerini bırakmamakta ısrar ediyorlar." diye haber gönderdi.

Bu haberi duyan Rum kralı, büyük bir ordu toplayıp Beytü'l-Mukaddes'e geldi. Yahudilerden çok kimseyi öldürdü. Havarileri onların

elinden kurtardı. Hz. İsa'nın dinine iman etti. Hz. İsa'nın Rum diyarına tayin ettiği kimseyi beraberine aldı. Diğerlerine de "Yeryüzüne dağılın, Hz. İsa'nın vasiyeti üzerine Hakk'ı açıklayıp, halkı İncil şeriatine davet edin" buyurdu.

Hiriduş'da Beytü'l-Mukaddes'de Hz. İsa'nın halife kıldığı Havarileri ve Zekeriyya (A.S.)'nın oğlu Yahya (A.S.)'ı kabul ederek, Hz. İsa'nın dinine girdi. Onunla (Hiriduş'la) birlikte bir çok kimse de Hz. İsa'nın dinine girdi. Yahudilerin Hz. İsa'yı onda astık dedikleri darağacını (çarmıhı), Rum kralı alıp kendi ülkesine götürdü.⁵⁰

HİRİSTİYANLIĞIN BOZULMASININ BAŞLANGICI

İsa (A.S.)'ın dinî Kudüs'de, Şam'da, Rum diyarında ve diğer yerlerde yayıldı. İblis (A.L.), Adem oğluna olan düşmanlığını bir an bile elden bırakmayıp, insan kılığına girerek harekete geçti. Bir çok tezvî-rata (yalanlar uydurmaya) (21/b) başlayıp, halkı doğru yoldan şaşırtıp, saptırmak için, beş şeyi vesile edindi:

Önce; Hz. İsa'nın Cebrail vasıta ile ana rahmine düşmesini;

İkinci olarak: Babasız dünyaya gelişini;

Üçüncü olarak: Ölülerini diriltmesini, anadan doğma körlerin gözlerini açmasını ve gaibden haber vermesini;

Dördüncü olarak: Batıl inançlarına göre, Hz. İsa'nın (sanki onların isyanlarından ve günahlarından dolayı cehennemden kurtulmaları için) çarmıha gerilmesini; böylece şeytan (A.L.) onlara, bu batıl inancı, doğru ve sağlam göstererek sapıtmalarına delil kıldı.⁵¹

Beşinci olarak: Göklere kaldırılıp her an sizin (Hıristiyanlar) için Hak Teala katında şefaathetmekte olduğu hususunu.

Bunların hepsini şirk ve küfürlerine vesile ve vasıta edinip Hak yoldan saptırdı. Ana rahmine düşmesi hususunda ileri sürdüğü yalanlar şu şekil (22/a) dedir:

Bayram günlerinden bir gün İsa (A.S.)'a tâbi olanlar, mescidlerinin önünde toplanmışlardı. Üç şeytan, haberci kılığına girerek yanlarına geldiler. Biri dedi ki: Biz üç kişiyiz mağrib'den geldik, sizin dininizi işittik, hoşumuza gitti, inandık ve iman getirdik, sizin İsa hakkındaki inancınızı ve görüşlerinizi dinleyip öğrenmek isteriz.

O topluluk da şöyle dedi:

"Hz. İsa, Allah Teala'nın yüce peygamberidir ve Meryem'in oğludur. Hak Teala, Cebrail'e emretti. O da Meryem'in yenine üfürdü. Meryem bundan hamile oldu ve ilâhi bir kudretle babasız dünyaya geldi."

Bu söz üzerine şeytanlardan biri ayağa kalkarak dedi ki: "Cebrail Melektir, Meryem ise insandır. Sıfatta ve zat'ta birbirlerine zıttır, böyle bir şeyin olması akla sığmaz, bu İncil'lerinizde zikredilmiştir. Hak Teala; "Biz ona ruhumuzu gönderdik" buyurmuştur. Hak Teala ise, tek bir cehverdir ve üç esas (uknum)'tır. Biri vücut, biri ilim, biri de hayattır. Yani birincisi baba, ikincisi oğul, üçüncü de Ruhü'l-Kudüs'dür." Buna göre İncil'de sözü edilen Ruh'dan (22/b) maksad, özünde tek olan üç esas (ekanim-i Selâse)'nin üçüncüsüdür ki, bu da Ruhü'l-Kudüs'tür. Meryem ile birleşmiştir. İsa'nın beşer oluşu da onlardandır. Babasız çocuk doğmasına ise, imkân yoktur. Tanrı onun babasıdır ve o Tanrı da özünde tektir. Esas (Uknum) da üçtür. Bizim böyle inanmamız gerekir." diye sözü birbirine karıştırdı.

Bu mel'un, Hak Teala hazretlerine çocuk isnad edip, Hz. İsa Allah'ın oğludur dedi. Allah o şeyden (çocuk edinmekten) çok çok yücedir.

Bu bozuk fikirden hareket ederek, "Hz. İsa'nın iki sıfatı vardır. Biri ilâhlık, biri insanlık; ilâhlığı nedeni ile her şeyi bilir ve her şeye kadirdir. İnsan oluşu nedeni ile diğer nebiler gibidir" görüşünü ileri sürdü. Hıristiyanların bu bozuk fikirlere kapılmaları tamamıyla (kadim) yani önceden varolma ile (hâdis) yani sonradan var olmanın bir birine zıt olduğunu anlamayışlarından ileri gelmiştir.

O şeytanların ikincisi de: "Bu sözlerin aslı yoktur; zira Allah'ın oğlu olmaz. O'na zevce de gerekmez. Fakat İsa (A.S.)'ın kendisi tanrıdır. İnsanlar kendisini görsün diye gökten yere indi ve Meryem'in rahmine girdi ve oradan dışarı çıkarak bir müddet yeryüzünde insan şeklinde gezdi. Ondandır (23/a) sonra yine göğe çekildi. Hak Teala'nın gücü her şeye yeter. Nerede olmayı dilerse orada olur. Halka dilediğini gösterir. Nemrud, Hz. İbrahim'i ateşe atınca yanında biri görünmüştü. İşte o Hz. İsa idi. Ateşi, Hz. İbrahim'i yakmaktan men edip, Hz. İbrahim'i teselli için gelmişti. Lût kavmini yok etmeye giden üç melekten biri yine İsa idi" diye saçma sapan konuştu.

O şeytanların üçüncüsü ise söze şöyle başladı: "Söylediğiniz bu sözlerin asla değeri yoktur. Zira Hak Teala insan şeklinde görünmez. Fakat ben derim ki: Allah Teala, Meryem'i dost edindi ve Meryem'den İsa'yı yaratıp kendine delil kıldı; Meryem ve İsa'yı kendisine sırdaş edindi ki, bununla yüceliğinden bir şey eksilmez." dedi.

Orada bulunan halk bu sözleri dinledikten sonra, o şeytanlar kayboldular. Halkın içine bir kurt düştü. -Acaba- İsa bu üç durumdan biriyle bağlantılı mı? Bu gelenler de Hak Teala'nın, bize inanç ve ibadetlerimizi öğretmek için gönderdiği meleklermiydi?... diye tereddüde kapıldılar.⁵²

O günden sonra kiliseler üç gruba ayrıldılar. Her grup üç görüşten birini benimsedi. Bu görüşler Incil'lerinde şimdi bile mevcuttur.

DINSİZ PAVLUS'UN HİLESİ

(23/b) Yine şeytan (A.L.) bununla da yetinmedi, yeni yeni hilelere başvurdu. Nitekim Ehl-i kitabın kitaplarında zikredildiğine göre, Hz. İsa'nın gökyüzüne yükseltilmesinden sonra, Yahudilerle Hıristiyanlar arasında büyük savaşlar oldu. Yahudiler, Hıristiyanlar karşısında

acze düştüler. Bunun üzerine Yahudilerden Pavlus adında bir kişi, Hıristiyanlar arasında anlaşmazlık yaratmak söz ve fiillerinde kargaşa meydana getirmek için, her gün yeni oyunlar ortaya attı. Ancak bu dinsiz Pavlus, Hıristiyanların öldürmekle tükenmediğini görünce, kendi yüzünü ilaçla karartıp, bir gözünü kör ederek Hıristiyanların yanına gitti ve onlara şöyle dedi: "Ben sizinle savaşan Yahudi liderlerinden Pavlus değil miyim?..." Hıristiyanlar -onun sözünü- doğrulayınca Pavlus devamla: "Ben sizinle savaş için büyük bir hazırlık gayreti içindeyken gök yarıldı, mucizeler görüldü. Derhal Hz. İsa belirip; "Sen benim ümmetime neden böyle yapıyorsun?" diye yüzüme bir şamar vurdu. Yüzümü karartıp, gözümü kör etti. Ben de sizinle savaş fikrinden vaz geçip, tevbe ederek Hz. İsa'dan özür diledim ve dedim ki: "Ömrümün geri kalan kısmında (24/a) bir köşeye çekilip yalnızlığı seçtim."

Hz. İsa da: "Gidip ümmetinden özür dileyerek onlara dinî ve din hükümlerini öğret ki tevben kemâle ersin, bu yalnızlıktan da hayırlıdır." buyurdu. Ben de İsa (A.S.)'in emri ile size geldim, nasıl uygun bulursanız bana öyle yapınız." dedi.⁵³

Bunun üzerine Hıristiyanlar Pavlus için bir kilise inşa ettiler. -Pavlus- bu kilisede ikamet etti. Hıristiyanlar din ve dünya işlerinde ona müracaat ederlerdi. İçte ve dışta büyük şöhret sahibi oldu. -Herkes- duasını almaya can atıyordu. Böylece uzun bir zaman geçti. Hilesini iyice pekiştirdi. Ona inandılar. Bunun üzerine Hıristiyanlara dedi ki: "İncil'de Allah yeryüzündeki şeyleri tümüyle sizin için yaratır." diye yazılıdır. Şimdi, domuz bütün hayvanların en semizidir. Şarap da kalbi rahatlatıp hüznüleri dağıtıcıdır. Bununla birlikte insanı bozan şeyin ağıza girenin değil, ağızdan çıkanın olduğu söylenmektedir. Oyleyse neden Allah Teala'nın nimetlerini inkâr edip, domuz eti yemekten kaçınıyor, şarap içmekten yüz çeviriyorsunuz?" Hıristiyanlar o günden (24/b) sonra domuzu ve şarabı helâl saydılar.⁵⁴

-Pavlus- yine dedi ki: "Hak Teala;güneş'i, ay'ı ve bütün yıl - dızları batıdan doğurur. Dolayısıyla Hak Teala o taraftadır. Size en uygun olanı, ibadetlerinizde o tarafa yönelmenizdir." Hıristiyanlardan bazıları buna inanıp ibadetlerinde batıya yöneldiler.⁵⁵

MA-I MA'MUDIYYE (VAFTİZ SUYU)

Yine -Pavlus-: "Hz. İsa'nın dünyaya gelip Haç üzerinde çarmıha gerilerek ölmesinin hürmetine, Hak Teala sizden bütün ezâyı kaldırdı. Sünnet olmayı da kaldırdı. Çünkü sizin çocuklarınız vaftiz suyu ile temiz olurlar" dedi. Hıristiyanların hepsi bunu da kabul ettiler. O zamandan beri çocuklarını kiliselere götürüp haçlarını suya sokarlar ve o suya da vaftiz suyu derler. Sünnet yerine çocuklarını o su ile bir defa yıkarlar.

Bunun gibi daha bir çok yalan söyledi. -Bunların- hepsi (halk arasında) yerleşince, yüzündeki siyahlığı giderdi ve eski haline döndü. Yine, Hıristiyanlara dedi ki: "Hz. İsa bana geldi, yüzümü mesh etti (sıvazladı). O sebepten de yüzümdeki karalık da gitti, gözüm şifa buldu (iyileşti). Bunun üzerine ben de Hz. İsa'ya yakınlık diledim. Beni bundan sonra bulamazsınız (25/a), fakat inanç esaslarından geri kalan bir şeyi daha size öğreteyim. Bilinsin ki, ölüleri diriltten, körlerin gözlerini açan ve çamurdan olan kuşu canlandıran ancak Allah'tır. O halde Hz. İsa da Allah'tır." Bir kavme böyle söyledi. Onlar da bu batıl inancı benimsediler. O kavme, başları Ya'kup el-Berdeanî olduğu için, Ya'kübiyye dediler.⁵⁶

Daha sonra bir kavme de "Hz. İsa Allah'ın oğludur" dedi. O kavim de ona inandı. Başları Nasturius olduğu için onlara da Nasturiyye dediler.⁵⁷ Başka bir kavme de: Bilesiniz ki, İsa Tanrı'dır, Meryem de Tanrı'dır ve Hak Teala için üçüncüsüdür, dedi. Bu kavim de buna uydu.

Bunlara da Melkaniyye derler.⁵⁸ Bunların hepsi de birbirinden haber - siz idiler.

Dinsiz Pavlus bu şekilde Hıristiyanlar arasına düşmanlık ve karışıklık soktu, ve daha sonra da intihar etti.⁵⁹ Pavlus'un bütün hallerini ve sözlerini yazıp İncil cüzlerine karıştırdılar ve Kitab'ı Pavlus diye isimlendirdiler⁶⁰ (25/b). Pavlus'un bütün ahvâlinin rahmânî olduğuna inanırlar, yalana ihtimal vermezler. Şu anda bile İncil'de mevcuttur. Ona göre amel ederler.

DİKİLİ TAŞLAR

Bazı kitaplarında yazılı olduğuna göre: O zaman da kâfirler hâlen -İstanbul'da var olan dikili taşlar gibi- dikili taşlar ve kümbetler inşa edip, mühim işleri olduğunda veya işlerinde tereddüde düştüklerinde bu dikili taşlara ve kümbetlere gidip buhurlar yakarak yalvarışta bulunurlardı. Mel'un şeytan o dikili taşlardan ve kümbetlerden ses verirdi. Onlar da işlerinde tercihlerini bu sese (cevaba) göre yaparlardı. Bu durum Resul-i Kibriya (A.S.)'ın doğumuna kadar devam etmiştir.⁶¹

HİRİSTİYANLARIN HAÇI

Bundan sonra şeytan (A.L.), Hz. İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülüp tekrar dirildiğini bütün kiliselere sağlam bir inanç olarak kabul ettirdikten sonra onları; Hz. İsa'nın mutlaka ümmeti için öldüğüne, şayet ölerек onlara keffaret olmasaydı, bütün insanlığın ebediyyen cehennemlik olacağına da inandırdı. Fakat batıl inançlarına göre; Hz. İsa'nın ölümü -sadece- kendine tabi olanlara rahmet olmuştur.⁶²

Yine şeytan (A.L.) "herhangi bir işaret olmadıkça bir kimse daha önce geçtiği bir yoldan tekrar dönüp geçerse (26/a) o yolu bilemez.

Oyle ise, size en çok gereken; rahmete ermenize sebep olan Hz. Isa'nın, sizin için Yahudiler tarafından işkence altında çarpmıha gerildiği darağacını hatırdada tutup, Hz. Isa'yı ibadetlerinizde sürekli olarak anmanıza vesile kılmaktır"⁶³, diye bir hayli karmaşık sözler söyledi.

Rum padişahı, Kudüs'ten getirmiş olduğu o darağacını, ibadetinde kible edinmişti. Diğer kiliseler de o ağacın suretini (benzerini) yapıp kible edindiler. Şimdi bile Hıristiyanların ellerinde bulunan Haçları, o darağacının bir benzeridir.⁶⁴

Şeytan (A.L.) bununla da yetinmeyip, Isa'nın hatırlanması için daha çok vesile gerekir diye Isa'nın ve Meryem'in resimlerini kilise duvarlarına çizdirerek, bir hayli hurafeler ortaya atmıştır.⁶⁵

Ancak, Kızıl Elma papazının Hz. Isa'nın halifesiyim diye ortaya attığı iddianın aslı şudur:

Hz. Isa göğe yükseldiğinde; yanında Meryem, Zekeriyya oğlu Yahya ile, yeryüzüne dağılıp tüm insanlara Incil şeriatına göre amel etmeleri ve Isa'ya inanmaları için davette bulunmalarını vasiyet ettiği adı geçen on Havari de vardı (26/b).

Fakat, Hz. Isa yeryüzünde yaşayan insanların çeşitli dillere, ırk ve renklere sahip olması sonucu Hakk'ın tanınmasında ve Incil şeriatına davette zorluk ve yüz çevirme olmasın diye Hak Teala'dan, Havarilerine, davet ettikleri her kavmin (milletin) dilini bildirmesi için niyazda bulundu. Hak Teala da bütün dilleri onlara öğretti. Onlara ve onlardan sonra gelenlere Hz. Isa'ya nâzil olan âyetleri okuyarak cüzzamlı ve kör olan hastalarla, diğer hastalıklara mâruz kalanlar için dua etmeleri hâlinde şifa bulmaları gibi bir özellik verdi. Bu özellik Incil'in çeşitli dillere terceme edilerek tahrif edilmesine kadar onlarda kaldı.

R I M P A P A

O zamanlar Kızıl Elma mamur bir şehirdi ve Rumların içinde Enderayıs⁶⁶ adında bir kimse vardı ki, o, vaktiyle Rum'a gelmiş olan Havarilerden İsa (A.S.) hakkında bilgi sahibi olmuştu. İncil'den bazı âyetleri ve o âyetlerin özelliklerini (tesirlerini) havarilerden öğrenmiş, tecrübe sahibi olmuştu. Hemen Kızıl Elma'ya giderek Hz. İsa'nın halifesi olduğunu iddia etmeye ve şu şekilde yalanlar uydurmaya başladı:

"Ben Havarilerdenim, ve Hz. İsa beni Havarilere başkan (27/a) eyledi, halifelliğini de bana bıraktı. Buyurdu ki: Bana inanıp da şefaattimi isteyenler, idam olduğum çarmanın şeklini, benim ve Meryem'in suretlerini yapsınlar. Bu şekil ve suretler beni hatırlamaya vesile olsun. Bu işte gayret gösterenler benim gerçek ümmetimdir. Ben onlara şefaate ederim." deyip, bunca yalan dolan ile kendini halka kabul ettirdi.

Roma'da Havarilerden öğrendiği İncil âyetlerini cüzzamlılar, körler ve hastalar üzerine okuyup, onların da iyileşmeleriyle (şifa bulmalarıyla) uydurduğu yalanları takviye etmiş oldu. Dünya saltanatı için kâfir oldu. Hem kendi yoldan çıktı, hem de insanları yoldan çıkardı.

Bütün halkı kendi küfrüne tâbi kıldı, kendiliğinden kânunlar fâcad edip, nice yalanlarını Hz. İsa'ya isnad eyledi.

Kızıl Elma halkını böylece avucuna aldı. Hz. İsa'nın halifesi olduğuna halkı inandırdı. Tam fırsatını bulunca da dedi ki : "Allah'ın lâneti üzerlerine olası Yahudiler, İsa (A.S.)'ı çarına gerdiler. Fakat o, sonradan dirildi, bir müddet daha bizimle beraber oldu. Daha sonra da Hak Teala huzurunda daima şefaateçi olmak üzere semaya kaldırıldı. Mukarrebler (kendine yakın olanlar) arasında benim başkan olmamı vasiyet edip, hilâfetini (27/b) bana verdi. Ben de Hz. İsa'ya yakın ve bana itaatkâr olan o Havarileri dünyanın bir çok yerlerine gönderdim. Ben ise sizi sevdiğim için tercih edip size geldim.

Hem Hz. Isa'nın bana ettiği vasiyetlerden biri daha şöyledir: "Halkı dinime ve şeriatıma davet et. Bir kimsenin yer ile gök arasını dolduracak kadar çok günahı olsa dahi, sen onun günahlarından dilediğini affet. Senin affettiğin günah Hak Teala tarafından da affolunur. Senin affetmeyip lânetlediğin kimse ise Allah tarafından katiyyen (kesinlikle) affolmayıp ebedi cehennemde kalır. Aleyhinde beddua ettiğin kimseler, Hak Teala'nın katında da lânetli sayılırlar."

Bunun gibi nice allı pullu yalanlarını Hz. Isa'ya yakıştıırıp iftiralar etti. Bu yalanlarıyla Hz. Isa'nın halifesi olduğu yolundaki iddiasını iyice pekiştirdiğinden, zayıf akıllı pek çok kimse her taraftan ona gelirlerdi. O da onların günahlarını itiraf ettirdikten sonra affeder ve af olunduklarını belgelemek için ellerine birer berat (belge) verirdi. Günahları affetmek Allah içindir. Fakat af belgesi ücretlidir diyerek, halkın mallarını toplamayı adet edindi.⁶⁷ (28/a). Bu haber, âleme böylece yayılınca, çevresindeki krallar da gelip kendisine biat ettiler. Bir çok mal verdiler. Akıllarınca, o da günahlarını affedip, krallıklarının devamı için kendilerine taç giydirdi ve ellerine birer asa (baston) verdi. Bu olay sebebiyledir ki, hâla kâfirlerde adettir: Büyük bir mevkiye tayin olunan kişinin eline bir asa verirler. Onlar da diğer insanlardan kolayca farkedilmek için yürüyüp gezerken ellerinde o bastonu taşırlar.⁶⁸

Ayrıca uzakta olanlar, elçilerle hesapsız mallar gönderip özür dilediler. O zamandan sonra hangi krala taç giydirip, asa verip krallığını yenilediyse; insanlar da onu kral ve casar (imparator) tanıdılar, onlar da (bu sayede) krallıklarını sürdürdüler. Hangi kral da ona uymadıysa lânetlendi, kıymetten düştü, halk arasında rezil ve hakir oldu. Sonra kânun koydu ki, hangi imparator ve kral, tahtına oturacaksa önce onun huzuruna varacak, yüzünü yüzlerine sürecektir, o da pis ayaklarını o kralın boynuna basacak, yoksa o kral tahta oturamaz (28/b) ve hükmü geçerli olmaz.⁶⁹

Kâfirlerin bütün kralları ve imparatorları ona itaat ederler ve onun emrini beklerler. O da dilediğini azleder ve dilediğini tayin eder. Şimdi bile bütün krallar, Kızıl Elma'da bir elçi bulundurlar. Bu elçiler kendi krallarının itâat ve bağılılığını ifade ederler. Dinsiz bir çok ruhban da bu papazın ardınca gitmektedirler. Onlar Hz. İsa'yı taklit ederek evlenmezler ve yağlı yiyecek yemezler. Bir kimse- nin elinden bizzat bir şey almazlar ve ömürlerini o papazın hizmetine adanmışlardır.

Şimdi anlaşıldı ki, daha önce bahsedilen zinâkâr kadından maksat, kadın gibi hilekâr ve aldatıcı olan papazdır. Halk arasında Rim Papa diye meşhur olmuştur.

O zâniyenin bineğinden maksat da, o papazın ikamet ettiği Kızıl Elma şehridir.

O canavarın yedi başından maksat; Kızıl Elma şehri içinde kalan yedi ulu dağdır.⁷⁰ Tarihlerinde ve resimlerinde yazıp çizerek iftihar ettikleri husus böyledir.

KIZIL ELMA

(29/a) Kızıl Elma'nın kuruluşu şöyle olmuştur :

Dinsiz kâfirlerden o memlekette bir imparator vardı. Onun memleketinde yıldız ilmi ile (kehânetle) uğraşan bir çok insan vardı. Yıldız falına bakan bu adamlar, yıldız ilmi ile anlamışlardı ki; imparatorun yakın akrabalarından birisi çıkıp, o imparatorun tahtını zorla ele geçirecektir. Kendisi için büyük bir şehir kurup başkent yapacaktır. Memleketler fethedip bir çok imparatoru kendi emrine alacaktır. Bu şehir, uzun yıllar yıkılmayıp, kıyamet gününe yakın bir peygamber ümmetinin eline geçecektir ki, o peygamber; bütün peygamberlerden, onun ümmeti de, diğer ümmetlerden daha efdal olacaktır.

O dinsiz imparator, bu haberi işitince bütün akrabasını çoluk çocuğuyla cellatlara öldürttü. Yalnız bir kız kardeşi kaldı. Müdebberan-ı umur olanlar (ileriye düşünen bazı kimseler) bu kız için şefaatacı olup, onu öldürtmediler. İmparator daha sonra onun uzak bir memlekette götürülüp orada bir kilisede rahibe olarak kalmasını emretti. Çünkü râhip ve rahibeler, inançlarına göre kendilerini dine adadıklarından, ölünceye kadar manastırda sadece ibadetle meşgul olup, evlenmeyi⁷¹ ve lezzetli yemekler yemeyi kendilerine ebedi haram kılmış kimselerdir. Eğer bu adaklarını bozarlarsa, ebedî cehennemde kalacaklarına ve şefaatin da onları kurtarmıyacağına inanırlar.⁷²

Bu düşünce ile kızı götürüp o kilisede ibadet etmekte olan müşrik râhiplere teslim ettiler. Uzun zaman geçmeden o kız, bu dinsiz râhiplerden hâmile kalarak ikiz çocuk dünyaya getirdi. Böylece râhiplerin âdetlerine uymayan bir durum ortaya çıkmış olunca da, herkes işitirse helâk oluruz diye bir tereddüt ve korku içinde kalarak, olay duyulmadan hem kadını hem de bu ikiz çocuğu öldürmeyi planladılar. Niha yet kadını bir derin çukura attılar. Üzerine toprak döküp öldürdüler. Çocuklara gelince, onları da bir zembil içine koyup uzak bir yerde gömdüler. Toprak altında ağlaşan bu çocukların sesleri yukarıdan duyuluyordu. Hak Teala'nın ezeli ilminde takdir olunmuştu ki, bu çocuklar bir büyük şehir (30/a) kuracaklar, ve bu şehir âhir zaman beygamberinin ünmeti eline geçecek, onların mekânı olacaktır. Bu sebeple Allah onları ölümden kurtardı. Tarihlerinde şöyle anlatılır ki, o civarda bir kurt, yavrularını kaybetmiş, sütünün çokluğundan memeleri şişmiş, dağdan dağa dolaşmaktadır. Kurt, çocukların gömülü buldukları yerin yakınında ince bir ses işitir, ayakları ile yeri kazarak zembile erişti, dişleriyle zembili yukarı çekti çıkardı. Sonra çocukların yanında yatıp yuvarlanıp memelerini onların ağızlarına verdi emzirdi. Çocuklar emdikçe memelerinin ağrısı gidip rahatladı. Kurt, çocukları bir mağaraya

götürüp uzun uzun onlara baktı. Bir zaman sonra Allah'ın hikmeti ile bir çoban mağaraya girdi. Gördü ki bir kurt, iki çocuğu emziriyor. Çobanın karısı da bir çocuğunun olmasını çok istiyordu. Çoban, çocukları alıp evine götürdü. Bu çocukların ahvâlinde bir hikmet var diyerek evlât edinip büyüttüler. Çocuklar sebebiyle çok mal ve mülk sâhibi oldular. O çocuklardan birinin adını Yunanca Romuluş, diğerinin adını da Ramuş koydular. Romuluş, Yunanca "Kızıl" demektir. Çehresi kızıl olduğundan (30/b) bu adı verdiler. Çocuklar büyüdü, çoban ölüp malı çocuklara intikâl eyledi. Romuluş o mal ile bir kale yaptırdı ve adına "Roma" dedi. Kızıl Elma diye meşhur oldu. Yaptıranın adı Kızıl ve vücudu elma gibi değirmi olduğundan Kızıl Elma dendi. Sonraları genişleyip yedi dağı içine alan bir büyük şehir oldu.⁷³

Hâlen bu şehir, Rim Papa dedikleri dinsiz Papanın başşehridir. Yeryüzünde bütün puta tapanların ziyaretgâhıdır. Dokuz binden fazla kilise vardır. Doksan binden fazla da keşiş ve ruhban yaşar ve bunların hepsi puta taparlar. Altın ve gümüş ve mücevherat ile o şehir dopdolu olmuştur. Onun kadar zenginliğe gömülmüş başka bir şehir herhalde daha yeryüzünde yoktur. Çünkü o dinsiz Papa, Isa'nın halifesi olduğunu, hatta tanrılığını⁷⁴ iddia ederek (Allah'a sığınırız) Cenneti ve Cehennemi pazara çıkarıp, cennet ve dünya makamlarını para karşılığı satmaktadır.

Şu da malum oldu ki, üzerine bir kadının binmiş olduğu canavardan murat, Papa'nın başşehri olan (31/a) Kızıl Elma'dır. Canavarın yedi başı, Kızıl Elma içinde kalan yedi dağdır. Başlarına nakşolmuş küfür kelimesi ise, onların çeşitli küfürleridir ve on iki boynuzdan maksat, on iki memlekete hükmeden krallardır ki, Papa'nın elinden taç giymiş, asâ almışlardır. Kral olmaları da, ayrılmaları da Papa'nın elindedir. O on iki kraldan biri Nemçe (Almanya-Avusturya) imparatorudur. Elindeki altın kâsedan ve içinde olan şaraptan maksat, halkı hileler ve

oyunlar ile sarhoş ederek düşünemez hale getirip kimine cennet vadedip, kimini de cehennemle korkutması ve kimine dünya mevkileri vermesidir. Deniz üzerinde olmasından murat da meleğin tâbirine göre, bir çok milletlerin kendisine tabi olmasıdır.

Nitekim o Papa'nın hükmü, yeryüzünde ne kadar puta tapan hıristiyan varsa hepsine geçer. Ona Hz. İsa'nın halifesidir diye inanırlar ve şefâatını umarlar, onun lânet etmesi cehenneme girmeye sebep olur diye inanırlar. Hatta Hak Teala'nın halkı affetmesi bile, onun affına bağlı olduğu inancındadırlar (31/b).

Ehl-i kitap, çeşit çeşit fırkalara bölünmüş olup, o fırkalardan Nesturiyan, Yakubiyan, Fuluniyan,⁷⁵ Lutraniyan,⁷⁶ Ünitariyan,⁷⁷ Şusniyan,⁷⁸ Anababatşite⁷⁹ ve diğer ondan fazla fırkanın hepsi şu görüştedirler ki, rü'yette bahsedilen kötü sıfatlı zâniyeden maksat, beyan olunduğu üzere Rim Papa'dır.

Binmiş olduğu yedi başlı canavardan maksat; yedi büyük dağı içine alan Büyük Roma'dır ki, bazıları Roma ve bazıları da Kızıl Elma adını verirler. On iki boynuzdan maksat; kendisine itâatkâr, on iki dinsiz imparator. Yahut, on iki râhipten müteşekkil organize heyettir⁸⁰ ki, dinsiz Papa, bütün hareketleri, davranışları ve sözlerinde bu heyetin görüşünü alır. Fakat bunların da ipi yine Papa'nın elindedir. İstedğini atar, istediğini tayin eder. İşleri hep kötülük olan Papa ölünce de hepsinin oyları ile on iki organize (idare) heyetinden birini tahta oturtup Papa tayin ederler⁸¹ ve yine hepsi ona teslim olurlar.⁸²

Adı geçen fırkaların, o dinsize ve onun ardınca gidenlere düşmanlıkları pek fazladır (32/a). Papa'nın hilâfetinin temelinde sahte sözler, apaçık yalanlar, türlü hileler, efsane ve uydurmalar olduğu hususunda hepsi aynı görüştedirler. Bu yalan ve uydurmaları açıklayan bir çok kitap yazmışlardır. "Sonu yakındır" diye hırsla beklemektedirler.

Bunu şundan çıkarıyorlar ki: Hz. İsa, Havarilerine defalarca haber verdi ki, benim peygamberliğimden sonra, benim halifem olduğunu iddia eden nice yalancı mel'unlar ortaya çıkacak, dünyalık toplama yolunda hem kendileri kâfir olacak, hem de sayısız insanları kendilerine uydu-racaklardır. Katiyyen uyanık olunuz, o sapıklara güvenmeyiniz.

"Şür kant agutem peşudu kırışt et pesevvuduvu purufete et ned şığna et miraku la enşedu şendum şih fi eri puteşt eysiem el katvuş vevuş atvum kavette akse prudkiş omiya."⁸³

Bu sözün Hz. İsa'nın sözü olduğu açıktır. Fakat kendileri İncil'lerine katmışlardır. Şimdi de ikinci kitapda, on üçüncü sürede yazılıdır.

O dinsiz Papa, bu gelen sözlerin kendi hakkında olduğunu anlayıp, kendisinde bulunan İncil nüshasından bunları çıkarmıştır. Kendine muhalif olan kâfirler ile bu husus (32/b) için yaptığı büyük mücadeleler tamamen tesbit edilmiştir. Manası şöyledir:

"Ey benim yakınlarım, benden sonra ortaya çıkacak şeylerden Allah'ın izniyle size haber vereyim, ona göre hareket ediniz. Yakın zamanda, benim halifem olduklarını iddia edecek yalancılar ortaya çıkacak, hatta İsa biziz diye halka fitneler verirler. Sakın aldanmayın, göklere çıksalar, ölüyü diriltseler, körlerin gözlerini açsalar da itibar etmeyiniz."⁸⁴

Bu ikazlarla sözü geçen dinsiz fırkanın yalan ve mel'netlerinden haberdar olmuşlardır.

Fakat puta tapan takımı Papa'nın sözlerinin hak olduğuna inanırlar. O, Hz. İsa'nın halifesidir derler. Hareket ve sözlerinde yalan ihtimalini kabul etmezler.

Bazı uzak memleketlerde oturanlar, cahillikleri sebebi ile kâfir olduklarından zannederler ki, o Rim Papa, tâ İsa (A.S.) zamanından

beri diridir. Kıyamete kadar da ölmez. Şimdi de bir zenbilde pamuk içindedir. Senede bir kere konuşur... Bunun gibi katıp karıştırılmış şeylere itimat ederler.

YENİ DÜNYA (AMERİKA KITASI)

O dinsiz Papa'nın yeni dünya halkını kendi hükmü altına alması da şöyle (33/a) olmuştur: Kıt'aları çevreleyen dış denizin (Atlas Okyanusu) Lehistan kâfirleri tarafına düşen iskelelerinden Daniska (Gdansk) diye bilinen bir yerden, geçmiş senelerde bir gemi, ticaret için yola çıkmıştı. Ters yönden esen bir rüzgara kapılarak yollarını şaşırdılar. Ümitsiz bir durumda altı ay denizde gezdiler. Sonunda kara göründü. O tarafa giderek karaya çıktılar. O memleketin halkı bunların durumunu araştırınca, bunlar da başlarından geçenleri ve altı aydır denizde gezdiklerini anlattılar. Dediler ki; bizim memleketimiz o kadar büyüktür ki, hiç kimse sonunu bulamamıştır. Şehir ve köyleri oldukça mâmurdur. Halkı gâyet çoktur. Fakat hepsi küfür ve dalâlet içindedirler. Yeryüzünde kendilerinden başka insan ve yaşadıkları yerden başka yerler olduğunu bilmezler. İnsanlara gönderilen büyük peygamberlerden ve onlara inzal olunan kitaplardan da haberleri yoktur. Dalâletleri de şöyledir ki, sabahleyin evlerinden dışarı çıktıkları anda, ilk önce neye rastlarırsa (33/b), o gün akşama kadar ona ibadet ederler.

Bahsedilen gemide bulunan bir kaç keşiş ve ruhban, kitaplarını oranın halkına gösterdiler. Kitapları gören halk o dinsizlerin küfürlerine meyledip kitaplarını kabul ettiler. Sonra o gemi geri döndü. O dinsiz ruhbanların başı olan kötülük babası Rim Papa'ya mektuplar yazarak durumu olduğu gibi anlattılar. O da bir çok gemilerin ihtiyaçlarını tedarik edip, kendi küfürlerine davet ve bâtıl mezheplerini öğretmek için o memlekete bir çok keşiş ve ruhbanlar gönderdi. Hâlf da o memleket halkını bu şekilde kendilerine tabi kılmak için çalışmaktadır.

Tabi kıldıkları şehir ve köylerin sayısı kırk bini geçince, isim ve resimleriyle defter edip (kaydedip) o, dinsiz Papa'ya arzettiller. O da bu duruma memnuniyet ifadesi olarak bir kitap yazdı ve bu kitaba "Yeni Dünya" adını verdi. Sonra da tabettirdi. Bununla hazinesine bol miktarda gelir sağladı.

Kible tarafından gelerek o zâniye kadını helâk etmeye kasteden beyaz elbiseli muhterem Zat'tan (34/a) maksat: Doğru haberci, şefkatli tabib, iki cihanın önderi, âlemlerin güvencesi, emirleri ve yasakları açıklayıcı, eğlence ve oyun aletlerini yasaklayıcı, peygamberlerin sonuncusu, Adnan oğulları neslinden gönderilmiş Muhammed Mustafa Hazretleridir. Onun fâni dünyaya gelişi en şerefli mekânda Mekke-i Mükerrreme'de olmuştur. Bu fâni âleme ayak basmasıyla bir çok kiliseler yere geçti ve bir çok putlar da yüzüstü düşüp parça parça oldular. Peygamberlikle şereflenip nübüvvetini insanlara tebliğ ve Kur'an şeriatına dâvet ederek nice fetihler eyledi. Bütün âlemin karanlıkta kaldığı ve o zâniyenin hilesinin şarabından içerek akılları gittiği küfür ve dalâlete garkolup hepsinin putlara taptıkları bir zamanda, âlemi karanlıktan kurtarıp aydınlatıcı oldu.

Allah'ın kitabını, gökten gelen sayfaları; yani Kur'an-ı Azîmüştânı kendine en büyük mucize edindi. Baştan ayağa örttüğü (giyindiği) beyaz elbisesinden maksat da; Hakk'a itaate ve şerfati tebliğde iyiliği emredip kötülüğü menetmede, gizli ve açık doğru yola bağlılığında zerre kadar eksik veya fazlası olmadığı kalb-i şerifinin vefasız ümmetinden zerre kadar bile vazgeçmeyip şefâatının herkese şâmil olduğudur.

O zâniyenin tarafına yürümesinden maksat; O zat'ın saltanatı kible tarafından yani Kâbe-i Şerifeden ve Medine-i Münevvereden zuhûr edip, yavaş yavaş o zâniyenin tahtı olan Kızıl Elma'ya ulaşmasıdır.

Elinde olan demir asâsından maksat; Hak Teala'nın Osmanlı Devletine ve diğeri Muhammed Ümmetine büyük kuvvet ve şevket ihsan eylesidir.

Mübarek ağızından çıkan yakıcı ateşler ve hoş rüzgârlardan maksat; Ümmet arasında iyiliği emir ve kötülüğü men eden ve isyandan sakanları yüksek makamlarla müjdelemesi ve şefâat etmesi, âsileri de cehennem ile korkutmasıdır. Fakat (kendi) şeriatı üzere kâfirleri dine dâvet edeceğine ve dâvetini kabul edenlerin dünya ve ahiret saadetine kavuşacaklarına, dâvetinden yüz çevirenlerin ise, ateş misâli kılıç ve mızraklar ile kahr olunmalarına da işarettir.

O muhterem zat'ın savaş ve mücadelesinin uzayıp gitmesinden maksat; Rasûl-i Kibriya'nın ümmetinin asrı saadetlerinden günümüze gelinceye kadar dinsiz kâfirler ile gece gündüz açık ve gizli devam eden gelen dîni ve dünyevî düşmanlıklarıdır (35/a).

O zâniye kadının bütün başlarıyla ve boynuzlarıyla ve muhterem zât'ın üzerine hücumdan maksat; müslümanlara karşı gösterdiği düşmanlıklardır.

Nitekim, Osmanlı ülkesine yakın olan yedi kralın⁸⁵ verdikleri hesapsız zararlar bilinmektedir. Diğeri krallar ise uzakta oldukları için, görünüşte savaşları yoksa da yine düşmanlıktan geri değillerdir.

O zat'ın ilk darbeyi onun boynuzlarına indirip sonra bütün vücudunu toprağa yıkması; Osmanlı devletinin, önce krallar üzerine galip gelerek sonunda da zâniyenin (Dinsiz Papa'nın) bütün emlak ve erzakına ve bindiği canavarına (Kızıl Elma şehrine) sahip olup, bütün düşmanları üzerine galebe çalması, en büyük selâmet ve ganimete kavuşmasıdır.

Gökten gelerek, yüksek sesle Cenab-ı Hakk'ı öven melekten maksat; Hak Teala'nın Tevrat'ta, Zebur'da, İncil'de ve yüz suhufta; geleceğini bildirdiği âhir zaman peygamberinin bu fani âlem çölüne gelmesine;

Ümmetine vad'olunan ilâhi yardım, zafer ve ganimetlere, yeryüzünde tam bir adaletin icra olunacağına, herkesin Hak Teala hazretlerine kalp huzuru ile hamd üsenada bulunacağına ve bu durumun uzun yıllar (35/b) böyle kalacağına işarettir. Bunların hepsine Tevrat, Zebur ve İncil'de açık işaretler vardır. Fakat hepsini bu kısa eserde belirtmek mümkün değildir.

Anlatıldığına göre insanoğlunun yeryüzünde başlangıcından, tâ mükâfat ve ceza yeri olan ahiret gününe kadar geçecek zaman, Tevrat'ın bâzı rivayetlerine göre dokuz bin yıl, bâzı rivayetlerine göre de yedi bin yıl olacaktır. İlâhi irade, Adem oğlunu belli bir zamana (muayyen bir ecele) kadar yaşatmak için yeryüzüne gönderdiğinde, yaratılışı itibariyle toplu yaşamaya uygun olan insanoğlu kendi cinsinden insanlarla alış-verişe muhtaç olmuştur. Alış-veriş münasebetleri de adâlet ölçüsüne, adâlet ölçüsü de bir siyaset ve şeri'at ölçüsüne ihtiyaç duydu. Bu da bir kanun koyucuya muhtaç olduğu için, Hak Süphânehu ve Teala Hazretleri; zayıf kullarına acıdığından, bahsedilen zaman boyunca her bin yılda, kendi zat'ının yüce sıfatlarını tanıyıp, emir ve nehiyelerini halifeliklerinin dayanağı kılsınlar diye apaçık mucizeler ve delillere sahip itaat olunmaya lâayık halifeliğe ve peygamberliğe uygun bir çok peygamber gönderdi.

Zikronulan her bin yılda; Nübuvvet (Peygamberlik) sırlarının nikâbına (örtüsüne) bürünerek Nebîlik şerefiyle (36/a) şereflenen zorluklar çölünün çilekeşleri; toplumun beyinsiz yöneticilerinin oklarına hedef oldular.

İlâhi hükümlere (insanları) dâvet etmede kusur etmeyen İlâhi Ahkâm'ın inceliklerini tebliğde yorgunluk ve tembellik göstermeden bunca hakâretlerin cefasını çeken ve yaratılışın zorluk sarayı olan bu geçici belâ yurdunda musibetlere uğrayan ve Ekremül-Ekremin olan Allah u

Azimüşşân'ın zayıf kullarına acıyıp şefkât ve muhabbet göstermesinden her bin yıl da bir gönderilen yüce Nebiler ve Resuller belâ ve sıkıntılarla karşılaştıklarında mahzun olan gönüllerini teselli için bir çok defa:

Enbiya'nın en üstünü, insanların en şerefli, en şanlı ve seçkini Hz. Muhammed Mustafa'nın; son zamanda fâni âlemde en büyük peygamberlikle şereflendirilip, Kur'an-ı Azimüşşân'ın şeriatını tebliğ ve peygamberlik zincirini tamamlamak için geleceğini, insanlara ve cinlere peygamber olacağını, ümmetinin bütün ümmetlerden daha üstün olup, yeryüzünde bütün ırk ve milletlere üstünlük sağlayıp, Kur'an'ın hükümleri gereğince yer (36/b) yüzünü adaletle dolduracağını bir çok kereler va'detmiş ve müjdelemiştir.

Şimdi bile Tevrat, Zebur ve İncil'de zikrolunmaktadır. Fakat dinsiz kâfirlerin, tahriflerinde, isimlerini bütünüyle değiştiremedikleri, peygamberlere, Yüce Peygamber Hz. Muhammed'in ve ümmetinin faziletlerini bildirmek için inen bir çok ayetten halen Tevrat'ta ve Zebur'da bulunduğu şekliyle bir kaç ayeti zikrederek, manasını özet olarak açıklayalım:

İLK BİN YILDA ADEM PEYGAMBER (A.S.)

İlk bin yılda Adem Safiyyullah, yokluk âleminden varlık âlemine yaratılış elbisesi giydirilerek ve mucizelerle donatılarak gönderildi.

"Ey Adem اسكن أنت وزوجك الجنة" (Bakara 2/35) ayeti kerimesinde belirtildiği gibi cennete yerleşip yasak ağacın meyvesi dışında, bütün nimetlerden yararlanma hakkına sahip oldu. Hilekâr İblis, Adem'in bu hâlini ve sâhip olduğu sayısız ikramları öğrenince, içi kinle doldu, yılan vasıtası ile cennete girerek Adem'in kalbine çeşitli vesveseler sokdu, yanlış yollar gösterdi.

Hz. Adem, iyi huyların kaynağı, iyi işlerin menbaı olduğu için yalan-dolana (37/a) ihtimal vermediğinden İblis'in sözünü gerçek bir nasihat kabul ederek ona yenildi. Temiz kalbine hile ve tuzak ihtimali gelmediğinden, düşmanın maksadını kendi yararına sanarak, yasak meyveyi yedikten sonra; keramet elbisesi bedenlerinden soyularak şeref tacı başlarından düştü, iktidar ve itibarlarını yitirdiler. İzzet ve ikram içinde iken, mahrumiyet köşesine çekilince de ızdırap ve şaşkınlık içinde perişan bir hal aldılar. Onlara hizmetle görevli olanlar yüz çevirdiler. Mutluluk sarayları, olayların akışından viran oldu. Biçareler avret mahallerininin açık olduğunu fark ettiler. Utanarak avret mahallerini örtmek için onlardan (cennet ehlinde) kaçarak ağaçlara gizlendiler.

Takdir-i ilâhi gereği cennetten çıkmaya yönelince; belki ilâhi kerem ufkundan af ve ihsan güneşi doğar da, mahrumiyet karanlığına son verip, ilâhi inayet tepesinden lûtfu ilâhi bulutu görünüp ümitleri, gül bahçesi gibi yeşerir mi? diye sağa-sola bakarlardı. Hiç (37/b) bir yandan ümit ettikleri kokuyu alamadılar, dertlerine derman olacak bir şey de belirmedi. Çaresiz ve ümitsiz bir şekilde nimetleriyle zevklere gark oldukları cennetten dışarıya ayak bastılar. Ayrıldıkları büyük nimetleri düşündükçe, ayrılık ateşi her taraflarını sarar da, sürekli fer-yad ederek: "Ya Rabbi, cennette olduğum sırada Arş sahifesinde ismini mübarek isminin yanında gördüğüm ahir zaman peygamberinin hürmetine beni yarlığa" deyince; keremi sonsuz yüce Allah'ın merhamet kapıları açıldı, lütuf denizleri dalgalandı, inayet ummanları çalkalandı ve Adem'in ümit bahçesine merhamet yağmurunu yağdıran ve susamış gönlünü baştan sona sevinçle dolduran, Hak Teala'nın şu nidası geldi:⁸⁶

"Filuuş muli erşi kunsiden kapetim şerpentş elli avutem murte kapetim ayoş."

Ey Adem üzülme izzetim hakkı için senin ve sana verdiğim kadının

neslinden ahir zamanda bir peygamber yaratacağım ki, şeytanın cennete girmesine vesile ve senin (38/a) cennetten ayrılmana sebep olan yılanın başını sürekli ezecektir. Senin ve çocuklarının tekrar cennete girmenize yol açacaktır. O yılan da o peygamberin ökçesini ısırmaktan bir an dahi geri kalmıyacaktır. Yani, ahir zamanda bir peygamber gelecek, şeytanın temellerini yıkıp, kilise ve havralarını harap edip küfürün karanlığını dağıtacak ve doğru yola öncülük edecektir.

Yılan sıfatlı şeytan, o peygamberin ümmetine düşmanlıktan geri kalmayacaktır. Yani kendine dost olan müşrikleri, o peygamberin ümmetine musallat edip, düşmanlığını elden bırakmayacaktır. Fakat bütün başarıları yılan başı gibi ezilip Hak Teala Muhammed ümmetine nusretler (yardım-zafer) ihsan edecektir."⁸⁷

Dinsiz kâfirlerin tamamı, bu ayetin ahir zaman peygamberi hakkında olduğunda ittifak halindedirler. Ancak bu ayetle Hz. İsa'nın kasd olduğunu iddia edip, bununla iftihar ederler.

ŞİT PEYGAMBER (A.S.) :

Adem (A.S.)'ın dönemi (zamanı) olan ilk bin yılda Şit (A.S.) peygamberlikle şereflendirildi. Hak Teala, Şit (A.S.)'a resullük tacını ve nebilik elbisesini giydirip âlemi O'nun adaletinin eserleri ve şeriatının nurları ile donattı (38/b).

Cenab-ı Hak, tarafından kendisine 50 sahife indirdi. Bu sahifelerde ahir zaman peygamberinin mübarek isminin açıkça yer aldığına Tevrat, Zebur ve İncil'in bir çok yerinde işaret vardır.

İKİNCİ BİN YIL : İDRİS PEYGAMBER (A.S.)

İdris (A.S.), ikinci bin yılda peygamberlikle görevlendirildi. Kendisine Allah (C.C.) tarafından 30 sahife indirilmiştir ki, bu

sahifelerde âhir zaman peygamberinin mübarek isminin zikredildiği şimdi bile adı geçen kitaplarda (Tevrat, Zebur ve İncil) hikâye edilmiştir.

İdris (A.S.) zühd ve ibadette ileri bir mertebeye ulaşarak semaya yükselmiştir.

ÜÇÜNCÜ BİN YIL : NUH PEYGAMBER (A.S.)

Hz. Nuh, üçüncü bin yılda fâni âlem çölüne ve nebilik sahasına ayak bastı. Nebilerin sonuncusu, öncekilerin övünç kaynağı olan Muhammed Mustafa (S.A.V.) hakkında kendisine bildirilen ilâhi va'd, Tevrat'ın ifadesine göre şöyledir:

"Şed no ak in venit iza siyam in ukalis yehu"

Anlamı :

Küfrün karanlığı yeryüzünü kaplayınca; zorluk ve eziyet yurdu olan bu fâni âleme gelen Hz. Nuh, felaketzedelerin lideri ve gönlü temizlerin (mü'minlerin) öncüsü olarak 950 yıl kavmin sefihlerinin (beyinsizlerinin) siyaset oklarına hedef oldu.⁸⁸

(39/a) Hak yola dâvet etmede hiçbir fazlalık ve eksiklik etmedi. Allah'ın hükümlerini bildirmede tembellikte bulunmadı. Fakat onların taşlaşmış gönüllerine Nuh'un inci saçan sözleri tesir etmediğinden onun davetine icabet etmediler. Yanlış hareketlerine pişmanlık göstermediler. Bunun üzerine Hak Teala, Nuh (A.S.)'a hitap ederek şöyle buyurdu:

"Yeryüzündeki yaratıklarım olan Adem oğulları, benim emirlerimi tamamen unutup terkettiler, yasaklarımdan da sakınmayıp kalplerindeki korkuyu silerek benden başka mâbûd edindikleri için, ben de azameti kibriyamla (yüce kudretimle) insan soyunu yeryüzünden silip, yer

ve gök arasında bulunan tüm vahşi hayvanları ve yırtıcı kuşları varlık âleminde yokluk âlemine göndereceğim."⁸⁹ Bunun üzerine Hz. Nuh'un temiz gönlü hüznüyle, nurlu gözleri kanlı yaşlarla dolarak, kalbinin derinliklerinden şöyle niyazda bulundu:

"Ey duaları kabul eden Allah... bütün varlığı hürmetine yarattığın, nûrî âlemin güneşi olan, yeryüzüne ayak basması, yaralı gönüllere merhem olan ve şefâati, günahkârların sığınağı olan ve atamız Hz. Adem'in, arşın tavanındaki sahifede adını, senin adının yanında gördüğü o ismin sahibinin ve onun ümmetinin yüzü suyu (39/b) hürmetine; merhamet denizini dalgalandır da yeryüzündeki yaratıkların olan insan soyunu mahvetme"⁹⁰ diye yalvarıp yakardı.

Cenab-ı Hakk da, Hz. Nuh'un bu duasını kabul ederek, onun ağlayan gönlünü teselli için şu müjdeyi verdi, ve "Ey Nuh... dua ettiğin kimse hakkı için duanı kabul buyurdum. Sana ve sana tâbi olanlara umûmi lutfundan inayet eyledim. Yaratıklarımın en hayırlısı olan Habibim hürmetine, insan soyuna yine merhamet eyledim. Bunun için tufandan kurtulmak üzere bir gemi yap, bütün hayvanların erkek ve dişilerinden birer çift gemiye koy ki; tufan, âlemi sarıpta, sana karşı gelenlerin hepsini boğduğunda, sen ve sana tâbi olanlarla, hayvanlara ve kuşlara, o ahir zaman peygamberi hürmetine yardım edeyim."⁹¹ diye buyurdu.

Yine denildi ki, Hz. Nuh gemiden çıktıktan bir zaman sonra Allah rızası için bütün hayvan ve kuşlardan birer şükür kurbanı (40/a) kesmiş, bu kurbanlar Cenab-ı Allah katında kabul görmüş ve kendisine şöyle nida edilmişti:

"Üçü ba yilu turu fedüş maun vuşukım kadunvun iş senitür ampiliyuş amneş karuap afiveş dilvuına kavafetura eşť ampiliyuş deluvum elperedentum."

Manası: "Ey Nuh evlatlarına müjdele ki; Ben yüceliğimle, ahir

'zaman peygamberinin hürmetine senin zürriyetine inâyette bulundum. Ve o sevgili kulum hürmetine bundan böyle insan soyunu tufanla cezalandırmayacağım."⁹²

HUD PEYGAMBER (A.S.)

Hud (A.S.) da kavmi olan AD'ı şeriata davet için bu devrede peygamber olarak gönderildi.

SALİH PEYGAMBER (A.S.)

Salih (A.S.) da Semūd kavmini imana davet etti. -Onlara- yavrusu ile birlikte bir deveyi kara taşdan mucize olarak çıkardı. Deve 30 yıl kadar sahrada gezdi. Sonunda deveyi öldürdüler. Yavrusu kaçıp kara taşın içine girdi. Allah da bu kavmi gazaba uğratıp sayha (korkunç ses) ile helâk etti.

HIZIR PEYGAMBER (A.S.)

Hızır Peygamber, bastığı yerden yeşil otlar bittiği için (HIZIR) diye adlandırıldı. Tufanda Nuh (A.S.) ile (40/b) gemide birlikte idi. Hz. Nuh -kendisine- hayır duada bulundu. Ab-ı hayata ulaştığından kendisine uzun ömür verildi. Ve bu devirde peygamberlikle görevlendirilerek denize vekil kılındı.⁹³

HANZALA PEYGAMBER (A.S.)

Peygamber Safvan oğlu Hanzala (A.S.), bu devirde peygamber olarak gönderildi. Bunların hepsinin zamanın sonunda ahir zaman peygamberi Hz. Muhammed Mustafa'nın son peygamberlikle gönderileceğinden haberdar olmakla sevindikleri Tevrat'ta genişçe anlatılmıştır.⁹⁴

DÖRDÜNCÜ BİN YIL: İBRAHİM PEYGAMBER (A.S.)

Abraham (İbrahim (A.S.) dördüncü bin yılda peygamber olarak gönderildi. Ahir zamanda, İbrahim oğlu İsmail (A.S.)'ın soyundan Enbiya'nın en üstünü olan Hz. Muhammed Mustafa'nın geleceği ve Hz. Muhammed ümmetinin de, ümmetlerin en hayırlısı olarak yeryüzünü adaletle yöneteceği, Hz. İbrahim'e bir çok kereler va'dolunup müjdelenmiş olduğu, şimdi bile Tevrat'ta açıkça zikrolunmuştur ki, bazısını belir-
telim.⁹⁵

"Yehuve evtem dikşit ebrahamu puşkavam şeşelut şe pãryavişit eb eud tule nunak ukuluş tuuş et şirkum ispise eb iştuluku vubi eş et şeytem tir-i u enem et edemmeredi (41/a) em et ed uri en tem et oksidentem veruses nam tutam hanak rekivünem hunem diş tibi'de uturuşum et şemin tuinsi kula şukulum."

Manası şöyledir: "Allah Azîmüş-şan, İbrahim (A.S.)'a hitabederrek şu dağ üzerinde dur. Ve gözünü aç batıya, doğuya, sağa ve sola bakarak Rabbine hamd ve övgüde bulun. Zira göreceğin ülkeleri senin zürriyetine ebediyen mülk olarak vereceğim. Batıdan doğuya kadar sağda ve solda bütün ülkeleri ve dilleri senin çocuklarınının yönetimine vereceğim."⁹⁶ buyurdu.

Bu âyetin nüzül sebebi şudur: Allah Teala, Hz. İbrahim'i (hicret) göç etmekle yükümlü tutup, memleketinden uzaklaştırarak gurbete saldı. Hz. İbrahim'in -Hârân- adında bir kız kardeşi vardı.⁹⁷ Ahirete irtihal etmiş ve Lût isminde bir erkek evlat bırakmıştı. -Hz. İbrahim- hicret ederken Lût'un evine uğradı. Lût: "Ya İbrahim nereye gideceksin?" diye sorunca, "
Ben Rabbime doğru hicret edeceğim." (Ankebut/29/26) dedi. Lût (A.S.), İbrahim (A.S.)'a arkadaş oldu. Şam'a geldiler. Uzun bir zaman beraber oldular. Daha sonra

ayrıldılar. Hz. Lût, Mu'tefikat adlı mevkide yerleşti ki, burası Filistin'in hududunda beş büyük köydür.

Hz. İbrahim Haran adlı şehre gelip bir müddet burada ikâmet etti. Hz. Lût'tan ayrılışından dolayı temiz kalbine yeni bir keder arız olunca -Cenab-ı Allah- o kederi gidermek için bu ayetleri indirerek, mübârek kalplerini teselli etti. Peşinden şu âyet te zikredilmiştir.⁹⁸

"Et alşpuvinam şemnetuum ut şid numeru şıktut pulıvu şitere kovemiş poterti kıvşı kıvem mumerade pul veremi in kuvam teret isya em numra reyi puterit şementuum."

Manası: "Zürriyetini yerlerin tozu, denizlerin kumu ve göklerin yıldızları gibi sayısız ve sınırsız kılacağım. Ve bu ülkeleri kıyamet gününe kadar onlara mesken (yurt) olarak vereceğim."⁹⁹

Bu ayetler Kitab-ı Musa'nın on üçüncü süresinde bütün nüshalarda bu şekilde zikredilmiştir. Fakat dinsiz kâfirler, Hz. İbrahim'in zürriyetinden Hz. İsa'yı ve ümmetini kastediyorlar. Zira, Hz. İbrahim'in sulbünden iki büyük peygamber dünyaya geldi. Biri İshak (A.S.), biri de İsmail (A.S.)'dir. Hz. İshak'ın soyundan Hz. İsa, Hz. İsmail'in soyundan da Hz. Muhammed (42/a) Mustafa (S.A.V.) dünyaya geldi.

Hak Teala'nın bu mübarek va'adlerinin hangisi hakkında olduğu hususunda tartışdılar. Dünya haritasına bakıp -sözü edilen- bu ülkelerin hâlen kendi yönetimleri altında olduğu zehâbına kapıldılar. Fakat araştırıldığında hâlen Şam, Hâran ve Filistin diyarının Hz. İsmail'in soyundan olan Muhammed ümmetinin yönetimi altında olduğu kendi haritalarından anlaşılınca (açığa çıkınca), va'dinin aksini yapmaktan münezeh olan Allah, pis suratlarını kararttı ve bunu te'vil edemediler. Hiç bir şekilde yorumlanamıyacak olan ve bundan daha açık başka bir âyet te; Tevrat'ta Kitab-ı Musa'nın 15 inci süresinde bu şekilde zikredilmiştir.¹⁰⁰

"Akse şer munam yehve et eberaham disned u uşte nun erti hereş tuuş şad kıvı puru dipti ev şeş yiş tuuş futuruş, etai kavanun vavu kapitur empiliuş numen tu um eberam şed vavi kapitur eberaham kuviya peetrem multium diniş gasium kuşidutite."

Nuzül sebebi şu şekildedir: "Hz. İbrahim Şam diyarının Haran şehrinde bir süre oturduktan sonra o vilayette kıtlık olunca ailece (eşi) Sara (42/b) ve kendine tabi olanlarla birlikte Mısır'a gittiler. Ancak; "şehre bir yabancı geldi, eşinin dünyada benzeri yok" diye Sara'nın çok güzel olduğu haberi Mısır'da yayıldı. Bu haber hükümdarın kulağına gitti. Hükümdar, Hz. İbrahim'i huzuruna getirtip durumunu sordu. Hz. İbrahim: "Babil'de doğdum. Şimdi Haran'da oturuyorum. Adaletini işitip geldim ve yanımda olan hanım kızkardeşimdir." dedi. Hükümdar derhal Sâra'ya bir adam gönderip huzuruna getirtti. Hükümdar, Sâra'nın yüzünü görünce hayretler içinde kaldı. Hz. İbrahim senin neyindir? diye sorunca, onu yalancı çıkarmamak için "kardeşimdir" dedi.

Bunun üzerine hükümdar: "Ben sana kardeşinden daha iyiyim" diye sahip olmak istedi. Sara kurtulmak için Allah'a yönelip dua ettiğinde hükümdarın eli kurudu. Hükümdar: "nasıl bir büyü yaptın?" diye sorunca Sâra: "senin elini kurutan, beni ve seni yoktan varedip, mü'minleri zalimlerin elinden kurtaran Allah'dır." cevabını verdi.

Bundan sonra Sâra dua etti. -Hükümdarın- elleri iyileşti. Yeniden sahip olmak isteyince yine elleri kurudu (43/a), tekrar dua etti ve elleri iyileşti. Üç defa böyle yapınca, Hükümdar: "Bundan böyle sana el uzatmayacağım." dedi ve Hacer adında bir cariye verip, bir adamla birlikte Hz. İbrahim'e iade etti. "O hanımı al, git. Memleketimde durma." diye de emretti.¹⁰¹

Hız. İbrahim, olayı öğrendi ve ertesi gün yola çıktılar. Şam diyarında Filistin'e geldiler. Hak Teala İbrahim (A.S.)'ı mal sahibi

Yapınca orada bir mescid inşa ederek, kuyular kazdılar ve sular akıt-
tılar. Şam'ın şimdiki ırmakları bu sulardan oluşmaktadır.

Hz. Lût'un ikâmet ettiği yer, Hz. İbrahim'e bir konaklık mesa-
fede idi. Sürekli birbirleri ile haberleşiyorlardı. Daha sonra Şam'lı-
lar Lût'a saldırıp malını elinden alıp, kendisini esir ettiler. Hz.
İbrahim bu olayı duyunca, Şam'lıların üzerine yürüdü ve Lût'un tüm
mallarını geri aldı ve Lût'u kurtardı.¹⁰² Filistin'e geldiler. Kat a-
dında bir yere yerleştiler. Burası gelişmiş bir yer olduğundan karar-
gâhları oldu. Hz. Lût yine o köyde kaldı. Zira tüm halkı putperest idi.

İbrahim (A.S.) ile Lût (A.S.) daima görüşür (43/b)lerdi. Hz. İb-
rahim ve Sâra, çocukları olmadığından hayırlı bir zürriyete (nesle)
sahip olabilmeleri için dua ederlerdi. Ancak Sâra âdetten kesilince,
çocuğu olmayacağını düşünerek Hâcer'i Hz. İbrahim'e hediye etti.¹⁰³
Hâcer de oldukça güzeldi. Hz. İbrahim Hâcer'le evlenince yalvarıp ya-
kardı ve "Ey Rabbim, bana sayısız mal ve mülk ile ihsanda bulundun. Öm-
rümün sonunda bu fâni âlemden beni, halifesiz (evlatsız, nesilsiz, zür-
riyetsiz) olarak ahirete gönderme. Bana, peygamberliğe varis olabile-
cek bir evlat ve hayırlı bir nesil ver." diye niyazda bulundu. Bunun
üzerine Hak Teala'dan nida gelerek, şu âyet nâzil oldu:¹⁰⁴

Manası şöyledir: "Ey İbrahim, dua ve niyazın benim katımda ka-
bul oldu. Azametim hakkı için sana öyle bir evlat vereceğim ki; onun
neslinden ahir zamanda insanlara ve cinlere bütün varlıkların en hayır-
lısı olan bir peygamber, gönderilecektir. O'nun ümmeti senin şu anda
üzerinde oturduğun ülkeyi kıyamet gününe kadar idare edecektir. Bütün
dünya ülkelerini ve halklarını hakimiyetleri altına alacaktır. -Onun
ümmetini- denizlerin (44/a) kumundan ve göklerdeki yıldızlardan daha
çok kılacağım. Ve senin de ismin bundan böyle İbrahim olacak."

Zira Tevrat'ın rivayetine göre, Hz. İbrahim'in mübarek ismi

önce Abram'dı. Harflerdeki (artış) çokluk, manada da çokluğa (artışa) delalet ettiğinden, bu âyet nazil olunca İbrahim oldu. Süryani lisanında Abraham anlamında olan İbrahim, Yunan dilinde, en şerefli soyların (zürriyetlerin) babası demektir.¹⁰⁵

Ve bu sûrede on iki büyük kabile zikredilmiştir ki, bunlardan; daha önce adı geçen dinsiz Papa'nın on iki kralının kastedilmiş olması en uygundur. Ahir zamanda Hz. İbrahim'in soyundan gelen bu kabileler, Hz. Muhammed'in ümmetine yenilip hâkimiyeti altına gireceklerdir. Dinsiz kâfirler bu ayeti hiç bir şekilde te'vil edemeyince, bu ayet; önce Hz. İsmail için va'dolunmuştur. Sonra da Hz. İshak'ın doğumunu müjdelemiştir. "Bunun (İshak) hakkındaki ayetler, onun (İsmail) hakkındaki ayetleri neshedici dir" diye delilsiz iddiada bulundular. Bundan başka te'vil kabul etmiyecek şekilde açık olan bir başka ayet te şudur:¹⁰⁶ (44/b).

"Şed inu yenteş em eniklevuş Yehuva ed funtum akvarum in deşer tu dikşet eniklevuş Yehuva revertere dehram tu em valide utem multil ka puşmen tuum akse per annaneş eş et purva pedi em pertura fuluim numenveru ilyuş veru kopuş İşmail em iş eritferaş homö fayuş mânuş Kune-ra umneş et mânuş uminum Kuntero ivulem et em ominuş ferakteribuş hâ-yetâbeti."

Nüzûl sebebi şöyledir: "Hz. İbrahim'in Hacer'e olan sevgisinin her geçen gün biraz daha arttığını Sâra hissedince zoruna gitti ve dedi ki: "Ey İbrahim sana verdiğim Hacer cariye değil midir? Neden ona sevgini artırıyor sun?"

Bunun üzerine Hz. İbrahim: "Ey Sâra, Hacer senin cariyendir. Nasıl istersen öyle yap." diye cevap verdi.

Bundan dolayı Sâra, Hacer'e serzenişte bulundu. Bir gün Sâra'nın serzenişlerinden incinerek acısından çöl yolunu tutan Hacer, Sara'nın

yanından ayrılıp bir ırmak başında melûl ve mahzun otururken, Cenab-ı Allah, Hacer'in durumunu araştırması için bir melek gönderdi. Hacer, "Hanımım Sâra'nın azarlarından çekiniyorum" deyince bu ayet nazil oldu (45/a). Manası şudur: "Ey Hacer, Sâra'ya dön, Kalbinden kederi at. Azametim hakkı için senin rahminden ve İbrahim'in sulbünden bir evlât yaratacağım ki; onun nesli tüm nesillerden daha üstün olacak ve tüm yeryüzü halkını demir baston (tam bir otorite) ve Semavi kitapla idare edecektir. Onun adını İsmail koy"¹⁰⁷ İSMAIL; İbranice'de İŞMAİLÜŞ ve Yunanca da (kalb-i mekan fil-mekan) (Mekan içinde mekan) anlamında ŞAMUVELİŞ demektir. Anlamı itâatkâr ve va'dolunmuş; Süryanice'de "Üstün millet sahibi" demektir.

Ey Hacer, hanımına dön, yaradanına hamd ve senada bulun ki, senin rahminden dünyaya gelecek olan İsmail, yüce bir peygamber olacak, on iki çocuğu padişah olup, onlardan büyük kabileler türeyecektir.

Ve Sâra'dan doğacak olan İshak'ın çocuklarından on iki kabile, İsrail Oğulları (Beni İsrail) diye bilinecektir ki; İsmail'in soyu onları hakimiyeti altına alıp yönetecektir. Akdeniz, Karadeniz, Acı Deniz, Okyanus ve Kızıldeniz hakimiyetleri altına girecek, doğudan batıya çeşitli milletlerin tümü -onlara- boyun eğip (45/b) itaat edecektir. Ey Hacer, gecikmeden Sâra'ya dön ve serzenişlerine tahammül et. Zira, onun çocukları âbid evlatlar olacaklardır."¹⁰⁸

Bu ayeti kerimenin açıktan açığa, kâinatın efendisi Muhammed Mustafa (S.A.V.) ve ümmeti hakkında olduğu, güneşten daha açıktır. Asla te'vili mümkün değildir. Ancak dinsiz kâfirlerden bazıları Tevrat terceme edilirken, yanlışlık olmuş diye iddia ediyorlar.

Bundan sonra Tevrat'a göre; Hacer hamile kaldı. İbrahim (A.S.) seksen altı yaşında iken İsmail (A.S.) dünyaya geldi. Doksan dokuz yaşında iken İshak (A.S.) ile müjdelendi. Hak Teala, İshak (A.S.)'ın

neslinden on iki kabile ve bir çok peygamberin geleceğini haber verdi. Fakat İsmail (A.S.)'in mülkünün kıyamet gününe kadar payidar olacağını, İshak (A.S.)'in soyunun, İsmail (A.S.)'in soyuna kölelik edeceğini de açıklamıştır.

Bu sırada Hz. İbrahim'e hitan (sünnet) farz kılındı. Tevrat'a göre İbrahim (A.S.) doksan dokuz yaşında, Hz. İsmail de onüç yaşında iken sünnet oldular.¹⁰⁹

Ve yine Tevrat'ta (46/a) şu ayet zikredilmiştir :¹¹⁰ "Mala etu-tem ve debatur hakreş valide in ukuleş Ebrahamu propetr; İsmailam şed dıkşid deüş ebrahamu ne malum vedater in ukuleş tü'şi depuseru ulvat de ansila tua in İshak u ve vukaputür nü'men tüem ate men filum ansi-la huyuş fasiyem paterem ganteş ma ganhu."

Nüzül sebebi şudur: Hz. İbrahim bu halde Filistin'de, Lût (A.S.) da Mü'tefikat'ta oturuyorken, Lût (A.S.)'in kavmi puta tapmalarının yanında, kendilerinden önce hiç kimsenin işlemediği büyük bir günah irtikap ettiler.¹¹¹ Bunun üzerine Cenab-ı Hak'ın emri ile Cebrail, Mikail ve İsrafil (A.S.), Lût kavmini yok etmeye (helâke) giderken, Hz. İbrahim'in köyüne uğradılar. İbrahim (A.S.) çok konuk sever olduğundan onları karşılayıp evine dâvet etti. Dâveti kabul edip te yemek yemedikleri için Hz. İbrahim korktu. Korktuğunu anladıklarında Hak Teala'nın mübarek müjdesini bildirdiler.

Dediler ki; "Hak Teala, Sâra'dan bir çocuk halk edecektir. İsmi İshak koy. O yüce bir peygamber olacaktır (46/b). Evlâtlarından on iki kabile Beni İsrail meydana gelecek, onlardan da bir çok peygamber zuhur edecektir."

Hz. Sâra buna şaşırıp ve tebessüm etti. Zira, Hz. İbrahim ve Sâra oldukça yaşlı ve şehvi arzuları kesilmişti. Hulâsa Hz. İbrahim yüz yaşında, Sâra da doksan yaşında iken Hz. İshak dünyaya geldi.

Sekizinci günde sünnet oldu. Bundan dolaydır ki; Tevrat'ı, işlerinde delil edinen yahudiler çocuklarını doğumunun sekizinci gününde sünnet ettirirler.

Hız. İshak memeden kesilince, İbrahim (A.S.) büyük bir ziyafet verdi. Sâra bu durumları düşününce hayretle tebessüm etti. Şükür ve senalar ederek dedi ki:

"Ya Rabbi, beni âlemin şaşkınlığı yaptın. Bu halleri kim görse hayret edip bana güler." Orada Hız. İsmail'i tebessüm ederken görünce, beşer olması nedeni ile kızarak dedi ki:

"Ya İbrahim, Hacer'le İsmail'i yanımdan al götür, benim sabredek halim kalmadı".¹¹² Bu durum İbrahim'e zor geldi. Mübârek vicdanını büyük bir üzüntü kapladı (47/a). O üzüntüden teselli bulması (kurtulması) için Hak Teala bu ayeti kerimeyi inzal buyurdu: Mânası şudur:

"Ey İbrahim, içinden üzüntüyü at. Bu şey sana zor gelmesin. Ve Sâra'nın söylediğine hemen başla. Zira, yaratıklarım (mahlukatın) benim hikmetlerimi anlamazlar. İshak'ın neslini artırıp, peygamberler yaratacağım. Fakat İsmail'den, daha üstün ve daha büyük nesiller meydana getireceğim, yaratıklarımın en şerefli olan Hatemü'l-Enbiya (Peygamberlik halkasının sonuncusu)'yı onlardan dünyaya getireceğim. Yeryüzünü onların mülkü yapacağım. Ve amel ettikleri şeri'atı kıyamet gününe kadar geçerli kılacağım."¹¹³

LÛT PEYGAMBER (A.S.)

Lût (A.S.), Hız. İbrahim'in kızkardeşinin¹¹⁴ oğludur. Daha önce belirtildiği gibi Şam diyarının Mü'tefikat şehri halkını dine davet etmek üzere gönderildi. -Ancak- kabul etmediler. Hak Teala da o şehri yerle bir edip, hepsini yok etti.

İSMAIL PEYGAMBER (A.S.)

İsmail (A.S.) bu dönemde (dördüncü bin dönemde) peygamberlikle şereflendirildi. İbrahim (A.S.) ile mekânların (yerlerin) en şerefli-
si olan Kâbe-i Mükerrreme'yi inşa etti. On iki çocuğu padişah oldu.
Arab'ın aslı onun soyundandır.

İSHAK PEYGAMBER (A.S.)

Ishak (47/b) (A.S.) Sâra'dan dünyaya geldi. Peygamber olarak
gönderildi. Yüz altmış yıl yaşayınca mübarek gözleri görmez oldu. Ke-
nan ilinde ikâmet etti.¹¹⁵

YA'KUB PEYGAMBER (A.S.)

Ya'kub (A.S.)'da bu devrede peygamber olarak gönderildi. İkâ-
met yeri Kenan ili idi. On iki çocuğu vardı. Israil Oğullarının on i-
ki kabilesi bunlardan türemiştir.

EYYUB PEYGAMBER (A.S.)

Sabırlı Eyyub (A.S.)'da dördüncü bin döneminde peygamber ola-
rak gönderildi. İkâmet yeri Şam vilâyeti ile Remle arasında bir köydür.
Hak Teala onu belâya dıçar etti. Sonra da çok miktarda nimet ve evlât
verdi.

BEŞİR (BIŞR) PEYGAMBER (A.S.)

Beşir (A.S.)'da bu dönemde gönderildi.¹¹⁶

ZÜ'L-KIFL PEYGAMBER (A.S.)

Zü'l-Kifl Peygamber de bu devrede gönderildi. Duasıyla otuz bin
ölü diriltildi. Mübârek isimlerinden birisi de Hazkıl'dır.¹¹⁷

YUSUF PEYGAMBER (A.S.)

Doğruluk timsali Yusuf (A.S.) da bu çağda peygamberlikle görevlendirildi. Kenan ilinde dünyaya geldi. Sonra Mısır'a geçti. Hikâyesi meşhurdur (Herkesçe bilinmektedir).

NUN PEYGAMBER VE YUŞA PEYGAMBER (A.S.)

Nun peygamberle Yuşa peygamber (A.S.) da bu zamanda gönderildiler.¹¹⁸ (48/a)

ŞUAYB PEYGAMBER (A.S.)

Mübarek gözleri görmüyordu. Şuayb (A.S.)'dan başka da âmâ bir peygamber gelmemiştir.

Bunların hepsine âhir zaman peygamberi müjdelenmiştir. Şimdi Tevrat, Zebur ve Incil'in bir çok yerlerinde gerek açıktan açığa, gerekse belirgin işaretler şeklinde mezkûrdur. Hepsini anlatmaya bu küçük özetin hacmi yetmez.

BEŞİNCİ BIN YIL : MUSA PEYGAMBER (A.S.)

Hz. Musa, Menüçehr¹¹⁹ zamanında Mısır'da doğdu. Bu fâni âlemde yüzyirmi yıl yaşadı. Beşinci bin yılda kendisine peygamberlik verildi.

Mısır'ın hâkimi Velid b. Mus'ab idi. Firavun ünvanı ile meşhurdu.¹²⁰ Musa (A.S.) onu dine dâvet etti. Tevrat'ta belirtildiği gibi, Hz. Musa'ya Tur Dağında sema tarafından iki taş levha üzerine yazılmış On Emir nâzil oldu. Hak Teala Tur Dağında ve Sina Dağında ahir zaman peygamberi Hz. Muhammed Mustafa'dan haber verdi.

Musa (A.S.), Muhammed ümmetinden olmak için Cenab-ı Hakk'a niyazda bulundu. Duası şimdi bile yazılı olarak mevcuttur. Ahir zaman

peygamberinin ve ümmetinin durumları, Tevrat'ın bir çok yerinde çok sayıda faziletler (48/b) ile zikrolunmuştur.

HARUN PEYGAMBER (A.S.)

Harun Peygamber, Musa (A.S.)'ın kardeşi ve veziri idi. O da bu dönemde peygamberlikle şereflendirildi. Hz. Musa, önce bu fâni âlem-den ebedi âleme irtihal eyledi.

BÜNYAMIN PEYGAMBER (A.S.)

Bünyamin peygamber de bu dönemde risaletle şereflendirilmişti. Kendisine nebi de derlerdi.¹²¹

ILYAS PEYGAMBER (A.S.)

Ilyas (A.S.), İsrail Oğulları soyundan Harun Peygamber'in evlâtlarındandı. Hak Teala ona uzun ömür verip karalara vekil kıldı.¹²²

ELYESA^c PEYGAMBER (A.S.)

Elyesa Peygamber, Ilyas Peygamberin arkadaşı idi. Ilyas peygamber onu kendisine halife yaptı.¹²³

ÜZEYR PEYGAMBER (A.S.)

Uzeyr peygamber de bu devirde gönderildi. Yüz yıl ölü olarak kalıp, daha sonra Allah u Teala tarafından tekrar diriltildi.¹²⁴ Uzeyr (A.S.) yüz yıl ölü olarak yatıp tekrar diriltildikten sonra, Tevrat'ı ezbere okuduğundan dolayı, İsrail Oğulları ona Allah'ın oğlu diyerek başına belâ oldular, ona sıkıntı verdiler.

ERMIYA PEYGAMBER (A.S.)

Ermiya peygamber de bu devirde gelmiştir. Mübarek ismi Yunan lisanında Yeremyaiş'dir.¹²⁵

DANYAL PEYGAMBER (A.S.)

Buhtunnasr gelip, Beytü'l-Mukaddes'i yakıp yıktığı zaman, İsrail Oğullarından on iki bin kişiyle birlikte, Danyal Peygamberi de esir alıp Acem kralı Behmen'e (49/a) götürdü.¹²⁶ Behmen öldükten sonra tekrar Beytü'l-Mukaddes'e dönüp burasını yeniden canlandırdılar. Ahir zaman peygamberi hakkında gerek Danyal peygambere, gerekse Ermiya peygambere pek çok va'dlerde bulunuldu. Şimdi bile Tevrat'ın Ermiya (Yeremya) kitabı ile Danyal kitabında zikri vardır. Fakat dinsiz kâfirler, -ahir zaman peygamberinin- mübarek isimlerini buldukları yerlerde yok ettiler ve ondan Hz. İsa'nın kasdolunduğunu söylediler. Ancak belirtilerinden, mübarek sıfatlarından, soy-sopundan, geçen zaman ve bir takım benzetme ve istiârelerden, ahir zamanın peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) olduğu ve ümmetinin de ümmetlerin en hayırlısı olduğu anlaşıldı. Bunu gösteren benzetmelerden bazısını zikredelim :

TEVRAT'TAN GARİP BİR HİKAYE

Buhtunnasr, saltanatının ikinci yılında garip bir rüya gördü. Son derece korktu ve vücudunu şiddetli bir titreme aldı. Bunun üzerine her tarafa haberciler göndererek Babil'in bütün âlimlerinin, münecimlerinin ve sihirbazlarının, huzurunda toplanmalarını emretti. Onlar da huzurda toplandılar. Rüyasında ne gördüğünü sorduklarında (49/b) (Buhtunnasr) onlara, tâbirini düşünmeleri için şöyle dedi :

"Rüyayı gördüğüm esnada kalbimi korku, ve bütün vücudumu da titreme aldığı için, o rüya tamamen hatırımdan çıktı. Şimdi size emrim ;

on gün içerisinde, görmüş olduğum bu rüyayı ve tabirini olduğu gibi bana bildirmenizdir. Eğer gördüğüm rüyayı ve tâbirini on gün içerisinde bana bildirmeyecek olursanız, Babil'in bütün âlimlerini, sihirbazlarını ve kâhinlerini öldürtecek, asla kimseye af ve merhamet etmeyeceğim. Malları ve mahsulleri de hazineye alınacaktır. Ancak, rüyayı bilip te tâbir edebilenlere ise, huzurunda kaftan ve taç giydirilip sayısız nimetlerle mükafatlandırılmaları kesin emrimdir. Verilen sürenin sonu yaklaştığı halde, hiç kimse o rüyayı bilemedi, bilgi de veremedi. (Bunun üzerine) Buhtunnasr son derece öfkelenmiş ve tayin ettiği zalim cellâtlar tarafından Babil'in âlimlerinin, münecimlerinin, sihirbazlarının ve kâhinlerinin çeşitli işkencelerle öldürülmelerine hemen başlandı. Ancak Buhtunnasr Kudüs'ü harap ettiğinde İsrail Oğullarından esir aldığı on iki bin (50/a) kişi içinde dört âlim vardı ki, bunlardan birisinin şerefli adı Danyal (A.S.) idi. Danyal (A.S.), gece ve gündüz Hak Teala hazretlerine niyazda bulunur, o rüyanın kendisine bildirilmesini isterdi. Hak Teala lütfu keremiyle o rüyayı ve tabirini Danyal (A.S.)'a bildirdi.

Bunun üzerine Danyal (A.S.) sevinerek krala gitti ve "Ey kral, bu insanları öldürmekten vazgeç. Hak Teala lütfedip bana o rüyayı ve tâbirini bildirdi, sana haber vereyim" dedi.

Buhtunnasr bu haberi işitince çok sevindi. Danyal (A.S.) rüya ve tabirini şu şekilde açıkladı :

"Ey kral, rüyada karşında duran büyük bir heykel gördüm. Bu heykel oldukça geniş ve uzun, parlak renkli ve korkunç görünümlü idi. Yüksek bir yere dikilmişti. Bu büyük heykelin başı saf altından, göğsü ve kolları gümüşten, karnı ve kalçaları tunçtan, bacakları demirdendi. Ayaklarının yarısı demirden, yarısı da çamurdandı. Ona bakıp hayrete düştüğünde yüce bir dağdan el değmeksizin (50/b) ve hiç kimse dokunmadan

bir taş parçası koptu. O heykelin üzerine yuvarlanıp darbesinin şiddetiyle demirden ve çamurdan olan ayaklarını parça parça edince, heykel yere düşüp zerrelere ayrıldı ve birbirine karıştı. Bunun üzerine bir razgâr çıktı, öylesine dağıttı ki, o heykelden zerre kadar iz kalmadı ve o heykeli kıran taş parçası büyük koca bir dağ oldu, bütün yeryüzünü kapladı."

Gördüğün rüya budur, tâbiri de şöyledir: "Ey kral, o heykelin altın başı sensin. Zirâ, yerlerin ve göklerin yaratıcısı olan Allah, sana yeryüzünde büyük bir kuvvet verip vahşi hayvan ve kuşların yaşadıkları bölgelere hükmünü geçirtip, yeryüzünde büyük bir saltanat bahşetmiştir.

Gümüştan gördüğün göğüs ve kolları, senin saltanatından sonra doğacak olan yüce bir saltanattır.

Tunçtan gördüğün karın ve kalçaları da bir başka saltanata delâlet etmektedir.

O heykelin ayaklarını (51/a) yarı demirden, yarı çamurdan mürekkep görmen de, yine yüce bir saltanata işarettir.

Bu eşyaların her birinin değeri yüksek, maddesi ise sert olması dolayısıyla, delâlet ettikleri saltanatlar da güç ve kuvvette (yücelikte) kendilerine benzer olacaktır. Fakat demir ve çamurdan meydana gelen ayaklar, beşinci saltanata delâlet etmektedir. Hepsinden güçlü ve kuvvetli olup, tümünü hâkimiyeti altına alacaktır. Nitekim bu eşyaların hepsi demir ile döğülünce kırılırlar. Demir ve çamurla karışık olmasının hikmeti ise, bu beşinci saltanatın demirle çamurun birbiriyle karışmadıkları gibi, aralarına ayrılık düşüp, sonunda parçalanacak olmasıdır. Bu fırka (gurup)'ların bir kısmı güçlü, bir kısmı ise çamur gibi zayıf olacaktır.

Bu parçalanan saltanat, aslında birdir. Fakat aralarına anlaşmazlık

gireceğinden, demirle çamurun birbiriyle karışmayı kabul etmedikleri gibi, bunlar da birbirleriyle kaynaşmayacaklardır.

Ve bu saltanattan sonra gizli ve açık her şeyi bilen yüce Allah (51/b) Celle Celâluhü, kendi lütfundan güçlü bir saltanat yaratacak - tır ki; adı geçen saltanatların tümünü yok edecek, hakka uygun şekilde yönetip, yeryüzünü mübarek şeriatın adâleti ile saracak (kuşatacak)'- tır. Dünya ve âhiret saltanatlarının en üstünü budur. Kıyâmet gününe kadar da bâkî kalacaktır.

O büyük heykeli kıran taş parçası, bu yüce saltanata delalet etmektedir. Zira, adı geçen her şeyin aslı taştır. Ve bu son saltanat da diğerlerinin hepsinin aslı, en güçlüsü ve en büyüğü olacaktır.

Taşın el değmeden kopmasından maksat; -Bu işde- beşerin ileri gelenlerinin haddi zatında en ufak bir müdahalesi olmayıp, Allah Teala hazretlerinin ezelde takdir etmiş olmasıdır. Danyal (A.S.), rüyanın tâbirini bu şekilde açıklayınca, Buhtunnasr yere kapanıp Danyal (A.S.)'a secde etmek istedi. Fakat Danyal (A.S.) ona engel olarak; "Ey kral ben de senin gibi insanım. Rüyayı ve tâbirini bildiren ben değilim. Bu âlemi yoktan var eden, gizli ve açıkları, geçmiş ve gelecekleri (52/a) bilen, seni bile kral yapan âlemlerin Rabbi Allah; bana ve arkadaşlarıma merhamet ederek, seni ikna etmek için bana bu rüyayı ve tâbirini ilham etti. Benim ibâdetim O'nadır. Sen de O'nun vahdâniyetine iman et ve ibâdetini O'na yap." dedi.

Bunun üzerine Buhtunnasr: "Ey Danyal, senin ma'bûdun yüce Tanrı'dır." diyerek, Danyal (A.S.)'a tâzimde bulundu ve bütün işlerini ona havâle etti. O da üç samimi arkadaşını birer ülkeye yönetici tâyin etti. Kendisi de Babil âlimlerinin ve şeyhlerinin başı olarak kralın yanında kaldı.

Bu hikāye hālen Tevrat'ın Danyal kitabında bu şekilde zikrolunmaktadır.¹²⁷ Ancak, bu Danyal kitabı belki de Tevrat'ın aslından değildir. Zira bu olaylar, Musa (A.S.)'dan çok sonra cereyan etmiştir. Fakat hilekār kâfirler bunu da Tevrat'ın cüzleri arasına katıp, bunun üzerine bir çok tefsirler îad ederek bâtil yollara saptılar.

Büyük heykelin altın başının, Buhtunnasr'ın saltanatına delâlet ettiğine dair, Danyal (A.S.)'ın tâbiri üzerinde ittifak etmişlerdir. Göğsü ve kollarının gümüşten olmasından maksat; Buhtunnasr'dan (52/b) sonra gelen Acem saltanatıdır. Karnı ve kalçalarının tunçtan olmasından maksat; İsrail Oğullarının saltanatıdır. Demir dizlerinden maksat; Yunan saltanatıdır.

Demirden ve çamurdan meydana gelen ayakları, onların bozuk inançlarına göre İslâm saltanatıdır. Demirden ve çamurdan meydana gelmesinin hikmeti, diğer kabilelerin kendisine tâbi olup, itaât edeceklerine delâlet etmesidir. Ancak birbirleriyle karışmazlar. Zira, demir ve çamur birbiriyle kaynaşmaz. Onların bâtil görüşlerine göre, büyük heykeli kıran taştan maksat; başlangıcı Hz. İsa olan Kızıl Elma saltanatıdır. O taşın el değmeden kopması da, Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelmesidir. Bâtil inançlarına göre; kendileri, Hz. İsa'nın şeriatı ile amel edip son zamanda yeryüzünü onun hükümleriyle doldurma mutluluğu kendilerinin olacaktır.

Fakat en küçük bir ferâsete sahip olan kimsenin, kâfirleri kendi batıl sözleriyle bağlayıp, susturması kolaydır. Zira sözü geçen heykelin delâlet ettiği saltanatların ilki, Buhtunnasr'ın (53/a) saltanatı, ikincisi Acem, üçüncüsü İsrail Oğulları, dördüncüsü Yunanlıların, beşincisi İslâm saltanatı, altıncısı da Kızıl Elma saltanatı olduğu kabul edilse, kendi tertiplerine göre beşinci saltanattan İslâm saltanatı kastedildiği takdirde, yüce Allah'ın Resülü Hz. Muhammed Mustafa

(S.A.V.)'in, Hz. İsa'dan önce peygamber olarak gönderilmiş olması gerekirdi.

Ve heykeli kıran taşın Hz. İsa olması durumunda, İslâm Devletinin ilk ortaya çıkışının, Hz. İsa'dan önce olması gerekir idi. Yüce Allah'ın Resulü Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.)'in, Hz. İsa'dan çok sonra son peygamberlikle gönderilmiş olduğu âşikârdır.

Akl-ı Selîme en uygun, dürüst vicdanlara en yakın olan tâbir ; Danyal (A.S.)'in tâbir ettiği gibi, o büyük heykelin altın başı Buhtunnasr'ın saltanatıdır. Zira, Buhtunnasr; sayısız askerle, Belh şehrinde çıkıp Dicle çevrelerine, batıya, Irak'a, Dimeşk (Şam)'a, Mısır, Yemen ve Rum'a gidip bu ülkeleri kendisine tabi kıldı. Beytü'l (53/b)-Mukaddes'i yıkıp erkeklerini öldürdü, kadın ve çocuklarını esir etti. Danyal, Eremya ve Üzeyir'i beraberinde götürmüştü. Üç yüz yıl krallık yapıp, bir çok ülkeler zaptetmişti.

O büyük heykelin gümüşten olan göğsü ve kollarından maksat; Buhtunnasr'dan sonra olan Acem Saltanatıdır ki, onların kralları Daryus (dārā)¹²⁸, Küstahesb¹²⁹, Kyrus¹³⁰ ve diğerleridir. Bunlar da büyük ülkelere sahip oldular.

Tunçtan olan karnı ve kalçalarından maksat; İsrail Oğullarının saltanatıdır. Çünkü, Danyal (A.S.) esir olduğu zaman, küçük bir çocuktu. Büyüyüp kendisine peygamberlik gelince, getirdiği dini Kyrus'da kabul etti ve halkı Tevrat'ın hükümlerine uymaya çağırdı. Bir çok kimse bu dine girdi. Kyrus, Buhtunnasr'ın esir ettiği İsrail Oğullarının tümüne izzet ve ikram edip serbest bıraktı. Danyal (A.S.)'ı, İsrail Oğullarına hükümdar tayin etti. Mescidi yeniden ihya etsinler diye onları Beytü'l-Mukaddes'e gönderdi. Bunun üzerine İsrail Oğulları gelip Beytü'l-Mukaddes'i ve köylerini yeniden ihya ettiler. Can verici Allah, (54/a) Üzeyir (A.S.)'a ölümünden yüz yıl sonra yeniden can verip, yokluk

aleminden varlık alemine getirdiğinde, bütün Şam civarı ve Beytü'l - Mukaddes mescidi yeniden imar edilmiş ve bütün halkı imana gelmişti.

O büyük heykalin demirden olan bacakları; İshak evlatlarından Is'in oğlu Filipos'un¹³¹ kurduğu Yunan saltanatına işarettir. Bunların Yunan filozofları diye tanınan bir çok filozofları vardı. Dünyaya felsefe Aristotalis¹³², Bukrat¹³³, Sokrat¹³⁴, Hermes¹³⁵, Yelinas¹³⁶ ve Caelinus¹³⁷ gibi Yunan filozoflarından yayılmıştır.

Cihan'a hükmeden, ye'cüc ve me'cüc'e sed yapan Zülkarneyn, Filipos'un oğlu Büyük İskender'dir. İskender'den sonra Luguş¹³⁸ kral oldu. Luguş; Yunan dilinde imparator, Fars dilinde Kisra, Rum dilinde ise Kayser demektir. İsrail Oğulları bu kralın zamanında rahat ettiler. Yunan kralları İsrail Oğullarına iyi davrandılar. Beytü'l-Mukaddes'ten birini başlarına bey tayin ettiler. Bu arada bazı Yunanlılar da İsrail Oğullarının dinine girdiler.

Luguş'dan sonra Aziztos¹³⁹ kral oldu. Elli altı yıl hüküm sürdü. Krallığının (54/b) kırk ikinci yılında Meryem oğlu İsa (A.S.) dünyaya geldi. O tarih (İsa'nın doğumu) ile İskender arasında üç yüz yıl geçmişti.

Demir ve çamurdan meydana gelen ayaklar ise; İsa (A.S.)'ın göğe yükselişinden sonra kurulan Kızıl Elma saltanatına işarettir. Bu saltanatın öncüsü Hz. İsa'nın halifesi olduklarını iddia eden mel'un yalancıların birincisi Enderayıs'tır.¹⁴⁰ Şimdi ise, İnnosensiyuş Duüdesimus¹⁴¹ adında dinsiz Papa onun yerinde oturmaktadır.

Bu beşinci saltanat döneminde gururlanmalar ve aralarında büyük düşmanlıklar mevcut olduğundan, çeşitli fırkalara bölündüler. Her ne kadar "Allah'a"- eş koşmada birleşiyorlarsa da, demir ve çamurun gerçekten birbiriyle karışmayı kabul etmediği gibi, birbirleriyle kaynaşmaları hiç bir surette mümkün olmayacak şekilde küfür -yollarında-

gurup gurup ayrılmışlardı. Zaman zaman sürtüşüp savaşmaları vardı.

Bu durumda iken el değmeden kopan taş parçasından maksat; nebilerin sonuncusu seçkin sevgili, yüce peygamber Hz. Muhammed Mustafa'nın ahir zamanda, âlemlerin Rabb'ı Allah'ın ezelde takdir ettiği gibi peygamberlik (55/a)'le şereflenip, peygamberliği tamama erdirmek üzere gönderilecek olmasıdır.

O taş parçasının el değmeden kopması, insan aklının, ilâhi takdir ve kazanın meydana gelişinde, zerre kadar müdahalesi olmadığına ve zat'ının mahiyetine hayâlin erişmediğine delildir.

O taş parçasının dağdan kopup gelmesi; ahir zaman peygamberinin Arapların Kureyş kabilesinden dünyaya geleceğine işarettir.

O taş parçasının başlangıçta büyük heykelin demir ve çamurdan oluşan ayaklarına isabet etmesi; Yüce Peygamber'in doğumu ve fâni âleme peygamber olarak gönderilmesinin bütün yeryüzünü küfrün kuşattığı, herkesin eliyle yaptığı akılsız putlara taptığı bir zamana rastlayıp, bu fâni âleme ayak basar basmaz, putperest olan o beşinci saltanat halkını -Hakk'a- davet etmeye başlayacağına, dâvete uymayanları ise kahredeceğine işarettir.

Nitekim, Yüce Peygamber (S.A.V.)'in doğmasıyla birlikte; nice kilisenin yerle bir olduğu, nice putun yüz üstü düştüğü ve o zamana kadar mel'un şeytanın insan suretinde ortaya çıkarak dikilitaş ve kümbetlerden konuşmak (55/b) suretiyle halkı doğru yoldan saptırmak için baş vurduğu yolların kapandığı nakledilmektedir. Hz. Peygamber, peygamberliğini ilân edip dinsiz kâfirlerle bir hayli mücadele ve savaşlarda bulundu, fetihler yaptı.

O taş parçasının büyüyerek yeryüzünü kuşatmasının da anlamı; şeriatının, devlet ve adaletinin batıya, doğuya, sağa ve sola hâkim olması ve Müslümanların yeryüzünü tutmaları demektir. Müslümanlar, önce

putperestlerle savaşacak ve onlara galip geleceklerdir. Sonra da; daha önce bahsi geçmiş olan Acem, Israil Oğulları, Yunan ve Kızıl Elma saltanatlarının hepsini mahvedip hākimiyetleri altına alacaklardır. Bunların baş fesatcısı Kızıl Elma Papazı'dır. Sonunda onun varlığına da son verip, ona bağlı olan ũlkeleri de ele geçireceklerdir. Bu saltanatların kalıntıları olan her dil ve renkteki diğer insanlar da saltanatı Muhammediye'ye tābi olacaklardır.

O bũyũk heykelin kırılan parçalarını dağıtın rũzgār ise; Kur'an Şeriatının dŕrtbir yana nũfũz edip, islām ve din dũřmanlarından kimse- nin kalmayacağına işarettir. Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez.

İşMUİL PEYGAMBER (A.S.)

(56/a) Israiloğulları soyundan Musa ve Harun (A.S.)'ın ocuk- larından Leyyan adlı bir zat'tan olan İşmuil peygamber, bu devirde dũn- yaya gelip peygamberlikle gŕevlendirildi.¹⁴²

DAVUD PEYGAMBER (A.S.)

Hak Teala, Davud Aleyhisselam'ı bu dŕnemde peygamberlik ve krallıkla Şereflendirdi. Bu fani ālemde yũz yirmi yıl yaşadı. Beytũ'l- Mukaddes'i inşa etmeye başladı, ancak bitmeden vefat etti. Oğlu Sũley- man (A.S.) tamamladı. Hak Teala, kendisine gŕkten Zebur'u indirdi. O da onun hũkmũ ile amel etti. Ve bir çok yerde kāinatın en seçkini yũ- ce peygamber Hz. Muhammed Mustafa hazretlerinin, Hz. İsmail'in soyun- dan gelerek ahir zamanda son peygamber olacağını bildirdi. Bir çok yer- de de bunu kapalı sŕzlerle anlattı. Ama dinsiz kāfirler, peygamberin isminin açık olarak geçtiği yerlerden bu ismi çıkardılar. Ancak ũstũ kapalı olarak işaretlerle yapılan anlatımlar mevcuttur.

SÜLEYMAN PEYGAMBER (A.S.)

Davud (A.S.)'ın oğlu Süleyman (A.S.)'a peygamberlik ve krallık verilmiş; insanlar, cinler, vahşi hayvanlar, kuşlar (56/b) ve rüzgâr kendisine itaatkâr, emrine âmâde kılınmıştır.

Hak Teala, kuşların ve diğer hayvanların dillerini ona öğretmişti. Tahtında otururken, rüzgâr onu alır götürürdü. Bir saatte bir aylık yol alırdı. Ona verilen mülk, saltanat ve güç, ondan önce kimseye verilmediği gibi, ondan sonra da kimseye nasip olmayacaktır. Elli beş yıl yaşamış, kırk yıl padişahlık yapmıştır.

Halen kâfirlerin elinde bulunan Tevrat cüzlerinden birine "Kitab-ı Süleyman" derler ki; tamamiyle ahir zaman peygamberinin güzel sıfatlarını, mübarek faziletlerini ve ümmetinin dünya ve ahirette elde edeceği büyük gücü ve ebedi mutlulukları açıklamaktadır.

İSKENDER PEYGAMBER (A.S.)

İskender-i Zülkarneyn bu dönemde kral oldu. Doğuya ve batıya hükmetti. Ye'cüc ve Me'cüc'e sed yaptı. Ab-ı Hayat için zulmete daldı. Daha sonra da Hakk'ın rahmetine kavuştu.

ZEKERİYYA PEYGAMBER (A.S.)

Zekeriyya (A.S.); Süleyman oğlu Raci'im'in çocuklarındandır. Peygamber olarak gönderilmiştir. Batlamyus zamanında Yahudiler ona iftirada bulundular ve bıçkı ile biçerek öldürdüler.

YAHYA PEYGAMBER (A.S.)

Zekeriyya oğlu Yahya'da (57/a) bu dönemde peygamberlik yaptı. Otuz yıl İsrail Oğullarına Tevrat'ın hükümleri (şeriatı)'ni uygulattı. Bundan sonra İsrail Oğullarına, İsa (A.S.)'ın geleceğini ve ona Incil'in

indirileceğini haber verip, İsrail Oğullarını İncil'in hükümlerini uygulamaya davet etti.

Yüce Peygamber, mümtaz sevgili Hz. Muhammed Mustafa gelecektir. İnsanlara ve cinlere peygamber olacaktır. Şeriatı Kur'an-ı Azimü'sşandır. Sevenlerine şefaatte bulunacak, düşmanlarını ise perişan edecektir diye açıkça bildirdi. Şimdi bile İncil'de zikredilmektedir (vardır).

ALTINCI BİN YILDA: İSA PEYGAMBER (A.S.)

Altıncı bin yılda peygamberlik sahasına İsa (A.S.) ayak bastı. Mübarek doğumu ve diğer durumları yukarıda belirtildi. Kendilerine Allah katından İncil indirildi. -İncil'in- bir çok yerinde, ahir zaman peygamberinin mübarek ismi zikredilmiştir. Fakat dinsiz kâfirler silip değiştirdiler. Ancak yine de açık alâmetler ve belirgin işâretler şimdi bile vardır.

Ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafa hazretleridir diye işitenler; İncil'i okuyunca Hz. Muhammed Mustafa'nın ahir zaman peygamberi olduğunu anladılar. Lâkin Muhammed Mustafa (57/b) hazretlerinin, Arap ırkından Hz. İsmail soyundan geleceğini ehl-i kitabın çoğu duymadığı için, Hz. İsa'ya muhalif olduğunu ve Hz. İsa'ya inanmadığını sanırlar. Bundan dolayı da gerçeği anlayamazlar. Bir çoğu da yüce peygamber Muhammed Mustafa'nın, son peygamberlikle yeryüzüne geldiğinden habersizdir. Mübarek ismini işittikleri halde, Hz. İsa'dan sonra peygamber gelecek diye sürekli tartışmakta ve bu hususta boş ve yararsız yorumlar yapmaktadırlar.

Fakat bu naçiz'in kanaatine göre; onlar, yüce Peygamber'in, İbrahim oğlu İsmail'in soyundan geldiğini ve kendilerine gönderildiğini, en büyük mucize olan Kur'an-ı Azimü'sşanın güzel hükümlerini, namaz,

zekat gibi islâmın (şer'i şerifin) diğer can alıcı hükümlerini ve islâmın durum ve tutumuyla Hz. Muhammed'in -getirdiği- dosdoğru yolu bilselerdi, şüphesiz itikat (inanç)'larının bozukluğunu anlarlar ve Hz. Muhammed'in getirdiği dinin hak olduğu da apaçık ortaya çıkar -böylece- hepsi kendi istekleriyle islâmı kabul ederlerdi.

Ancak müslümanların inancından, ehl-i sünnet (58/a) ve'l-cemaat mezhebinden haberleri olmadığından ve hakkı ifade etmeyi bilmediklerinden, kendi sapıklıkları kendilerine hoş gelmektedir. Zira; dinsiz papa'lar ve hak'dan uzak rahipler, cahil halkı, "müslümanların yeri ve gökleri yaratandan (Allah)'tan -haşa- haberleri yoktur, akıllarına gelen uydurma hikâyeleri delil kabul ederek amel etmektedirler" diye yalan yanlış sözlerle kandırarak kendilerine inandırmışlardır.

CERCİS PEYGAMBER (A.S.)

Cercis peygamber,¹⁴³ İsa (A.S.) döneminde peygamber olarak gönderildi. Halkı dine dâvet etti. Üç defa şiddetli işkence ile öldürüldü. Ancak Cenab-ı Hak tarafından her seferinde diriltildi. Dördüncü defa da öldürülünce, Hakk'ın rahmetine kavuştu.

YUNUS PEYGAMBER (A.S.)

Yunus (A.S.) İsrail Oğulları kabilesinden olup, peygamberlikle görevlendirildi. Denize düşüp üç gün üç gece balık karnında kaldı. Sonra Cenab-ı Hak onu kurtardı. Bunun üzerine bir çok kimse iman etti.

ŞEM'UN VELİ (SALİH KİŞİ)

Şem'un, altıncı bin yılda yaşamış takva sahibi (abid) bir kişidir. Bazıları peygamber olduğunu ileri sürdüler. Fakat İncil'de, Hz. İsa'nın yakın dostlarından olan ve kendilerine Havariler denilen kişilerden olduğu şimdi bile yazılıdır.¹⁴⁴ (58/b)

Yahudiler, Hz. İsa'yı çarmıha germek için aradıkları gece, Şem'un'a rastlayıp öldürmeye kalktıklarında, kurtulmak için, ben İsa'yı bilmem dediğinden, bazıları -onun- Hz. İsa'dan bizar olduğunu (bezdiğini) ileri sürdüler.¹⁴⁵ Bu üç kişi halen İncil'de açıkça zikrolunmaktadır. Ancak, dinsiz kâfirler onların peygamberliğini inkâr edip, Hz. İsa'nın "Ene Hatemü'n-nebiyyin" Ben peygamberlerin sonuncusuyum" dediğini iddia ederler.¹⁴⁶

SERVER-İ ENBİYA BURHAN-I ASFİYA

Hz. MUHAMMED MUSTAFA (S.A.V.)

Yedinci bin yılda peygamberlerin önderi, karanlıkları aydınlatan, geleceği tüm resul ve nebilere müjdelenen, seçkin insanların rehberi, kâinatın güneşi, mümtaz insan Hz. Muhammed Mustafa; İslâm Dinini tebliğ etmek üzere, son peygamber olarak bu fâni dünyaya gönderildi. Kırk yaşında peygamberlik tâcını giyerek insanlara ve cinlere peygamber olmakla şereflendirildi.

H A T İ M E

Sultanlar sultanı, müslümanların halifesi, adâlet ve ihsan tim-sâli, dünyanın boyun eğdiği, zaferden zafere koşan padişah hazretleri-nin (Allah onun mülkünü ve saltanatını kıyamet gününe kadar dâim kıl-sın) saltanatının ışıkları, her tarafı aydınlatmakta, heybeti güneş gibi doğmakta (59/a), devleti ay gibi parlamakta, saâdet ve ikbal yıldızı yüce mertebelere ulaşmaktadır. Her an artan güç ve kuvveti, zen-ginleşen ülkesi ve hazinesi ile gönlü huzur bulmuş, iyilik ve merhame-ti sebebiyle de yeryüzü zülüm ve haksızlıklardan temizlenmiş bulun-maktadır.

Bereket dolu zamanlarını, ülkenin korunup gözetilmesi için ted-birler almakla geçiren, faziletli ve ergin kimselerin sığınağı olan sadrazam hazretleri, sadaret makamından sürekli mutluluklar saçmakta, övülmeye değer yaşantı ve davranışlarıyla güzel izler bırakmakta ve tüm çalışmalarını milletin ve şerfatın iyiliğine yönelterek eserleri ile ün salmaktadır.

Diğer büyük âlimler, değerli vezirler, saygı değer şeyhler (Al-lah kıyamete kadar onların şanlarını yüceltsin) ve diğer bütün müslü-manların küçük ve büyüklerinin hepsinin söz ve hareketleri de Allah'ın rızasına uygundur.

O bahtiyar padişah (59/b) aydınlık yönetimi ile cihanı aydın -latmış, kapsamlı adâleti ile kent ve köy halkını mutlu etmiş, bundan dolayı da yüce Allah tarafından dört kitap ve yüz suhufta vâdedilen nihâyetsiz lütuflar ve sayısız fetihler nasip olmuş, din ve devletin düşmanları ülkenin ve milletin muhalifleri perişan ve yok olmuşlar, büyüklüğünün şöhreti, adâletinin ışığı, günün ortasındaki güneş gibi açık ve aşıkâre olmuş, o cihan padişahı, kılıcı ve güzel ahlâkı ile düşmanların kalbine korku ve dehşet salmış, nice çevre kralları

kendisine itaat etmiş ve itaat sözlerini ve ahitlerini tazelemişler, kendisine bağlılıklarını arz etmek için mektuplar göndermişler; nicele-ri de bizzat gelip huzurunda güven bulmuşlardır.

Kendilerinin dört bir yanda çeşitli milletlere hâkim olacakla- rına ve hesapsız ganimetlere erişeceklerine dair eski kitaplarda işa- retler vardır. Bu işaret ve alâmetler anılan kitaplardan bulunup çıkar- tılmıştır. Gerçek bilgi Allah katındadır.

Once, Danyal kitabında anlatılanlar şöyledir: Günahkârların şe- faatçısı, (60/a) Peygamberlerin sonuncusu, evvelkilerin iftihar vesi- lesi bu dünyada risaletini tebliğ ettikten onlu bir zaman geçmesine yakın, ümmeti için vâdedilen büyük yardımlar gerçekleşecektir. Onun halifeleri olan cihan pâdişahları, şeriati adâletle uygulayacaklar, hi- lafeti tebliğ edecekler, her tarafta kılıçlarının gücü ve şeriatin ic- râsıyla nice fetihler yapacaklardır.¹⁴⁷

Kâfirler ise, peygamberlerin sonuncusu Hz. İsa'dır diyerek o- nun doğumundan, veya peygamber oluşundan, yahut da göğe kaldırılışın- dan on ay, ya da on yıl geçtikten sonra, o yardımların Hz. İsa'nın üm- metine nasip olacağını beklemişler fakat bekledikleri olmayınca sükutu hayale uğramışlardır.¹⁴⁸ Ancak, doğru düşünenlerce anlaşılan mânâ şu- dur: Danyal kitabında sözü edilen günahkârların şefaathârların şefaathârların sonuncusu ifâdesiyle kastedilenin ulu Peygamber Muhammed Mustafa hazretleri olduğu güneşten daha aşikârdır. Hz. Peygamber, en şerefli bölge (60/b) olan Mekke-i Mükerrreme'de şu fani dünyaya ayak basıp pek açık delillerle inatçıların yalanlarını çürüttükten sonra "Rabbine dön" dâvetine icabet ederek Rabbına dönüp, âhirete irtihalinden on za- man sonra, yüce Allah; Osmanlı ülkelerinden fazilet ve diyanet sahibi, âdil ve değerli padişahlar çıkarıp bunlar vâsıtasıyla dini yenilemek ve Muhammed (A.S.)'ın sünnetini ihya etmek için, o padişahları; şeri- atle amel eden, gayretli ve ferasetli, şeriatin icrasını isteyen makam

sahibi değerli insanlar ve mürşit şeyhler ile takviye edecek, böylece vâdedilen yüce devletle doğuda, batıda, sağda, solda şeriatı uygulamaya ve fetihler yapmaya başlayacak, çeşitli diller konuşan muhtelif killetleri hâkimiyeti altına alacak pek çok ülkelere ve ganimetlere sahip olacaklardır.

Bu mutlu hallerin gerçekleşeceğine dair her iki tarafta var olan alâmetler, Eremya kitabı, Süleyman kitabı, Zebur ve Incil'de dahi açıkça belirtilmiştir.¹⁴⁹

İslâm tarafından da meydana geleceğine dair alâmetler şöyledir: Önce, Hak sübhanehû ve Teala, müslümanların akılsızca davranışları sebebiyle, civar ülkelerde yaşayan âdi kâfirleri müslümanlar (61/a) üzerine musallat edecektir. Aralarında şiddetli savaşlar olacak, müslümanlar ölçsüz zararlara uğrayacaklardır.¹⁵⁰

İkinci olarak ta, müslümanlar arasında büyük felaketler ve birçok ihtilâflar belirecek, Cenab-ı Hakkın lütfu keremiyle ezeli takdiri gereğince bu sırada islâm sultanlarından, Iskender gibi ileri görüşlü, Rüstem gibi güçlü ve dirayetli, yıldızı parlak bir padişah saltanat tahtına oturacaktır. Bu padişahın döneminde müslümanların gücü artacak ve toplumun bütün fertleri huzura kavuşup, müslümanlar arasındaki ihtilâf ve karışıklığı Cenab-ı Hak, kâfirlerin üzerine yöneltecektir. Onlar birbirleriyle çatışmaya girip, büyük savaşlar yapacaklar, bir kısmı, diğer bir kısmına galip gelecek, mağlup olanlar müslümanlara sığınacaklardır. Bundan dolayı, kimisi cizye vermeyi, kimisi de kendi isteği ile islâmı kabul edecektir. Bu şekilde başlayıp adâletle hükmederek yeryüzünü kaplayacaklardır.¹⁵¹

Sözü edilen kitaplarda (61/b) bu şekilde belirtilmiştir. Bu konudaki tercemelerinde yanlışlarının az olması ümit edilir. Çünkü anılan faziletlerin İsa (A.S.)'ın ümmetinde meydana geleceğini zannedi-

yorlardı. Gerçeğin ise bu tahminlerinin tam aksi olduğunu anlayamamışlardı.

Bu değersiz kulun, bu hususta ulaştığı sonuç şöyledir :

Danyal, Eremya ve Süleyman kitaplarında zikredilen on zaman geçmesinden maksadın; Resul-i Kibriya Muhammed Mustafa (S.A.V.)'in "Rabbine dön" davetine icâbet ederek, mutluluklar içerisinde âhirete irtihalinden sonra, müslümanlar içinden çıkan cihangir padişahlar olduğunu söylemek daha münâsip ve daha akla yatkındır ki, günümüze kadar bunlar on tabakadır :

- Birinci tabaka ; Emeviler
- İkinci tabaka : Abbasiler
- Üçüncü tabaka : Samaniler
- Dördüncü tabaka : Gazneliler
- Beşinci tabaka : Deylemliler
- Altıncı tabaka : Harzemşahlar
- Yedinci tabaka : Selçuklular
- Sekizinci tabaka : Mülhidler (Melahide)
- Dokuzuncu tabaka : Cengiz Oğulları
- Onuncu tabaka ise : Osmanlılar'dır.

Adı geçen kitaplarda belirtilen müslümanlar üzerinden geçen on zamandan maksat; zikrolunan on ayrı hükümdarlıktır ki, onuncusu Osmanlılardır (62/a). Bu faziletlerin ve büyük ilâhi yardımların ilâhi takdir ile bu dönemde meydana gelmesi umulur. Özellikle de, insanları emniyet içinde koruyan cihan padişahı, zaman dairesinin merkezi, makamında Hz. Süleyman gibi adâletle oturan, sultan oğlu sultan, Sultan Ahmet Han'ı kastediyorum ki; (Allah onun aziz ömrünü uzun, zât-ı Âlilerini cihan padişahları arasında adâlet ve insafının bolluğu ile başı dik ve mümtaz kılsın. Amin) zamanı, gerçekten peygamber Efendimizin

mutlu sağlık günlerinde gelecekte zuhuruna işaret buyurdıkları ilhi yardımların zamanına tıpatıp uymaktadır. Çünkü müslümanlar, uzun zamandan beri her tarafta kfirlerle savaşmakta ve bu savaşlarda onları sayısız yenilgilere uğratıp perişan etmektedirler. Bunu belirtmeye bile gerek yoktur.

Diğer taraftan müslümanlar arasında çıkacağı belirtilen anlaşmazlık ve kargaşa da, yakın geçmişte İstanbul ve Edirne'de yaşanmıştır. Fakat Sultan Ahmet, Osmanlı tahtına oturunca, islm ülkelerini ve hkimiyeti altındaki tüm Osmanlı topraklarını adalet ve insafla, barış ve güvenle ve şeriatı uygulamakla ihya etmiştir (62/b).

Sonra da Allah Teala müslümanların içine düştüğü karışıklıkları kfirlere yöneltti. Çünkü bütün dillerde konuşulan ve anlatılan doğru haber şöyledir: O, tahta oturur oturmaz kfirler arasında büyük karışıklıklar ve düşmanlıklar meydana gelecektir. Gerçekten de o zamandan beri birbirleri ile savaşa tutuşmuşlardır. O sıralarda Rakoçi oğlu diye bilinen Orta Macar kralı, Munka kalesinde kuşatılmış, Avusturya kralının esiri olarak Viyana'da bir kaleye hapsedilmiştir. Bir hile ile kurtularak Macaristan'a ulaşmış, macar halkı da onu tekrar kral ilan etmiştir. O günden beri Avusturya ile gece gündüz harp halindedirler.¹⁵²

Yine Fransa, Hollanda, İspanya, İngiltere, te tarafta İsveç, Barbarus (Roma ve Yunan), Moskof, Kazak, Leh ve diğer kfirler o zamandan beri birbirlerine düşman olup savaşmaktadırlar. İsveç kralı da bu kadar uzak yerden gelip saa'detli padişahımızın himayesine sağınmıştır.¹⁵³ Diğer padişahlar zamanında görülmeyen bütün bu olaylar, vdedilenin (63/a) Osmanlı Devletinin en parlak dönemini yaşadığı padişahımız zamanında gerçekleştiğini gösteren kuvvetli delilimizdir.

Ayrıca, dinsiz kfirler arasında meydana gelen almetler de

Yukarıda belirtildiği gibi önce aralarında düşmanlık, husumet ve gürur meydana gelmesi sonucu birbirleri ile savaşmalarıdır.

İkinci olarak ta, şefaatinı elde etmek için canlarını ve mallarını fedâ ettikleri, duasını arzulayıp lânetlemesinden korktukları Kızı Elma'da oturan dinsiz Papa'ya kendileri karşı gelip onu yok etmeye çalışacaklar, kirli işleri açığa çıktıktan sonra, âleme rezil edip pis bir ölümle onu öldüreceklerdir. Aralarında şiddetli savaşlar olacak ve birbirlerinin şiddetli saldırısına dayanamayıp, bazıları müslüman olanlardan dostluk isteyeceklerdir. Bazıları da cizye vermeyi kabul edecek, kimileri kendi istekleriyle, kimileri de zoraki islâmı kabul edeceklerdir ki, bunların hepsi zamanımıza uymaktadır. Zira, halen bütün kâfirler arasında şimdiye kadar işitilmemiş derecede şiddetli kargaşa ve savaşlar (63/b) olmaktadır. Fakat, Hz. İsa'nın halifesi olduğunu iddia ederek herkesi hile ile aldatan mel'un, dinsiz ve yalancı Papa'nın çirkin işleri açığa çıkmaya başlamıştır. Çünkü herkesin dilinde dolaşan söylentilere göre; Fransızlar, Hollanda kralı ölünce âdetleri üzere dinsiz Papa'ya elçiler ve hesapsız hediyeler gönderip, kendi kabilelerinden birisini Hollanda krallığına geçirmesini rica etmiş; dinsiz tamahkâr Papa da o adama taç giydirip eline de asa verip Hollanda'yı ona teslim etmiştir.

Fakat Avusturya kâfiri gücüne güvenip, krallıkta hakkı olduğunu iddia etmiş, dinsiz Papa'ya elçiler göndermiş, böylece krallığın, eski kraldan alınarak kendi adamına verilmesini sağlamak üzere bir çok da mal takdim etmiştir. Ama, dinsiz Papa, kararından dönmemiş, bu yüzden toprak olası Avusturya, haksız yere İtalya'yı istila etmeye başlamıştır. Hâlen aralarında savaş sürmektedir. Davaları çözülmemiştir (64/a).

Sene-i sâbıkta (geçen sene) kötü niyetli Avusturya plân değiş-

tirerek, dinsiz Papa'yı öldürmeye, Kızıl Elma'yı da yakmaya karar vermiş, Papa'nın bozuk inancına ters inançta olan kâfirlerden asker toplayıp, Kızıl Elma üstüne göndermiştir. Bunu duyan Papa'nın pis canına ateş düşmüş, korkudan titremeye başlamış, pek çok rahip ve kişiler, Papa'yı kurtarmak üzere Avusturya askerlerine karşı çıkmışlar, fakat hepsi yere serilmiş, hücumu önleyememişlerdir. Aciz kalan dinsiz Papa, daha önce Fransız'a verdiği krallığı almış, dinsiz Avusturyalı'ya taç giydirip, eline hükümet esasını vererek ülke krallığını ona teslim etmiştir. Bundan dolayı Fransa kâfiri üzülüp, elçisini Kızıl Elma'dan geri çağırması, mel'un Papa için yeminler etmiş, gece - gündüz ona saldırı hazırlığı yapmakta ve bunun fırsatını kollamaktadır.¹⁵⁴

Şimdi, kitaplarda sayısız bir şekilde açıkça beyan olunmaktadır ki, yüce Allah'ın (64/b) sonsuz lütuflarının dalga dalga artması sayesinde, Allah'tan başkasına ibadet eden cahiller de, nihayet tevhide inanacaklar Hatemü'l-Enbiya, varlığın iftihar kaynağı olan Allah'ın sevgilisi, peygamberlerin sonuncusunun dinine girecekler ve peygamberlerin hepsine fark gözetmeden inanacak olan dünya halkı bir tek dinde birleşecek, cihan-ı süsleyen bir padişahın himâyesinde ve korunmasında olacaklardır. Ehl-i Kitab'ın hepsi buna inanırlar. Ama her millet bu mutluluğun kendilerinde zuhur edeceğini düşünürler. Fakat kendi aralarında âlim geçinip, islâm milletinin güzel davranışlarını gören ve Ehl-i Kitap arasındaki kargaşayı da bilen kimseler; Osmanlı soyunun kralları; Acemistan'ı, Arabistan'ı, Kızıl Elma'yı, Moskova ülkelerini ve Yeni Dünya'yı (Amerika'yı) hatta bütün yeryüzünü ve ülkeleri hâkimiyetleri altına alacaklar, dünyayı adâlet ve insaf ile (65/a) yöneteceklerdir. Ama müslümanlar, İsa şeriatını ihya edecekler ve onunla amel edecekler derler. Batıl düşünceleri böyledir. Yüce Allah'tan

niyazımız odur ki, peygamberlerin efendisi hürmetine, müslümanlara söz verdiği büyük zaferi en yakın zamanda gerçekleştirsin. Müslümanlar sürekli olarak mutlu olsunlar. Amin.

Yüce padişahın yardımı, Rahman'ın tevfiği ile risale tamam oldu. Sevgi ve gufran gözü ile bakan kimseye Allah rahmet eylesin. Onun kusur ve eksiğini affeylesin. O, her zaman ve her saniye hayır ve ih-san lutfeder.

III. D İ P N O T L A R

a) Giriş Bölümü Dipnotları

- 1) İbrahim Müteferrika, Risâle-i İslâmiye (Yazma), Süleymaniye Esad Efendi.İst.No: 1187,(Vr. 2/a.)
- 2) Niyazi Berkes, "104 Sayılı Belleten'de Çıkan İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dinî ve Fikrî Kimliği Adlı Yazı İçin Bir Not", Belleten, Ankara 1964, C. XXVIII, Sayı 109, s. 183.
- 3) "Erdel", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-4, s. 304.
- 4) Reformasyon ve Protestanlık: Reform hareketi Katolik Kilisesine karşı yapılmış ve yeni bir mezhebin doğmasına yol açmıştır. XVI. yüzyılda başlayıp bu gün de devam eden Protestanlık, bu hareketin sonucudur. Protestan kelimesi, baş kaldıran, itiraz eden anlamına gelir. XVI. yüzyılda Martin Luther (1489-1546), Roma Katolik Kilisesinin günahları bağışlaması, bunu mâlî bir kaynak haline getirmesi, kutsal kitap yorumu ve hüküm çıkarmayı kendi inhisarında tutması, âyin dilinin Lâtince olması gibi hususlara karşı çıkarak ilk itirazı başlatmıştır. Bu itirazlar büyük bir genişlik kazanmıştır. İş sadece itirazla kalmamış, itirazcılar kendi görüşlerini de açıklamışlardır. Reformasyon böyle başlamıştır. Bunun sonucu da çeşitli Protestan kiliseler oluşmuştur.

Reformasyonun öncüleri, Almanya'da Martin Luther, İsviçre'de Huldreich Zwingli (1484-1531), Fransa'da Johannes Calvin (1509-1564) dir.

Aralarında bazı farklı noktalar bulunmakla beraber protestan mezhepler, genelde ortak bazı özelliklere sahiptir. Protestanları diğerlerinden ayıran özellikler özet halinde şöyledir :

1. Papa'nın otoritesini ve yanılmazlığını kabul etmezler.
2. Her Hıristiyan, kutsal kitabı yorumlayabilir.
3. Günah itirafının mecburiliğini, kilise mensuplarının günah çıkarma yetkisine sahip olduklarını kabul etmezler.

4. İbadet ve Āyinler ana dillerinde yapılır.

5. Teslis inancı bütün Protestanlarda vardır. Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük, Dinler Tarihi, Ankara 1988, s. 162, 176, 177; Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul 1983, s. 247-251; Georgia Harkness, Protestan Akidesine Bir Bakış, İstanbul 1964, s. 8-59.

5) Kilise teşkilatının en büyüğü Katolik Kilisesidir. Hıristiyan dünyasında en fazla mensubu bulunan bir teşkilattır. Katoliklere göre kilise, Hz. İsa'nın vücududur. Yani mü'min Hıristiyanların görünen birliğidir. Ruhani reis Papa'dır. Papa, Hz. İsa'nın vekili, havarî Petrus'un halefidir. Papa, bu güçle aynı zamanda Vatikan devletinin başkanıdır. Papa'yı kardinaller seçer. Hiyerarşide kardinallerden sonra piskoposlar ve rahipler gelir.

Katolik Kilisesinin (mezhebinin) başlıca özellikleri özet olarak şöyledir :

1. Papa yanılmaz bir otoritedir.
2. Kilise evrenseldir. (Katolik kelimesi evrensel anlamındadır)
Onun dışında kurtuluş yoktur.
3. Kilise, Kutsal Ruh (Ruhul Kudüs) tarafından sevk ve idare edilmektedir.
4. İncil'in yorumu kiliseye mahsustur.
5. İsa'da ilāhî ve insanî iki tabiat vardır.
6. Rūhul Kudüs Baba ve Ođuldan çıkar.
7. Hz. İsa gibi Hz. Meryem'de günahsızdır. Aslî suçtan uzaktır.
8. Azizler de Tanrı katında şefaatçı olabilir. Onların resimlerine saygı gösterilir.
9. İnsan aslî suçun içerisindedir. Günah çıkarma çok önemlidir. Bunun günah çıkarma hücreğinde papaza itiraf şeklinde olması gerekir. Ergenlik çağına giren her Hıristiyanın yılda en az

bir defa günah çıkarması gereklidir.

10. Ruhban sınıfı evlenemez. Ruhban sınıfı dışında olanlardan evlenenler boşanamaz. Kilisede yapılmayan nikâh, nikâh sayılmaz.

11. Vaftiz, su dökülerek yapılır. Vaftiz olmadan ölen cehennemlik sayılır.

12. Ayin dili Lâtince'dir. (Ancak 1965'teki II. Vatikan Konsilinde değişik dillerde yapılmasına izin verilmiştir) Tümer ve Küçük, s. 160-161; Sarıkçioğlu, s. 251; Gluseppe Descuffi, Hıristiyan Dini, İzmir 1955, İkinci baskı, s. 102-111.

6) Habsburg, 1278-1918 yılları arasında Avusturya'da saltanat süren ailedir. "Habsburg" , Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-5, s. 489.

7) Lutheranism (Luther'cilik): Reformdan doğan bir protestan mezhebidir. Martin Luther'in (1483-1546) ekolüdür. Bir Alman rahibi olan Martin Luther, reform hareketinin öncüsü ve en hareketli olanıdır. 31 Ekim 1517'de Wittenberg saray kilisesi kapısına 95 maddelik tezini asarak reform hareketini başlatmıştır.

Luther, tövbeye, papazların kilisenin rahmetiyle günah çıkarmalarına karşı çıkmış, hidayetin tamamen Tanrı'nın lütfuyla olacağını ileri sürmüştür. Hidâyet edilen kimsenin, papazların takdisi ve azizlerin aracılığı olmadan Tanrı'ya serbestçe ulaşabileceğini savunmuştur. Almanlar için Kitab-ı Mukaddes'i Almancaya tercüme etmiş, kilisenin aracılığı olmadan herkesin okuyup yorum yapabileceğini bildirmiştir.

Lutheran Kiliselerin başlıca buldukları yerler Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve İskandinav ülkeleridir. Tümer ve Küçük, s. 170, 176, 177; Sarıkçioğlu, s. 247-250; "Luthercilik" , Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-8, s. 126.

8) Calvinizm (Kalvinizm): Calvinizm, Johann Calvin (1509-1564)'in dini doktrinidir. Calvin, reformcuların ikinci kuşağından sayılır. Hukuk

tahsilinden sonra protestan fikirleri benimsemiş, hayatının sonuna kadar da protestan öğretisini sistematik bir şekilde takdime çalışmıştır. Fransa'yı terkettikten sonra Basel'e yerleşmiştir. (Basel, İsviçre'de bir şehirdir) orada 1536'da "Hıristiyan Din Dersleri" adlı bir eser yazarak fikirlerini ana hatlarıyla açıklamıştır. İlâhî kudret ve değişmeyen arzuyu, reformların en önemli hususu olarak açıklamak istemiştir. Hidayetin veya küfrün, yahut ta hidayete ulaşmanın menşeinin Tanrı'nın değişmez kararıyla olduğunu belirtmiştir.

Luther'e göre iyi ameller ve meyvaları, imanın işareti sayıldığı halde, Calvin'e göre ilâhî seçkinliğin işaretidir.

Calvinciliğin temeli, kilisenin iskolastik yanlışlıklarla, Papa'lık sapkınlıklarından arınarak ilk kaynaklarına dönmesi gerektiği ilkesine dayanır. Annemarie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara 1955, s. 158; Sarıkçıoğlu, s. 250; Tümer ve Küçük, s. 177; "Calvincilik", Meydan Larousse, İstanbul 1980, C-2, s. 740.

- 9) Unitarianism: Teslisi reddeden bir Hıristiyan mezhebidir. XVI. yüzyılda doğmuştur. Temel fikirleri, teslis aleyhtarlığı, Allah'ın tek olduğu, Hz. İsa'nın ilâh olmayıp insan olduğu, Hz. İsa'ya tapınmanın aslında Incil'e de aykırı olduğu, teslis inancının Incil'de bulunmadığı, Katolik Kilisesinin Incil'i tahrif ve tağyir ettiği, Papa'lığın yanlış yolda olduğu tarzındadır.

Bu mezhebin fikir babası İspanyol Michael Servetus (Michal Servet De Villeneuve 1511-1553) adlı hekim ve ilâhiyatçıdır. Dinî fikirlerini içeren "Teslis Hataları" ve "Hıristiyanlığın Eski Haline İadesi" isimli lâtince iki eser yazmıştır. Bu ikinci kitap Engizisyon tarafından imha edilmiş olup, halen dünyada sadece üç nüshası mevcuttur (Paris'te, Viyana'da ve Edinburg'da).

Servetus'un kendisi de ileri sürdüğü fikirlerinden dolayı Calvinciler tarafından Cenevre'de 28 Ekim 1553'te diri diri yakılarak

öldürülmüştür. Ancak, onun fikirleri Unitarianlar arasında yaşama-
ğa devam etmiştir.

İlk defa Hollanda ve Almanya'da başlayan bu akide, XVI. yüzyı-
lın ikinci yarısında Erdel'e gelmiş ve halkın çoğunluğu tarafından
kabul edilmiştir.

Bir çok hıristiyan ülkesinde ise Unitarianism yasaklanmış ve ta-
raftarları göç etmeye zorlanmıştır. Bilhassa Katolik Kilise tarafın-
dan da şiddetli baskı politikası uygulanmıştır.

Bütün bunlara rağmen Unitarianism; İtalya, Polonya, Hollanda,
İngiltere ve Amerika'da yayılmış faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu
gün de Avrupa ve Amerika ülkelerinde yaşamaktadırlar. Halil Necati-
oğlu, Matbaacı İbrahim-i Müteferrika ve Risale-i İslâmiye (Tenkidli
Metin), Ankara 1982, s. 9-10 (Dipnot); Tümer ve Küçük, s. 171-172;
Niyazi Berkes, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dini ve Fikri Kimliği",
Belleten, Ankara 1962, C-XXVI, sayı: 104, s. 724-726; "Servet", Mey-
dan Larousse, İstanbul 1981, C-11, s. 214.

- 10) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 724; Necatioğlu, s. 5-6.
- 11) Thököly Kıyama hakkında (26 ve 27) no.lu dipnotlarda bilgi veril-
miştir.
- 12) T. Halası Kun, "İbrahim Müteferrika", İslâm Ansiklopedisi, İstan-
bul 1964, C-5, Kısım 2, s. 896.
- 13) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 733-736.
- 14) İbrahim Müteferrika, Vr. 2/a.
- 15) İbrahim Müteferrika, Vr. 3/a.
- 16) Kun, "İbrahim Müteferrika", I.A., C-5, Kısım II, s. 896-897.
- 17) Rakoçioğlu diye bilinen Erdel Kralı Ferenc Rakoçi (Ferencz Rákoczi-
1676-1735), 1717'de Türkiye'ye gelmiş 1735'te ölünceye kadar Türki-
ye'de kalmıştır. İbrahim Müteferrika, tercüman olarak onun yanına
verilmiştir.

De Saussure Cezárnak'ta, Rakoçi'nin maiyetinde bulunan zevatan birisidir. Onun İsviçre'de bulunan dostuna yazdığı Fransızca mektubun konuyu ilgilendiren bölümü, Niyasi Berkes tarafından bahsedilen makalesinde neşredilmiştir. Bk. Berkes, Belleten, Sayı:104, s. 720.

- 18) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 720-723.
- 19) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 728.
- 20) Necatioğlu, s. 10 (Dipnot); Tümer ve Küçük, s. 172.
- 21) Kun, "İbrahim Müteferrika" Md, I.A. C-5, Kısım 2, s. 896-897.
- 22) İbrahim Müteferrika, Vr, 2/a-3/a.
- 23) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 725-729.
- 24) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 727.
- 25) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 727-728.
- 26) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 733.
- 27) İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1982, Üçüncü Baskı, C-3, Kısım 2, s. 77.
- 28) Berkes, Belleten, Sayı: 109, s. 183.
- 29) Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1971, İkinci baskı, C-2, s. 637-638; M. Tayyib Gökbilgin, "Müteferrika" , İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1971, C-8, s. 853-856.
- 30) Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, İstanbul 1972, C-1, s. 109-110.
- 31) Hâcegân, Devlet dairelerinde yazı işlerinin başında ve bir takım önemli memuriyetlerde bulunanlar hakkında kullanılan bir tâbirdir. Bunun yerine "Hâcegân-ı Divan-ı Hümayun" da denilirdi. Hâcegânlıktan vezirliğe terfi edilebileceği için önemli bir rütbe idi.

İbrahim Müteferrika'nın mezar taşında şair Nevres'in bir şiiri bulunmaktadır.

Bu şiir :

"Hâce-i divan İbrahim Efendi kim anın

Basmamıştı bir naziri sahn-i imkâna kadem"

mısraları ile başlamakta ve onun "Hâceğân"lığına işaret etmektedir. Aladar V. Simonffy, İbrahim Müteferrika Türkiyede Matbaacılığın Bani, Çev. Farik Yener, Ankara 1945, s. 23-24; Pakalın, C-1 s. 693-695.

- 32) Necatioğlu, s. 18-20; Osman Ersoy, Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler, Ankara 1959, s. 28-29; Kun, "İbrahim Müteferrika" , İ.A, C-5, Kısım 2, s. 897.
- 33) Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, Ankara 1978, 1. Bölüm, 2. Baskı, C-4, s. 158-162; Ersoy, s. 29-36; Abdulhak Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul 1970, s. 150-151; Edvard Carleson, İbrahim Müteferrika Basımevi ve Bastığı İlk Eserler, yayına hazırlayan, Mustafa Akbulut, Ankara 1979, s.9.
- 34) Simonffy, s. 23-27; Adıvar, s. 155; Kun, "İbrahim Müteferrika" , İ.A, C-5, Kısım 2, s. 897.
- 35) Necatioğlu, s. 23.
- 36) Osman Ersoy, s. 39-40.
- 37) Adıvar, s. 153.
- 38) Adıvar, s. 153-154; Necatioğlu, s. 24 (Dipnot).
- 39) Bu ibare şöyledir: "Devr-i Ahmed Hân-ı Sâlis'de. Basma Sanatını Asitane'de İcra Eden Mühtedi İbrahim Efendi'nin Risale-i Islâmiyesidir." Vr. 1/a.
- 40) Necatioğlu, s.33-38; Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 731.
- 41) Halil Necatioğlu'nun, müellifimizin ismi hakkındaki mütalâası şöyledir:

"Bu kelime (müteferrika), sıfat olarak kullanıldığına göre, İbrahim ismine Farsça tamlama esresi ile bağlanarak "İbrahim-i Müteferrika" veya Türkçe kaidelere uygun olarak "Müteferrika İbrahim"

demek doğru olur. "İbrahim Müteferrika" şekli galattır." Necatioğlu, s. 18.

Biz, müellifimizin ismini şöhret bulduğu ve tanındığı şekliyle yani "İbrahim Müteferrika" olarak zikretmeyi uygun bulduk.

42) Uzunçarşılı, C-4, 1. Bölüm, s. 160-161; Adıvar, s. 150-151.

43) Berkes, Belleten, Sayı: 104, s. 317-318; Ersoy, s. 42.

b) Metin Bölümü Dipnotları

- 1) من عرف نفسه وقد عرف ربه "Kim kendini bilirse, Rabbını da bilir", sözüne işaretidir. Bu söz hadis değildir. Ancak İbn Arabî gibi bazı mutasavvıflar hadis olarak değerlendirmişlerdir. İbn Arabî bu konuda: "Bu hadis rivayet yolu ile sahih olmasa bile keşif yolu ile bizim yanımızda sahihtir" demiştir. İsmail b. Muhammed el-Aclûnî, Keşfu'l- Hafâ ve Müzîlü'l-İlbas Amma İştehere Mine'l-Ahâdîsi Alâ Elsineti'n-Nâs, Beyrut 1351, Üçüncü baskı, C-2, s. 262, No: 2352.
- 2) Yazar, müslüman olmadan önceki durumunu anlatmak istiyor.
- 3) Muhammed b. İsmail el-Buhâri, Câmîu's-Sahih, İstanbul 1981, Kitabu't-Tefsir, sure 30, bab 1, (C-6, s.20); Kitabu'l-Kader, bab 3, (C-7, s.211); Kitabu'l-Cenâiz, bab 80, (C-2, s. 97-98); Müslim b. el-Haccac, el-Kuşeyri en-Nisabûri, el-Câmîu's-Sahih, İstanbul 1981, Kitabu'l-Kader, Hadis No: 22,23,24, (C-3, s. 2047-2048).
- 4) Müellifimizin sözünü ettiği Tevrat parçaları (Risale-i İslamiye, Vr. 6/a ve 6/b) de açıklanan 209 sûredir. Müellifimize göre bu 209 sure, Tevrat'ın lâtincede tercümesi yapılırken, Tevrat'tan çıkartılmış ve mensuhtur, (hükümü yürürlükten kaldırılmıştır), diyerek halktan saklanmış ve okunması yasaklanmıştır.

Müellifimiz, yasaklanan bu metinleri gizlice mütalâa ederek, müslümanlığın hak din olduğunu anladığını ve üstadlarıyla münakaşalara giriştiğini, anılan yerde belirtmektedir.

Geçmişte sahih sayılmayan ve halktan gizlenen, okunması yasaklanan bu tip eserlerden (Apokrif İncillerden) Ebionitler ve Barnaba İncilleri, Allah'ın birliği, Hz. İsa'nın Allah'ın kulu ve resulü olduğu, ilâh olmadığı, idâm edilmediği, Hz. Muhammed'in son peygamber olarak geleceği konularına işaret ederler: Bkz. Barnabas İncili,

Çev. Mehmet Yıldız, (tarihsiz), bab 39, s. 110-111; bab 41, s.115; bab 72 s. 161; bab 82, s. 175.

- 5) Burada (Risale-i İslamiye) sayfa kenarında (Vr. 2/a) şöyle bir ibare vardır: "Bu âyeti lâtife Ehl-i Kitabın hâlen delil saydıkları Tevrat'tan çıkarılmıştır (Yani mevcut değildir). Ancak eski âlimlerden bazılarının batıl görüşlerine göre yaptıkları tefsirde, inkâr yollu (reddetmek maksadıyla) yazılıdır. Minhu" (= ondan, yani müelliften)
- 6) Muellifimiz metinde geçen Yunanca tabirleri ile Lâtinceyi kastedmektedir. Yoksa bugünkü anlamıyla Grekçe'yi kasetmemektedir.
- 7) **وما قدروا الله حق قدره** "Allah'ı O'nun şanına yaraşır biçimde tanıyamadılar..." ayetine istinaden söylenmiştir. En'am 6/91.
- 8) **كنت نبيا وآدم بين الروح والجسد** hadisine işarettir. Tirmizi bu hadis hakkında şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Bu, hasen, sahih, garip bir hadistir. Hadisi bu cihatten başka tanımıyoruz." Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizi, es-Sünen, İstanbul 1981, Kitabu'l-Menakıb, bab 1, Hadis No: 3609, C-5, s. 585; Aclûnî, C-2, s. 129, No: 2008, 2017.
- 9) **كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف فخلقته خلقا فعرفونى**
Bu söz hadis değildir. Ancak **وما خلقت الجن والناس الا ليعبدون** âyetinin "Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler (beni bilsinler) diye yarattım." (Zariyat 51/56) şeklindeki manasına uygundur. Aclûnî, C-2, s. 132, No: 2016.
- 10) Al-i İmran, 3/144.
- 11) İslâm bilginleri, Hz. Muhammed'in âhir zamanda son peygamber olarak geleceği haberinin Tevrat, Zebur ve İncil'lerde mevcut olduğuna dair delilleri ortaya koyan eserler yazmışlardır. "Hıristiyanlığa Reddiye" mahiyetinde olan bu eserlerde, adı geçen kitaplardaki konu ile ilgili âyetler ele alınarak yorumları yapılmış ve o âyetlerden

Hız. Muhammed'in kasedilmiş olduğu, belirtilmiştir.

İşte bu konu ile ilgili iki örnek:

a. Tevrat'ın Tekvin bölümünde anlatıldığına göre: Hz. Hacer, Hz. İbrahim'in hanımı Hz. Sare'den kaçar. Kaçtığı gece kendisine bir melek görünerek: Ey Hacer nereden geldin? Ve nereye gidiyorsun? diye sorar. Hacer de "Sare'den kaçtım" diye cevap verir. Melek te ona: "Sen Sare'ye dön ve ona itaat et. Çünkü Allah senin zürriyetini çoğaltacaktır. İşte sen gebesin ve bir oğul doğuracaksın. Onun adını İsmail koyacaksın. Oğlun herkes tarafından takdir edilecek ve şöhreti dünyanın çok yerine yayılacaktır" der. Tekvin: 16/7-12.

Bilindiği gibi Hz. İsmail ve onun zürriyeti, dünyanın bir çok yerine yayılmamıştır. Ancak bu söz Hz. İsmail'in en büyük zürriyeti hakkındadır. O da Hz. Muhammed ve onun ümmetidir. İslâm Dini dünyanın bir çok yerine yayılmış, doğu ve batıda hüküm sürmüş ve sürmektedir.

b. Yine Tevrat'ın Tesniye bölümünde Cenab-ı Hak Hz. Musa'ya : İsrail Oğullarına söyle "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım.." der.(Tesniye: 18/15-20.) İsrail Oğullarının kardeşleri İsmail Oğullarıdır. İsmail (A.S.)'ın zürriyetinden ise Hz. Muhammed'den başka bir peygamber gelmemiştir. O halde Tevrat'taki bu sözle doğrudan doğruya Hz. Muhammed kasedilmektedir.

Müellifimiz de eserinde, Hz. Muhammed'in âhir zamanda peygamber olarak geleceğine dair Tevrat ve İncil âyetlerinden yeri geldikçe pek çok örnekler vermiştir. Abdullah Tercüman, Hıristiyanlığa Reddiye, İstanbul 1965, s. 104-111; Delhi'li Rahmetullah Ef. İzharu'l-Hakk Tercümesi, Çev. Ömer Fehmi ef. ve Nüzhet Efendi, İstanbul 1972, s. 654-684; Abdu'l Ehad Dâvud, Tevrat ve İncile Göre Hz. Muhammed, Çev. Nusret Çam, İzmir 1988, s. 355.

- 12) Kızıl Elma: Eskiden Roma şehrine verilen isim. Bkz. Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, Temel Türkçe Sözlük, C-2, s. 717.
- 13) Moskof, Moskova şehrine izafeten "Moskovalı", "Rusyalı", "Rus" veya "Rusya" anlamında kullanılmıştır. Ş. Samî C-3, s. 892.
- 14) Hıristiyanlar, daha ilk devirlerde yahudilerin zaman teorisini benimsemişlerdir. Tekvin'deki yaratılışın altı günde olduğu rivayeti, eski dünya yaşının, dünya hesabıyla 6.000 yıla tekabül ettiği şeklinde yorumlanmıştı. 7. bin yılın başında ise âhir zamanda Mesih'le başlayacak rahmet devrinin, Tanrısal devletin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Bu hesap, Tanrı'nın dünyayı altı günde yaratıp yedinci günde istirahata çekilmesini temsil etmektedir (Tekvin 1/1-32; 2/1-3).

Mecusilere göre de, yaratılıştan kıyamete kadar geçecek olan zamanın süresi; her biri üçer bin sene devam eden dört devreden müteşekkil 12.000 yıldır. Birinci devre (1-2999 yılları) meleklerin, iyi ruhların ve Fravaşilerin, yani canlıların ezeli ruhi suretlerinin yaratıldığı bir dönemdir. Sonsuz yaratılışın maddeye dönüştüğü devre ise ikinci devredir. Maddeye dönüşen ilk insan Gayomart (yani Hz. Adem) dir. İkinci devre 3.000 yılında başlamaktadır.

Bu hesaba göre de insanlık tarihinin başlangıcından, kıyamete kadar geçecek olan zaman 9 bin yıl oluyor.

Kıyametin vakti ile ilgili bütün ihtilaflar kıyametin vaktini Cenab-ı Hakkın açıkça bildirmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de bu hususa şöyle işaret edilmektedir: "Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur" Lokman 31/34. Bkz. Sarıkçıoğlu, s. 213, 112-113; Ebu Cafer, Muhammed b. Cerir et-Taberi, Tarihu't-Taberi Mısır, 1967, İkinci baskı, C-1, s. 8-10.

- 15) İbrahim Müteferrika'nın tasnifine göre, binli yıllara göre gelen peygamberler :

1) İlk bin yılda :

- a) Hz. Adem
- b) Hz. Şit

2) İkinci bin yıl :

- a) Hz. İdris

3) Uçüncü bin yıl :

- a) Hz. Nuh
- b) Hz. Hud
- c) Hz. Salih
- d) Hz. Hızır
- e) Hz. Hanzala

4) Dördüncü bin yıl :

- a) Hz. İbrahim
- b) Hz. Lût
- c) Hz. İsmail
- d) Hz. İshak
- e) Hz. Yakup
- f) Hz. Eyyup
- g) Hz. Beşir
- h) Hz. Zülkifl
- ı) Hz. Yusuf
- i) Hz. Nuh
- j) Hz. Yûşa
- k) Hz. Şuayb

5) Beşinci bin yıl :

- a) Hz. Musa
- b) Hz. Harun
- c) Hz. Bünyamin
- d) Hz. İlyas

- e) Hz. Elyesa
 - f) Hz. Uzeyir
 - g) Hz. Eremya
 - h) Hz. Danyal
 - ı) Hz. İşmuyil
 - i) Hz. Davut
 - j) Hz. Süleyman
 - k) Hz. Iskender
 - l) Hz. Zekerıyya
 - m) Hz. Yahya
- 6) Altıncı bin yıl :
- a) Hz. İsa
 - b) Hz. Cercis
 - c) Hz. Yunus
 - d) Şem'unu veli
- 7) Yedinci bin yıl :
- a) Hz. Muhammed

Bu tasnif için bkz. İbrahim Müteferrika, 36/b - 59/a.

- 16) Müellifimiz, Hz. Muhammed'in geleceğini ifade eden bazı lâ -
tince Tevrat ayetlerini, "Risale-i İslâmiye" isimli eserine
Lâtin ve Arap harfleriyle aktarmış ve Türkçeye tercüme etmiştir.
Biz de yaptığımız sadeleştirmeye bu metinlerin lâtince yazılmış
şeklini ve türkçe tercümesini aynen aldık.
- 17) Sultan III. Ahmet kasedilmektedir. 1703-1730 yılları arasında hü-
kümdarlık yapmıştır. Tahta oturduğunda 29 yaşını 7 ay 23 gün geçi-
yordu. Saltanatı 27 yıl 1 ay 11 gün sürmüştür. 1 Ekim 1730 da 57
yaşında iken tahttan feragat etmiş yerine Sultan II. Mustafa'nın
büyük oğlu şehzade Mustafa'yı tahta çıkarmıştır. Tahttan çekildik-
ten sonra 6 yıl daha yaşamış, oğullarının padişahlığını görmeden

vefat etmiştir. Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, İstanbul 1978, C-6, s. 271-310

- 18) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Adı geçen kitaplar bu us-
lûpla ilk defa Kızıl Elma'da Rim Papa diye bilinen dinsizin emriyle
Yunancaya terceme olunur. İşledikleri mel'anetler etrafa yayılır,
(açığa çıkar) korkusuyla dayanaksız olarak Tevrat'ın aslıdır (ori-
jinalidir) diye iddia ettikleri nüshayı imha ettiler. Diğer nüsha-
larda her hangi bir konuda şüphe meydana gelirse ona müracaat et-
sinler diye de etrafa Yahudice (İbranice) idi diye yaydılar.

Sözü edilen dinsiz Papa'nın adı Enderalis Rivetuş, Tevrat ve
Zeburu terceme edenlerin adları; Emmanüel Termilyuş ve Yüniyüş Bi-
türüş'dü. Incil'i terceme edenin adı da Beyza idi. Isa'nın semaya
yükselişinin 1639'uncu senesinde idi. Minhu" (Vr. 5/a)

"Rim", eskiden halk dilinde Roma şehrine verilen addır. Papa'ya
da "Rim Papa" denirdi. Ş. Sami, C-3, s. 1110.

Eski Ahit, Hıristiyanlarca da kutsal sayıldığından, çok erken
dönemlerden başlamak üzere Kitab-ı Mukaddes adı altında ve Yeni
Ahit'i de içine almak üzere pek çok dile çevrilmiştir. Yunanca, Lâ-
tince, Aramîca, Süryanîca ve Arapça gibi.

Eski Ahit Yunancaya bir çok defa tercüme edilmiştir. (Septante,
Aquila, Théodotion ve Symmaque tercümelemleri) Bunlar arasında en ö-
nemlisi Septante adı verilen yetmişler tercümesidir. Rivayete göre
Kral Ptolémée II. Philadelphie'in (285-246) arzusu üzerine Başkâhin
Eleazar, Kudüs'ten Iskenderiye'ye 72 kişi göndermiş; beraberinde
altın harflerle yazılmış bir nüsha götüren bu heyet, Pharos adasın-
da 72 günde Tevrat'ı İbraniceden Yunancaya çevirmiştir. Bu tercüme-
nin sebebi, Filistin dışında yaşayan ve İbranice bilmeyen yahudile-
rin, kutsal kitapları okuyabilmelerini sağlamaktır.

Hıristiyanlar Eski Ahit'in Yunanca tercümesine (Septante) büyük

önem vermişler, hatta mütercimlerin bu işi ilâhi ilham neticesinde yaptıklarını kabul etmişlerdir. Yetmişler tercümesine ait en eski yazma nüshalar, M.S. IV. yüzyıla kadar çıkmaktadır. Bu terceme ilk defa 1517 de İspanya'da neşredilmiştir.

Kilisenin ilk dili Yunanca idi. Birinci ve İkinci Hıristiyan nesli Yunanca konuşuyordu. Hıristiyanlık doğudan batıya yine bu dil ile geçmişti. Roma kilisesi III. asrın ortalarına kadar bu dili kullanmıştı. Roma dünyasında Grekçe anlamayanlar Hıristiyanlığa geçince kutsal kitabın Lâtinçe tercümesine ihtiyaç hasıl oldu.

M.S. IV. yüzyıldan önce Vetus Latina adı verilen ve kollektif çalışmalar mahsulü olan eski Lâtinçe Eski Ahit tercümeleri vardı. Vetus Latina, Yunanca Septante'den yapılmıştı. Papa Damase'in talimatı üzerine St. Jeröme eski Lâtin tercümeleri inceledikten sonra, en doğru yolun Eski Ahit'i İbranice metninden yeniden çevirmek olduğunu gördü. Jeröme, daha sonra "Vulgate" (yaygın) adını alacak olan tercümesini M.S. 405'te tamamladı. Bu tercümenin her yeri aynı derecede ciddi değildir. Mütercim, bazı bölümleri aceleye getirmiş, bazılarını ise yeniden tercüme etmeden Vetus Latina'dan olduğu gibi almıştır. Bu yüzden bir çok tenkitlere hedef olan Jerome tercümesi yine de Trente konsili (8 Nisan 1546) tarafından muteber nüsha olarak ilân edildi. Papa Clement VIII zamanında 1592 de neşredilen yeni Vulgate metni, bütün kiliselerce kullanılacak yegane metin olarak kabul edildi. Bkz. Ömer Faruk Harman, Ahd-i Atik, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1988, C-1, s.495-496; Maurice Bucaille, Müsbet İlim Yönünden Tevrat, Inciller ve Kur'an, Çev. Mehmet Ali Sörmez, Konya 1979, s. 21-24.

Kanaatımızca müellifimizin bahsettiği nüsha bu nüshadır. Eserinde geçen Papa Enderaliş Rivetus ile mütercim Emmanuel Termilyuş,

Yuniyus Bitürüş ve Beyza isimlerini bütün araştırmalarımıza rağmen hiç bir eserde bulamadık.

- 19) Rum: Bu isim aslında Romalılara verilmişken, Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Bizans tarafının adı olarak kalmıştır. Orta Asya halkı, Anadolu'ya halâ "Rum" derler.

Günümüzde bu ad, Bizans yerli halkının kalıntıları olan ve Grekçe konuşan Anadolu halkı için kullanılır. Rum kavmi, Rum lisani... gibi. "Rum mezhebi", doğu kilisesi, ortadoks mezhebi anlamındadır. Ş. Sami, C-3, s. 1116.

- 20) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır. "Anılan Zebur'da bulunan 200 surenin 50'si Hz. Davut'un Hak Teala Hazretlerine yaptığı münacaatlarıdır. Dinsiz kâfirler bunları da Zebur'a kattılar. Minhu" (Vr. 6/a.)

- 21) Bugün hıristiyanların kutsal kitabı "Kitab-ı-Mukaddes"dir. "Eski Ahit" ve "Yeni Ahit" olmak üzere iki bölümdür. Eski Ahit 39, Yeni Ahit ise 27 kitaptır. Kitab-ı Mukaddes'in tamamı 66 kitaptır.

İbraniler Eski Ahit'i, mahiyet ve muhteva yönünden üçe ayırırlar: Tora (Tevrat), Nebiim ve Ketubim.

a- Tevrat (Tora): Tevrat; kanun, şariat, emir, ders, rehber gibi anlamlara gelir. Yahudi kutsal kitabının birinci bölümüne Arapça Tevrat, İbranice Tora denir. Tevrat beş kitaptır. Bunlar Hz. Musa'ya nisbet edilir: 1. Tekvin, 2. Çıkış, 3. Levililer, 4. Sayılar, 5. Tesniye.

b- Nebiim (peygamberler): Bu bölümde peygamberler, öncekiler 6, sonrakiler 15 kitap olmak üzere sıralanırlar. Bu toplam 21 kitap Hz. Musa'dan sonraki peygamberlerden bahseder. Hz. Musa'dan önceki peygamberler Tevrat'ta anlatılır.

Yahudilerce Nebiim bölümündeki peygamberlerden öncekiler "ilk peygamberler", sonrakiler "son peygamberler" diye tasnif edilir.

İlk peygamberlerden bahseden kitaplar şunlardır: Yeşu, Hakimler, I. ve II. Samuel, I. ve II. Krallar.

Son peygamberlerden bahseden kitaplar da şunlardır: İşıya, Yeremya, Hazekiel, Hoşea, Yoel, Amos, Obadya, Yunus, Mika, Nahum, Habakkuk, İsefanya, Haggay, Zekarya ve Malaki.

Müellifimiz İbrahim Müteferrika eserinde Kitab-ı Yuşa, Kitab-ı Danyal... diyerek bu kitaplara işaret etmektedir.

c- Ketubim: Kitaplar, yazılar anlamına gelen Ketubim, Kutsal Kitabın üçüncü bölümünü oluşturur ve bu bölümde yer alan kitaplar şunlardır: Mezmurlar, Süleymanın Meselleri, Neşideler Neşidesi, Ey-yup, Vaiz, Rut, Ester, Yeremya'nın Mersiyeleri, Daniel, Ezra, Nehemya, I. ve II. Tarihler.

Yeni Ahit'te de 4 İncil, 21 mektup, Resullerin İşleri ve Vahiy vardır. Bunlar III. yüzyıldan sonra Yunanca yazılan kitaplardır. Tümer ve Küçük, s. 120-124; 152; Sarıkçioğlu, s. 187-188; 206-207; Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstanbul 1958.

- 22) Bir sayfa önce (6/a) da 209 sure olarak geçmiştir. Kanaatımızca doğrusu da budur. 290 hataen yazılmıştır.
- 23) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu ayet-i kerime'yi İncil'in ilk suresinden çıkardılar. Fakat yine I. kitabın onbirinci suresinde Ahmed lafzına varıncaya kadar zikredilmiştir. Bundan sonrası çıkartılmıştır. Açıklamalarının bazılarında inkâr edilir, bazılarında ise kabul edilir. Ancak Ahmed lafzını İsa'ya çevirirler. Minhu"(Vr. 7/a.)
- 24) Bkz. Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et Taberi, Tarih-i Taberi Tercemesi, Naşiri, Mustafa Can, Konya 1973, C-2, s. 105; Yuhanna 1/6-10.
- 25) Bkz. Matta 11/2-10 :

Müslüman âlimleri de en eski devirlerden beri yukarıda belirtilen Saf Suresinin altıncı âyetiyle, Yuhanna İncilinde bulunan şu

âyetleri karşılaştırmışlardır. Hz. İsa, bu İncil âyetlerinde şöyle söylemektedir:

"Ben de Baba'ya yalvaracağım ve O size başka bir tesellici, hakikat ruhunu verecektir; tâki daima sizinle beraber olsun", Yuhanna 14/16.

"Şimdi ise beni gönderene gidiyorum ve sizden kimse nereye gidiyorsun diye bana sormuyor. Fakat size bu şeyleri söylediğim için yüreğinizi keder doldurdu. Bununla beraber size hakikati söylüyorum. Benim gitmem sizin için hayırlıdır. Çünkü gitmezsem tesellici size gelmez. Fakat gidersem onu size gönderirim. Size söyleyecek daha çok şeylerim var. Fakat şimdi dayanamazsınız, fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek, zira kendiliğinden söylemeyecektir. Fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O, beni taziz edecektir. Çünkü benimkinden alacak ve size bildirecektir." (Yuhanna 16/5-15). İncilde geçen "Tesellici" kelimesinin Grekçesi "parakletos"dur. Bu kelime yol gösterici anlamına da gelmektedir. Bunun karşılığında Hz. İsa'nın Arami lisanında hangi kelimeyi kullanmış olduğunu bilmiyoruz. Grekçe İncilde kullanılan kelimenin "Periklytos" olduğu ileri sürülmüşdür ki, bu kelime Kur'an-ı Kerim'de kullanılan Ahmet'in tam karşılığıdır. Ahmet'in kelime anlamı şanlı, övülmüş olup Hz. Muhammed'in diğer bir ismidir. Gelecek son tesellicinin sıfatının Ahmet veya Tesellici olmasının hiç önemi yoktur. Bir şahsın bin tane sıfatı olabilir. Her ikisinin anlamı da Hz. Peygamber'in geleceğini doğrular.

Barnabas İncilinde ise, Hz. İsa'dan sonra bir peygamberin geleceği ve bu peygamberin isminin Muhammed olacağı pek çok yerde yazılıdır.

Bütün bu görüşler müellifimizin görüşü ile tamamen paralellik arz etmektedir. Bkz. Rahmetullah Efendi, s. 677; Abdullah Tercüman,

s. 107-108; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, Çev. M. Sait Mutlu, İstanbul 1966, C-1, s. 426; Barnabas İncili, bab 42, s.115-116; bab 43, s. 117-120; bab 55, s. 137-139; bab 96, s. 194-195; bab 220, s. 364.

26) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu ayet-i lâtife şimdi bile İncil'in birinci kitabının yirminci suresinde, ikinci kitabının onuncu suresinde yazılıdır. Minhu."(Vr. 8/b.)

27) Bu konu ile ilgili olarak :

Markos İncilinde "Yahya...vaaz ederek diyordu: Benden sonra benden daha kudretlisi geliyor. Eğilip onun çarıklarının bağına çözmeye ben lâyıf değilim" (Markos 1/7) şeklinde bir âyet vardır.

Matta (3/11), Luka (3/15-16) ve Yuhanna (1/19-28) İncillerinde de buna benzer ifadeler kullanılmıştır. Dört incilde de bu sözü Hz. Yahya'nın, Hz. İsa için söylediği yazılıdır.

Barnabas İncilinde ise: "Ben, benden önce yaratılmış ve benden sonra gelecek ve inancı (dini) son bulmasını diye gerçeğin sözlerini getirecek olan Allah'ın elçisinin ayakbaılarının iplerini veya çoraplarının bağlarını çözecek değerde değilim" (Barnabas İncili bab 42, s. 115-116) ifadesi yer almaktadır. Ancak, Barnabas İncilinde bu sözleri söyleyen Hz. Yahya değil, bizzat Hz. İsa'dır. Hz. İsa bu sözleri, kendisinden sonra peygamber olarak gelecek olan Hz. Muhammed (S.A.V.) için söylemiştir. Barnabas İncilindeki bu ifadeler, müellifimizin bu konudaki görüşünü tamamen doğrular mahiyettedir. Diğer dört İncildeki Hz. Yahya'ya yapılan isnatlar ortadan kalkarsa oralardaki âyetlerden de bu sözü Hz. İsa'nın söylediği, Hz. Muhammed'in kasedilmiş olduğu müellifimizin açıklamaları doğrultusunda açığa çıkmış olacaktır.

28) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet-i kerime İncil'in

1.nci kitabının 20.ci suresiyle, 2.ci kitabın 10.cu suresinde yazılıdır. Minhu"(Vr. 9/b).

- 29) Bu konu Matta Incilinde (20/20-24) "O zaman Zebedinin oğullarının anası, oğulları ile beraber onun yanına gelip secde kılarak kendisinden bir şey diledi ve İsa kadına dedi: Sen ne istiyorsun? Kadın ona dedi: Emret ki bu benim iki oğlum senin melekutunda biri sağında ve biri solunda otursunlar. Fakat İsa cevap verip dedi. Siz ne dilediğinizi bilmiyorsunuz. Benim içmek üzere olduğum kâseyi içebilir misiniz? Onlar İsa'ya edebiliriz dediler. İsa onlara dedi: Gerçi siz benim kâsemi içeceksiniz; fakat sağımda veya solumda oturmayı vermek benim elimde değil; fakat babam tarafından hazırlanmış olanlar içindir." şeklinde yer almaktadır. Müellifimizin belirttiği Ey kadın, benim peygamberliğimden sonra muhterem bir zat çıkacaktır..." gibi bilgiler bugünkü incillerde yoktur.
- 30) Burada sayfa kenarında şu ifade vardır: "Tercemelerindeki kırk zaman mübhem söylendiğinden, Incil'in bazı müfessirleri (yorumcuları) kırk yıl, bazıları kırk ay ve daha fazla veya daha az diye söylerler. Minhu"(Vr. 10/a.)
- 31) Burada sayfa kenarında şu ifade vardır: "Bu âyet-i Kerime İncil'in birinci kitabı onbirinci suresinde yazılıdır. Minhu"(Vr. 10/b.)
- 32) Hz. İsa'nın; Hz. Muhammed'den ve ümmetinin faziletlerinden bahseden sözleri Barnabas İncilinde (Barnabas, bab 43, s. 117-118) yer almaktadır. Ancak, müellifimizin Matta Incilinin 11. suresinde yazılı olduğunu belirttiği bu âyetler, bugünkü incillerde mevcut değildir. Tarafımızdan her hangi bir kaynakta da bulunamamıştır.
- 33) Yahya'nın Vahiy Kitabı: Yeni Ahit, vahiy kitabı ile sona ermektedir. Vahiy kitabının yazılış tarihi ile ilgili iki hipotez vardır. Birincisine göre 65-70 yılları arasında, günümüz yorumcuları tarafından da benimsenen ikinci hipoteze göre ise 94-96 yılları arasında

yazılmıştır. Yazarı kesin olarak bilinmemektedir. Yazar kendisini peygamber Yuhanna (Yahya) (Vahiy 1/1, 4. 9; 22/8.9) diye takdim etmekte, oniki havariden biri olduğunu söylemektedir. Kilise geleneği kitabı, İncil yazarı Yuhanna'ya nisbet etmektedir. Ancak bu te-lâkki bütün kiliselerce benimsenmemiştir.

İki temel bölümden oluşan kitabın ilk bölümü (1/9-3/22) Asya'daki yedi kiliseye hitaben yazılmış mektupları, ikinci bölüm (4/1-22/5) ise Ahir Zamanla ilgili belirtileri ve diğer olayları sembol-lerle anlatan vahyi ihtiva eder. Bkz. Hikmet Tanyu, Ahd-i Cedid, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1988, C-1 s. 505-506.

34) Kitab-ı Mukaddes'in Vahiy Kitabında bu yoruma esas olan metin şöyledir:

"Ve kendilerine yedi tam olan yedi melekten biri geldi ve benimle söyleyip dedi: Buraya gel, çok sular üzerinde oturan büyük fahişenin hükmünü sana göstereceğim; onunla yerin kralları zinâ ettiler ve onun zinâsının şarabı ile yeryüzünde oturanlar sarhoş oldular. Ve beni Ruhta çöle götürdü ve yedi başı ve on boynuzu olan küfür isimleri ile dolu kırmızı canavarın üzerine binmiş bir kadın gördüm. Ve kadın çirkinlikler ve kendi zinâsının mekruh şeyleriyle dolu bir altın kâse elinde olarak erguvanî ve kırmızı ile kuşanmış ve altın ve kıymetli taş ve incilerle bezenmişti ve alnı üzerine bir isim yazılmıştır...Sır, Büyük Babil, Dünyanın Fâhişelerinin ve Çirkinliklerinin Anası, Ve kadını mukaddeslerin kanından ve İsa'nın şahitlerinin kanından sarhoş gördüm ve onu görüp büyük şaşkınlıkla şaştım ve melek bana dedi: Neden şaştın? Kadının ve onu taşıyan yedi başlı ve on boynuzlu canavarın sırrını ben sana söyleyeceğim. Gördüğün canavar var idi ve yoktur: Ve cehennemden çıkmak üzere dir ve helâke gidiyor. Ve yeryüzünde oturanlardan adları dünya kurula-

lıdan beri hayat kitabında yazılmamış olanlar, canavarı gördüklerinde şaşacaklar, çünkü var idi yoktur ve olacaktır. Kendisinde hikmet olan anlayış bundadır. Yedi baş, kadının üzerlerinde oturduğu ve yedi dağ ve yedi kraldır; beşi düştü. Biri vardır. Otekisi daha gelmedi ve geldiği zaman onun biraz vakit kalması gerektir ve varolmuş olan ve yok olan canavar, kendisi de sekizincidir ve yediden olup helâka gider.

Ve gördüğün on boynuz henüz krallık almamış on kraldır. Fakat canavarla beraber kral olarak bir saat için hakimiyet alırlar. Bunların düşünceleri birdir; kuvvetlerini ve hakimiyetlerini canavara verirler. Bunlar kuzu ile cengedecekler ve kuzu onları yenecektir; çünkü rablerin rabbi ve kralların kralıdır. Ve onunla beraber olanlar çağrılmış, seçilmiş ve sâdik olanlardır.

Ve bana diyor: Fahişenin üzerinde oturduğunu gördüğün sular; kavimler ve cemiyetler ve milletler ve dillerdir.

Ve gördüğün on boynuz ve canavar, onlar fahişeden nefret edecekler; onu perişan ve çıplak edecekler ve onun etini yiyecekler ve kendisini ateşe atacaktırlar.

Çünkü Allah'ın sözleri itmam oluncaya kadar, Allah kendi düşüncesini yapmayı ve bir düşüncede olmayı ve kendilerinin krallığını canavara vermeyi onların yüreğine koydu. Ve gördüğün kadın, dünyanın kralları üzerine krallığı olan büyük şehirdir." Vahiy 17/1-18.

- 35) M.Ö. 356-323 yılları arasında yaşayan ve 14 yıl hükümdarlık yapan Yunanlı Büyük Iskender, geniş ülkeleri içine alan büyük bir imparatorluk kurmuştu. Makedonya, Yunanistan, Suriye, Irak, Filistin, İran, Mısır, Hindistan...bu devletin sınırları içerisinde bulunuyordu. Devletin sınırları doğuda Indüs'ten, batıda Akdeniz'e, kuzeyde Aral Gölü ve Hazar'dan, güneyde Umman, Basra Körfezi ve Kızıl Denizle Sudan'a kadar uzanıyordu.

Yunanlıların Filistin'e hakimiyeti M.Ö. 330 yıllarında olmuştu. Büyük İskender'in vefatından sonra ise, İsrail Oğullarının (Filistin'in) idaresi Ptolemaios (Batlamyus)'lar eline geçmiştir. Batlamyus, İskender'den sonra Mısır'da hüküm süren Yunan krallarına verilen bir ürvandır.

İsrail Oğulları M.O. 63 yılına kadar bu kralların idaresinde kalmıştır. M.O. 63 yılında da İsrail Oğullarının idaresi Romalıların eline geçmiştir. Hz. İsa'nın doğumu da Roma hükümdarı Augustos zamanında olmuştur. Ahmet Çelebi, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev. Ahmet M. Büyükcınar ve Omer F. Harman, İstanbul 1978, s. 69-71; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-2 s. 5-77; İbnü'l-Esir, El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi, İslâm Tarihi, Çev. Ahmet Ağrakça, Abdülkerim Ozaydın ve diğerleri, İstanbul 1985, C-1, s. 258-267; "Ptolemaios" Meydan Larousse, İstanbul 1979, C-10, s. 370; Arif Müfrit Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara 1971, s. 433-458.

- 36) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Kıffar Ruhbanları da İsrail Oğulları âbidlerini taklit etmek istemişlerdir. Ruhbanlıklarının başlangıcı bundandır. Minhu" Vr. 15/a.
- 37) Tarih-i Taberi Tercemesi, C-2, s. 78-79; Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefa, İstanbul 1966, C-1, s. 41.
- 38) Metinde geçen Yunanlı tabiri ile Romalı kastedilmiştir. Aziztos (Augustos) ilk defa Caesar ünvanını alan Roma hükümdarıdır. 42 yıl hüküm sürmüştür. Tarihçilerin çoğu Roma İmparatorluğunu onunla başlatırlar. Çünkü ilk defa Roma orduları hazırlayıp karada ve denizde savaşlar başlatarak Yunanlıları mağlup eden o olmuştu. Yunanlılara savaş açıp ülkelerine hâkim olmuş ve Kleopatra'yı öldürmüştü. Bundan sonra İskenderiye'yi ele geçirmiş ve orada bulunan her şeyi Roma'ya taşımıştı. Daha sonra Şam'ı da zaptedip Yunan hâkimiyetine son vermişti.

Böylece Yunanlılar tamamen Roma İmparatorluğuna katılmışlardı. Augustos bunların tamamen ele geçirilmesinden sonra Kudüs'e Antiochus'un oğlu Herodes'i (Hiriduş) tayin etmişti. Hz. İsa'nın doğumu da onun zamanına rastlar. Bkz. İbnü'l-Esir, C-1, s. 267, 295; Luka 2/1-7; "Augustos" Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-1, s. 863-864.

- 39) Zülkarneyn, Büyük İskender'in lakabı olup iki boynuzlu manasına gelir. Büyük İskender'in başının iki tarafında, hayvanların boynuzlarına benzeyen saçtan iki çıkıntı (iki top saç) bulunduğundan dolayı kendisine bu lakabın verildiği söylenmektedir.

Müellifimiz, yukarıdaki metinde "Zülkarneynin zamanından Hz. İsa'nın doğumuna kadar olan zaman boyunca Dicle kenarından Mağrib'e, Yemen ve Mısır'a ve dünyanın her tarafına Yunanlılar hükmederdi. O zamanın kralı Azistos (Augustos)'du." demektedir. (35) no.lu dipnotumuzda daha önce açıkladığımız gibi Büyük İskender, M.O. 356-323 yılları arasında yaşamıştır. Yunanlılar Filistin'e de M.Ö. 330 yıllarında hâkim olmuşlardır. Yunanlıların bu hâkimiyeti M.O. 63 yılına kadar devam etmiştir. M.Ö. 63 yılında Filistin'in idaresi Romalıların eline geçmiştir. Azistos (Augustos) Yunan kralı değil, Roma hükümdarıdır. Bkz. İbnü'l-Esir, C-1, s. 267;295.

- 40) Matta, 2/19-23; Tarih-i Taberi Tercümesi, C-2, s. 104.

41) Al-i İmran, 3/49; Matta, 9/27-30.

42) Al-i İmran, 3/49.

43) Al-i İmran, 3/49; Matta, 9/18-26.

44) Al-i İmran, 3/49.

45) Tevrat'ta haram olup, Hz. İsa'nın helâl ettiklerinden biri iç yağıdır ki, Yahudilere göre iç yağı haram idi. Ancak arka yağı ve ete karışmış olan helâl idi. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda şöyle buyrulmuştur: "Biz Yahudilere tırnaklı hayvanların hepsini haram ettik.

Sığır ve koyunun iç yağlarını da kendilerine haram yaptık. Bunların sırtlarına veya bağırsaklarına yapışan, yahut kemiklerine karışan yağlar müstesnadır. Bu haramı onlara, zulümlerinden dolayı ceza olarak yaptık. Şüphe yok ki biz her hususta sadıktır." En'am, 6/146.

Tevrat'ta haram olup, İncil'de helâl olanlardan birisi de Cumartesi günü balık avlamak ve iş yapmaktır. Bkz. Tarih-i Taberi Tercümesi, C-2, s. 108.

- 46) İncil'lere göre, Hz. İsa'yı ele veren Havâri Yahudi İskariyot'tur. Şöyleki : " O henüz söylemekte iken hemen on ikilerden biri olan Yahuda ve onunla beraber başkâhinler, yazıcılar ve ihtiyarlar tarafından bir kalabalık, kılıçlarla ve sopalarla geldi. İmdi onu ele veren: Kimi öpersem, O'dur; onu tutun ve emniyet altında götürün, diye onlara bir işaret vermişti. Geldiği zaman hemen yaklaşıp: Rabbi diyerek onu öptü. Onlar üzerine el atarak onu tuttular." Markos, 14/43-46; Matta, 26/47-54; Luka, 22/3-6; 47-53; Yuhanna, 18/1-12.
- 47) Ashab-ı Kehf, Taberi'nin bir rivayetine göre, Hz. İsa'nın dinine inanmış bir kaç mü'mindir. Kaç kişi oldukları kesin olarak belli değildir. Üç, beş, yedi veya sekiz kişi oldukları söylenmektedir. Yanlarında bir de köpek vardır.

Havârilere birisi bu gençlerin yaşadığı ülkeye gelir, onlar Hz. İsa'nın dinini kabul ederler. Allah'a inanırlar. O ülkenin hükümdarı putperest olduğu için korkarlar ve bir mağaraya sığınır. Orada Cenab-ı Hakk'ın izniyle 309 yıl uyurlar. Uyandıklarında birbirlerine ne kadar uyduklarını sorarlar. Bir gün veya bir gece uyuduk derler.

İçlerinden birisini şehre yiyecek almak için gönderirler. Genç, gördüğü kişiler ve çevresinin durumundan şaşırır. Elindeki paranın da üç yüz yıl öncesine ait olduğunu öğrenir. Halk gence bazı sorular sorar ve neticede o gencin putperest hükümdardan kaçarak mağaraya

sığınanlardan olduğunu anlar ve durumu krala bildirirler. Aradan geçen bu uç yüz yıl içinde o ülke halkı da Hz. İsa'nın dinine girmişti.

Kral, gence saygı gösterir ve mağaraya giderek arkadaşlarını görmek istediğini söyler. Birlikte mağaraya gelirler. Genç, krala mağaraya yalnız girerek korkmamaları için durumu arkadaşlarına anlatmak istediğini bildirir. Mağaradaki arkadaşları durumu öğrenince Allah'a kendilerini öldürmesi için dua ederler, Cenab-ı Hak da onları öldürür.

Acaba Ashab-ı Kehfin yeri neresidir? Ashab-ı Kehfin yeri hakkında ileri sürülen çeşitli görüşler mevcuttur. Kesin olarak yeri tesbit edilememiştir.

Müellifimize göre bu yer Kayravan'dadır. Kayravan, Tunus'da bir şehir adıdır.

Bugün, Tarsus yakınlarında bulunan bir dağda Ashab-ı Kehf mağarası diye bilinen bir mağara vardır. Yanında da bir mescit yapılmıştır.

Urdün'de de bu adla bilinen bir mağara vardır.

Müfessir Ebü Hayyan da bu mağaranın yeri hakkında şöyle söylemektedir: "Bu mağaranın yeri için; Rum'da denildi, Şam'da denildi. Endülüs'te, Gırnata istikametinde Loşe adında bir kasaba yakınında bir yer mevcuttur ki, içinde ölümler ve beraberlerinde çürümüş bir köpek vardır. Uzerinden asırlar geçmiş. Biz bunların ne olduğunu bilmiyoruz. İnsanlar ise bunların Ashab-ı Kehf olduğunu iddia ediyorlar."

Fahrettin Er-Razi ise; "Doğrusu Ashab-ı Kehfin ne zamanını ne mekanını aklen bilmeye imkân yoktur. Bu ancak bir nâstan öğrenilebilir. Bu da yoktur. O halde bilinmesine de yol yoktur" demektedir. Fahrüddin er-Râzi, Mefatihü'l-Gayb (et-Tefsiru'l-Kebir), İstanbul

1307, C-5, s. 708; Ebu Hayyan el-Endelûsî, el-Bahru'l-Muhit, Riyad, Tarihsiz, C-6, s. 101-102; Tarih-i Taberi Tercümesi, C-2, s. 148-160; İbnü'l-Esir, C-1, s. 323-326; Abdullah Aydemir, Tefsir de İsrailiyyat, Ankara 1979, s. 177-178; Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul 1990, C-5, s. 292; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1936, C-4, s.3236.

48) Kanaatımızca müellifimiz Afrika kıtasını kasetmektedir.

49) Hz. İsa'nın Havarilerinin isimleri Luka İncilinde şöyle geçmektedir: Simun ki, ona Petrus adını da verdi. Ve kardeşi Andreas, Yakup ve Yuhanna, Filipus ve Bartolomeus, Matta ve Tomas, Alfeus'un oğlu Yakup ve Gayyur denilen Simun, Yakub'un oğlu Yahuda ve hain olan Yahuda İskariyot, (Luka, 6/12-16.)

Görüldüğü gibi İncillerde belirtilen Havâri isimlerinin yazılışı ile müellifimizin yazdığı isimler arasında bazı değişiklikler vardır. Kanaatımızca müellifimiz; Fartus ile Petrus'u, Yuhannus ile Yuhanna'yı, Yelmas ile Tomas'ı, Enderayus ile Andreas'ı kasetmiş olmalıdır.

Hıristiyanların inancına göre Hz. İsa haçta ölmüş, üç gün sonra dirilmiş, onbir Havarisi ile birlikte 40 gün yaşamış, onlara nasihat etmiş ve dinlerini yaymak için yeryüzüne dağılmalarını vasiyet etmiş ve onlara şöyle söylemiştir: "Gökte ve yeryüzünde bütün hakimiyet bana verildi. Şimdi siz gidip bütün milletleri şakirt edin. Onları, Baba, Oğul ve Ruhü'l-Kudüs ismiyle vaftiz eyleyin. Size emrettiğim her şeyi tutmalarını onlara öğretin. İşte ben, bütün günler dünyanın sonuna kadar sizinle beraberim." (Matta 28/16-20).

"Size selâmet, Baba beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum. Ruhü'l-Kudüs'ü alın, kimlerin günahlarını bağışlarsanız onlara bağışlanmış olur. Ve kimlerinkini alıyorsanız alıkonmuş olur." (Yuhanna 20/19-23) Böylece Hz. İsa Havârilerine günahları affetme yetkisi vermiş oluyor.

"İman edip vaftiz olunan kurtulacaktır. Fakat iman etmeyen mahkûm olacaktır. Şu alâmetler iman edenlerle beraber gidecektir. Benim isimle cinler çıkaracaklar, yeni dillerle söyleyecekler, yılanlar tutup kaldıracaklar. Oldürücü bir şey içseler onlara hiç zarar etmeyecek. Hastalar üzerine ellerini koyacaklar ve onlar iyi olacaklar." (Markos 16/16-19).

Ayrıca Havâri Petrus'u kilisenin başı ve kendisinin vekili olarak seçerek ona, "koyunlarını güt" der. (Yuhanna 21/15-18).

Daha sonra da Hz. İsa göğe yükselip Baba'sının sağında oturur. (Markos 16/19). Onlara Ruh'u'l-Kudüs'ü gönderir. Hepsi kutsal Ruh'la dolarlar. Ruh'u'l-Kudüs'ün kendilerine verdiği sözlere göre başka başka dillerle konuşmağa başlarlar. Böylece ilk Hıristiyanlar Havâriilerin öğrettikleri şekilde bir cemâat halinde yaşamağa başlarlar (Resullerin İşleri 2/1-20; 30-47).

İncillerde Hz. İsa'nın yer belirleyerek Havâriilerini gönderdiğine dair bir kayıt yoktur. Müellifimiz ise, Hz. İsa'nın Havâriilerinin gidecekleri yerleri belirttiğini kaydetmektedir.

Ayrıca, müellifimiz, Hz. İsa'nın öldükten sonra dirilip Havâriilerine dinlerini yaymalarını vasiyet ettiği zaman, bu Havâriiler arasında Pavlus'a da yer vermiştir. Halbuki Luka İncilinde belirtildiği gibi, Pavlus, Hz. İsa'nın Havâriileri arasında yoktur. O Hz. İsa'yı görmemiş ve o hayatta iken onun Havârisi olmamıştır. Onun Hıristiyanlığa girişi ve aziz olarak kabul edilişi daha sonra olmuştur. Bu konu ileride anlatılacaktır. Müellifimizin Pavlus'u da diğer Havâriilerle birlikte zikretmesi, onun da Hıristiyanlarca Havâri olarak kabul edilmiş olmasından dolayı olabilir.

50) Müellifimiz bu bilgileri Tarih-i Taberi Tercümesi, C-2, s. 121-122'de aynen nakletmiştir. Ancak yapılan aktarmalar hatalı olduğu için, mesele karmaşık ve anlaşılmaz bir şekilde ortaya konmuştur.

Bu konu, İbnü'l-Esir'in, "El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, İslâm Tarihi" isimli eserinde (C-1, s. 291-292) daha anlaşılır bir şekilde şöyle anlatılmaktadır:

"Yahudiler, Havârilere geri kalanlarına bir sürü işkenceler yapıyor, onları cezalandırıyor ve onlara hep küfrediyorlardı. O sırada Roma İmparatorluğu hükümdarlarından Herodes Agrippa, Havârilere bu durumunu haber almıştı. Çünkü o günlerde bu bölge (Judaea Eyaleti) Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altındaydı. Bu hükümdar putperest bir adamdı. Ona: "İsrail Oğullarından biri Allah'ın Resûlü olduğunu söyler, ölüyü diriltir, balçıktan kuş yapar, gâipten haber verirmiş. Bunun üzerine Yahudiler onu öldürmüşler" diye söylenir.

Bunu duyan hükümdar: "Yazıklar olsun size. Neden daha önce bunu bana haber vermediniz. Vallahi şâyet daha önce bunu öğrenebilseydim, Yahudilerin elinden çekip kurtarmış ve Hz. İsa'nın dini hakkında onlardan bilgi almıştım". Havârilere, hükümdara gerekli bilgi vermişler. O da dinlerine girmiş ve idam edilen adamı çarşıdan indirip onu gözden uzak tutmuştu. Hz. İsa'nın üzerinde asıldığı söylenen çarşını da alarak onu kutsamış ve muhafaza altına almıştı. Havârilere zulüm ve işkence yapan Yahudileri de cezalandırmıştı.

Bu hükümdar, Roma İmparatoru Tiberius'a bağlı ve onun bölgedeki nâibi idi. Buna "hükümdar" ünvanı verilmekte idi.

Yahudilerin Hz. İsa'yı onda astık dedikleri darağacının Roma'ya götürülüşü ise, Konstantin zamanında olmuştur. İbnü'l-Esir, C-1, s. 301.

- 51) Hıristiyanların inançlarına göre, ilk insan olan Hz. Adem, günahsız olarak yaratılmıştır. Fakat Allah'ın "İyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin. Çünkü ondan yediğin günde ölürsün." (Tekvin 2/17) diye emrettiği ağacın meyvasından yemek suretiyle günah

işlemiştir ve cennetten kovulmuştur. Böylece neslinin de günahkâr olmasına sebep olmuştur.

Allah'ın oğlu İsa Mesih, Hz. Adem vasıtasıyla dünyaya giren günahı ortadan kaldırmak ve insanların günahlarına kefareti olmak için, insan tabiatını almış ve haçtaki ölümü ile kendini kurban vermek suretiyle insanlığın kurtarıcısı olmuştur.

Müellifimiz, Hıristiyanların bu inançlarına işaret etmektedir. Grigorios Moshos K. Bekliyen, İmmanuel, İstanbul 1938, s. 183-186; Pavlus'un Romalılara Mektubu, 5/19; 8/3.

52) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Hıristiyanlar zikri geçen elçilerin melek olduğuna inanırlar. Bütün sözlerinin Rahmani olduğunu ileri sürüp, Şeytani olmasının imkânsız olduğunu kabul ederler. Şeytani olduğunu söyleyenlere de hemen saldırırlar. Minhu" Vr. 23/a.

53) Müellifimiz burada Pavlus'un Hıristiyanlığa hileyle girdiğini ve onu bozduğunu açıklamaktadır.

Pavlus, (M.S. 5-67) yılları arasında yaşamış Tarsus'lu bir Yahudinin oğludur. Asıl adı Saul'dur. Hıristiyan olduktan sonra Pavlus adını almıştır. Onun Hıristiyanlığa girişi, müellifimizin belirttiğinden farklı bir şekilde "Resullerin İşleri" kitabında şöyle anlatılmaktadır:

"Ve Saul halâ Rabbim şakirtlerine karşı tehdit ve katil soluyarak başkâhine geldi. Ve erkek olsun, kadın olsun, bu yoldan olanları bulursa, bağlı olarak Yerusâlim'e getirebilsin diye başkâhinden Şam'a, Havra'lara mektuplar istedi. Ve yolda giderken Şam'a yaklaştığı zaman vâki olduğu, gökten bir nur ansızın çevresinde parladı. Ve yere düşüp bir sesin kendisine Saul, Saul niçin bana eza ediyorsun? dediğini işitti. O da Ya Rab, sen kimsin? dedi. Ve o dedi: Ben, eza ettiğın İsa'yım. Fakat kalk ve şehre gir. Ve ne etmen

gerekir sana söylenecek. Onunla yolculuk eden adamların nutku tutulup durdular. Sesi işitiyorlar, fakat kimseyi göremiyorlardı. Saul yerden kalktı; gözlerini açınca bir şey görmüyordu. Onlar da kendisini yederek Şam'a götürdüler. Ve üç gün görmez olup ne yedi ne içti.

Ve Şam'da Hananya adlı bir şakirt vardı. Rab ona bir rü'yetle: Ey Hananya kalk doğru denilen sokağa git. Yahuda'nın evinde adı Seul olan Tarsuslu'yu ara. Çünkü işte o, dua ediyor ve Hananya adlı bir adamın kendi yanına girdiğini ve gözleri yine görsün diye ellerini üzerine koyduğunu görmüştür.

Ve yine Hananya cevap verdi: Ya Rab, bu adam için Yeruşalim'de mukaddeslerine ne kadar kötülük ettiğini çok kimselerden işittim. Ve burada senin ismini çağıranların hepsini bağlamak için başkâhnlardan selahiyeti var. Fakat Rab ona dedi: Git çünkü ismimi milletler, krallar ve Israil Oğulları önüne götürmek üzere o, benim için seçilmiş bir âlettir.

Hananya gidip o eve girdi ve Saul'un üzerine ellerini koyup dedi: Saul kardeş, geldiğin yolda sana görünen Rab Isa, gözlerin yine görsün ve Ruhu'l-Kudüs'le dolasın diye beni gönderdi. Hemen gözlerinden sanki pullar düştü ve gördü. Kalkıp vaftiz olundu. Hemen Havra'larda Isa Allah'ın oğludur diye vâzetti." (Resullerin İşleri 9/1-21).

Görüldüğü gibi, Pavlus'un Hz. Isa tarafından dinini yaymak için seçilişi, diğer bir deyimle Havârililiği bir vizyon (istiğrak)'a dayanmaktadır. Bu bakımdan da onun Havârililiğinin hukukiliği, Havârililer arasında tartışmalara sebep olmuştur.

"İlk Hıristiyan topluluğundan olan Yahudi-Hıristiyanlar (Ebi-onitler)'ca, Hz. Isa oniki Havârisini henüz sağlığında seçmiştir. Onlara "Havâri" ünvanını vermiştir. Onlarla beraber yemiş, içmiştir.

Buna mukabil Pavlus'un Şam yolundaki istiğrakında gördükleri, kendisine Havârilik ünvanını ve selâhiyetini veremez. Pavlus'un, Hz. Isa'nın kendisini putperestlere misyoner tayin ettiği iddiasını reddederler. Istiğraktaki görevlendirmenin Şeytan tarafından, habis bir ruh tarafından yapıldığını söylerler. Öğretim, istiğrak haliyle değil, peygamberin şahsında olur, derler. Hatta, Yahudi-Hıristiyan olarak gösterilen Petrus, Pavlus'a şöyle der: Mesele hayalle olacaktı da, üstat bizimle senelerce neden dolaştı? Onun sana göründüğüne nasıl inanalım? Hem, sen onun düşmanıydın. Onun aksine düşündüğün halde, o, sana nasıl görünür? Peki, sen onun bir saat-cik görünüşüyle her şeyi öğrendiğini, Havâri olduğunu söylüyorsun, o zaman onun konuşmalarını söyle; üstatla birlikte bulunmuş Havâri-lerle münakaşa etme, onları sev. Eğer sen, beni Tanrı'ya şikayet edeceksen, o zaman sen, bana Mesih'i öğretene, bu öğretisinden dolayı karşı gelmiş oluyorsun. Eğer sen hakikate yönelmek istiyorsan, önce bizden Isa'yı öğren ve bizim yardımcımız ol." Burada daha ilk zamanlarda Pavlus'la Havâri-ler arasındaki görüş ayrılığını görüyoruz.

Hatta Pavlus'u işaret ederek şöyle diyorlardı: "Kim şeriatı öğretmensiz öğrenir ve kendini öğretmen sayarsa, Isa'nın talebelerinin derslerini hâkir görürse, o kimse Allah'a âsi olur." Bu sebeple Pavlus, "Deccal" olarak görülüyordu ve öyle kabul ediliyordu. Sarıkçioğlu, s. 223-224.

İlk Hıristiyan topluluk olan Yahudi-Hıristiyanlar (Ebionitler), Hz. Isa'nın Tanrılığını reddeder. Sünnet olurlar. Reisleri olarak Hz. Isa'nın kardeşi Yakobus'u kabul ederler. Hz. Isa'yı son Yahudi peygamberi tanırlar. Pavlus'u samimi bir Hıristiyan olarak görmez ve onu dönme, içi başka dışı başka sayarlar. Pavlus'tan önce "komünyon ayininin hâtıra olarak kutlandığını ve Hz. Isa'nın "kan

kadehi" yerine su kadehini koyduğunu savunurlar. Ekmek-Şarap ayi-
nindeki "ekmek ve şarap"ın Hz. İsa'nın "eti ve kanı" olduğu görüşü-
nü reddederler.

Pavlus'un dini görüşleri ise, putperestler arasında süratle ya-
yılmıştır.

Pavlus'a göre: Hz. İsa Allah'ın oğludur. Hz. Adem'in cennette
işlediği günahın dolaylı bütün insanlık suçludur. Hz. Adem vasıta-
sıyla dünyaya giren günahı ortadan kaldırmak için Allah, oğlunu
(İsa'yı) yeryüzüne göndermiştir. O, insanlığın bu ezeli günahına
kefaret olarak kendisini haçta kurban etmiştir. Hâkim kral olarak
bu dünyaya tekrar gelecek ve Kutsal Devleti kuracaktır. Eski Yahu-
di şeriatını kaldırmıştır. Cemaatına miras bıraktığı komünyon âyi-
nindeki şarap, Hz. İsa'nın gerçek kanı, ekmek de gerçek etidir.
Komünyon âyinine iştirak edenler İsa'nın yani Tanrı oğlunun etini
ve kanını almak suretiyle, ilâhi cevherden hissedar olurlar.

Bugün, Hıristiyanlarca sahih sayılan İnciller de Pavlus'un gö-
rüşüne katılan cemaat tarafından yazılmıştır. Bu İnciller Pavlus'un
görüşlerini yansıtmaktadırlar. Yeni Ahit'in yazılarının bir kısmını
da doğrudan doğruya Pavlus'un mektupları teşkil etmektedir.

Pavlus teolojisi üzerine bina edilmiş olan Hıristiyanlık,
gelişerek büyük kilise olmuştur. Pavlus, bugünkü Hıristiyanlığın
kurucusu olarak görülmektedir.

Liderliğini Hz. İsa'nın kardeşi Yakobus'un yaptığı İsa'nın
gerçek cemaati (Ebionitler) ise, zındıklıkla itham edilerek tarih
sahnesinden silinmiştir. Sarıkçıoğlu, s. 218, 223-224, 228-229 ;
Tümer ve Kuçuk, s. 137-138, 168.

54) Matta, 26/26-29; Markos, 14/22-25; Pavlus'un Korintoslulara 1. Mektubu, 11/23-25.

55) Burada belirtilmeye çalışılan yönün de batı değil "doğu" olması

gerekirdi. Çünkü ay ve güneş ve yıldızlar batıdan değil, doğudan doğarlar. Hıristiyanlar da ibadetlerinde doğuya dönerler.

56) Yakubiyye (Yakubilik) : Hz. İsa'da ilâhi ve insani tabiatın birleşerek tek tabiatın olduğunu savunan ve diğer kiliselerden bu noktada ayrılan kiliseler Monofizit diye adlandırılırlar. Bunlar; Suryani, Ermeni, Habeş ve Kıbtî kiliseleridir.

Suryaniler, Mezopotamya bölgesinde Suriye'de yaşadıkları için bu adı almışlardır. 38 yılında Hıristiyan olmuşlardır. Daha sonraki bir gelişmede Yakubi diye adlandırılıp, kendilerini ilk Hıristiyan, en eski Ortodoks bir cemaat olarak nitelendiren monofizit bir kilisedir. İbâdetleri Süryanice yapılır.

431 yılında toplanan Efes Konsilinde, Hz. İsa'nın bir ilâhi diğeri de insanî olmak üzere iki tabiata sahip bir insan olduğu kararlaştırılmıştı.

451 yılında toplanan Kalkedon (Kadıköy) Konsilinde de, Efes Konsilinin bu kararı tekrar onaylanmıştı. Monofizitler ise, Hz. İsa'nın tek tabiata, sadece ilâhi tabiata sahip olduğunu savunuyordu.

Kalkedon Konsilinin kararından sonra monofizit kiliseler üzerine büyük bir baskı başladı. Monofizitliğin devletçe baskı altında tutulması, çeşitli engellemeler, monofizitleri büyük bir çıkmaza soktu. Süryaniler de bu kaderi paylaşıyordu. "Daha sonra Gassânilerden bir Arap emiri olan V. Haris, imparatorlarla görüşerek, imparatorluk sınırlarının Sasanilere karşı daha iyi korunabilmesi için, Suriye Monofizitlerinin birleşmesi ve teşkilatlanması gereği hakkında imparatoru ikna etti (542). Theodor ve Yakup Bardayos (Berdâni) isimli iki piskoposun takdislerini sağladı. Bunlardan Yakup; Yunanca, Süryanice ve Arapça'yı çok iyi biliyordu. Çökmekte olan Monofizit Kilisesini teşkilatlandırdı. Bizans imparatorları, Yakub'un yakalanması ve öldürülmesi için çok uğraşılsa da başarı

gösteremediler. Yakub'un bu teşkilatçı ve hayat verici faaliyetleri, Suriye Monofizit Kilisesinin Yakubilik adını almasına sebep oldu. Bundan sonra, Suriye Monofizitleri Yakubiler lākabıyla da anılmışlardır."

Yakubilerin, Mısır ve Suriye'nin, Müslümanların ellerine geçmesiyle yıldızları parladı. Ehl-i Kitap olarak kendilerine iyi muamele edildi. Günümüzde Türkiye de "Süryani Kadim Kilisesi"ne 25.000 kişi bağlıdır. Bunlar, Mardin, Antakya gibi illerimizde yaşarlar. Yeni Patrikleri "Antakya Patriği" diye adlandırılarak Şam'da seçilmiştir. Bkz. Sarıkçıoğlu, s. 256; Tümer ve Küçük, s. 163-164; "Yakubi", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-12, s. 703; Aziz Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır 1970, s. 306-307.

- 57) Nasturiyye (Nestoryanizm): Nestoryanizmin temeli, Nestorius'un fikirlerine dayanmaktadır. Nestorius, 382 yılında bugünkü Maraş çevresinde doğmuş ve Antakya'da öğrenim görmüştür. Daha sonra intisap ettiği rahiplikte, üstün belāgat ve kabiliyetiyle yükselerek patriklik makamına getirilmiştir. 428-431 yılları arasında İstanbul Patriği olarak görev yapmıştır.

Nestorius, Hz. İsa'nın varlığını izah ederken, onun biri ilāhi, diğeri de insanî olmak üzere iki bağımsız tabiata sahip olduğunu, ilāhi tabiatın kendi arzusuyla insanî tabiatla birleştiğini, bu sebeple de Hz. Meryem'in ilāh İsa'yı değil, insan İsa'yı doğurduğunu söylemiştir. Daha önce Hıristiyanlar arasında ve ibadetlerde Hz. Meryem için Teotokos (Tanrı Annesi) tabiri kullanılıyordu.

Nestorius'un bu görüşleri birtakım tepkilere yol açtı. Bilhassa Iskenderiye Patriği Kyrill (öl. 444), monofizit eğilimli oluşu sebebiyle Nestorius'a karşı çıktı.

Kyrill'e göre Nestorius, Mesih'i iki şahsa ayırmış, Meryem insan mı, Tanrı mı doğurdu sorusunu ortaya koymuştur. İnsanla ulūhiyeti birbirine bağlayan bağları koparmıştır.

Neticede ihtilafları ortadan kaldırmak için Bizans imparatoru hakemlik rolünü takınarak, 431 yılında Efes Konsilini topladı. Bu konsilde Kyrill taraftarları sayıca çoğunlukta idi. Toplantıda Hz. Meryem'in Teotokos (Tanrı Annesi), Hz. İsa'nın da ilâhi ve insanî iki tabiata sahip bir insan olduğu kararlaştırıldı. Nestorius azledilerek Mısır'a gönderildi. 451 yılında Mısır'da öldü.

Nestorius'un İsa'da iki ayrı şahıs kabul eden taraftarları Urfa yolu ile şarkta gelmişlerdir. İran'dan gelerek bilhassa Türkistan ve Çin'de, bir kısmı da Hindistan'da misyonerlik etmişlerdir. Nestoryanizm her ne kadar geniş bir alana yayılmış ise de bir devlet dini olamamıştır. Dünyadaki toplam sayılarının 100.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Schimmel, s. 133-134; Sarıkçıoğlu, s. 254-260.

58) Melkâniye (Rum Ortodoks Mezhebi) : Ortodoks, doğru görüş ve inanç anlamına gelir. Ortodoks kiliseler, kral Konstantin'in meydana getirdiği Bizans İmparatorluk kilisesinin mirasçılaridir. Kendilerine has özel bir inanca sahiptirler. Küçük teferruatlar müstesna, ibadet ve hukuk sistemleri de aynıdır. Bu kiliselerin başında patrik bulunur. Ortodoks dünyasında dört büyük patriklik vardır. Bunlar; İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüs'tür. Çok sayıda milli kiliseler bu dört patrikliğe bağlıdır.

İstanbul Patrikliği, Fener Patrikliği veya Rum Ortodoks Patrikliği diye isimlendirilir. 1054 yılında Katolik ve Ortodoks kiliseleri birbirinden tamamen ayrılınca, Bizans (İstanbul) ortodoksluğun merkezi olmuştur. Roma'nın üstünlük iddiasına karşı Bizans Patrikliği kendisinin doğru yolda olduğunu, üstün olduğunu belirtmek üzere ortodoks adını almıştır.

1453 yılında Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten birkaç gün sonra Rumlardan, patriklerini seçmelerini istedi. Onlar da

Yenadius Scolarius'u patrik olarak seçtiler ve durumu padişaha bildirdiler. Ruhani heyeti ile Fatih'in huzuruna kabul olunan patrik, ayakta bulunan Fatih'in ayağına kapandı. Sultan Mehmet patriğe çok iltifat etti. Ruhani reisliğinin delili olarak, Kayserlerin hükümet alameti olarak kullandıkları asâ gibi gümüşten bir asâyı kendi eliyle Patriğe teslim ederek "Seni Rum milletine patrik eyledim. Delâleti Rabbanîyye'ye mazhar ol. Her halde mazhar-ı himaye-i şahanem olacaksın" diye güzel sözler söyledi. Bin altın da bağışta bulundu.

Patrik de Padişah'ın sıhhat, afiyet, satvet ve şevketinin devamına dair bir dua okudu. Bu suretle de merasim sona erdi.

Bu mezhep, müellifimizin de belirttiği gibi, teslis inancını kabul eden bir mezheptir. "Allah, üç anlam içinde bir addır. Bir de üçtür." görüşündedir. Pakalın, C-2, s. 758-763; Rahmetullah Efendi, s. 425-426; Tümer ve Küçük, s. 161-162; "Melki", Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, İstanbul 1986, C-13, s. 7979.

- 59) Pavlus'un intihar ettiği şeklindeki bilginin kaynağı İzzeddin Efendinin "El-Fâsıl Beyne l-Hakkı ve'l-Bâtıl" isimli eseridir. Arapça olan bu eser, Asmâi Yusuf Ziya Efendi tarafından aynı adla Osmanlıcaya çevrilmiş. Osman Cilacı tarafından da günümüz Türkçesine sadeleştirilmiştir.

Araştırdığımız diğer kaynaklarda ise, Pavlus'un intihar etmediği, Roma da öldürüldüğü yazılıdır. İzzettin Efendi, Hak ve Batıl, Çev. Asmâi Yusuf Ziya Efendi, Sadeleştirilen Osman Cilacı, Konya 1975, s. 68; Descuff, s. 51; "Pavlus (Aziz)", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-9, s. 945; Rahmetullah Efendi, s. 355; "Pavlus (Aziz)" Büyük Larousse, İstanbul 1986, C-15, s. 9230.

- 60) Bugünkü Incillerde Pavlus'a nisbet edilen kitaplar, "Pavlus'un Mektupları" şeklinde geçmektedir. "Pavlus'un Romalılara Mektubu",

"Pavlus'un Efososlulara Mektubu", "Pavlus'un Korintoslulara Mektubu"...gibi. Müellifimiz "Kitab-ı Pavlus diye isimlendirdiler" demekle bu mektuplara işaret etmek istemiştir.

- 61) Müellifimizin işlediği konular dikkate alındığında, burada bu konuya niçin temas ettiği anlaşılammıştır. Kanaatimize göre Hıristiyanların böyle batıl inançlarının olduğuna da işaret edilmek istenmiştir.
- 62) Bu konuda Mukaddes Kitabın ve Hıristiyanların şahadeti şudur: "Allah, insan suretinde göründü. Allah'ın ebedi oğlu Kelam, bakireden doğdu. İlâhi ve insâni tabiatları ile bu dünyada yaşadı. Bizim halâsımız için salb olundu. Oldü; dirildi, göğe çıktı. Allah insan olarak şimdi göktedir. Ona her iman eden ebedi kurtuluşa ve ebedi hayata maliktir.

Eğer bir kimse, Allah'ın Mesih İsa'da görüldüğüne, yani Mesih İsa'nın Allah-İnsan olduğuna ve onun kefaretime iman etmeyip te sadece Allah'a iman ederek günahattan kurtulur ve ebedi hayatı bulur sanır, böylece de başkalarına öğretirse, kendisini de başkalarını da halâstan, ebedi hayattan mahrum eder. Zira Ruhü'l-Kudüs'ün İncildeki şahadeti şudur: "Oğul'a iman edenin ebedi hayatı olur. Fakat Oğul'a itaat etmeyen hayat görmeyecektir. Ama Allah'ın gazabı onun üzerinde kalır."

Görüldüğü gibi bugün Hıristiyanların bu konudaki inançları, müellifimizin belirttiği şekildedir. Moshos, K. Bekliyen, Immanuel, s. 219-220; Yuhanna, 3/36; Bu konularda ilgili Incil âyetleri için ayrıca Bkz. Pavlus'un Korintoslulara Birinci Mektubu, 15/1-14 ; Pavlus'un Romalılara Mektubu, 5/1-21; 8/1-38.

- 63) Bugün Hıristiyanlar Haç'a çok büyük saygı gösterirler, onu kutsal kabul ederler ve ona taparlar. Hıristiyanların niçin Haç'a taptıklarını, İzmir Katolik Arşeveği Gluseppe Descuffi, "Hıristiyan Dini",

isimli eserinde (s. 71) şöyle açıklamaktadır: "İnsanlar bayrağa, bir bez parçası gibi değil, fakat vatan ve hükümet timsali olduğu için, nasıl üstün bir değer veriyorlarsa, Hıristiyanlar da, Haç'a tahta parçası, put gibi değil, fakat kurtarıcı Allah'ın tahtı ve sancağı ve insanların kurtarma âleti ve timsali olduğu için Haç'a asılmış olan Hristos'a (İsa Mesih'e) tapıyorlar."

Burada Hıristiyanların Haç'ı vasıta yaparak Allah'a ibadet ettiklerini görüyoruz.

- 64) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bundan dolayı Hıristiyanlar; Hz. İsa'nın kendi mağfiretleri ve rahmete ermeleri için işkençe çekerek çarmıha gerildiğini sağlam bir inanç olarak benimseyip, o darağacına akan kanını hatırlamalarına vesile olsun diye, kızıl bir yumurta icat ettiler. Paskalya adını verdikleri doğum gününü, darağacının sureti olan haçlarını suya batırarak kutladıkları gibi, çarmıha gerildiği günü de bu kızıl yumurta ile kutlarlar. Minhu" (Vr. 26/a.)

Hıristiyanların haçları, Hz. İsa'nın üzerinde asıldığını kabul ettiklerini çarmıha benzer şekillerde yapılmıştır. Konstantin'in hükümdarlığının yedinci yılında annesi Urfa'lı Helena, Kudüs'e gidip, Hıristiyanların Hz. Mesih'in üzerinde idam edildiğini zannettikleri Kutsal Haç'ı ele geçirmiş ve o günü bayram ilan etmiştir. Bu bayrama "İstavroz Bayramı" denir.

"Haç", birbirine dik iki ağaçtan ve bunun benzerinden meydana gelen şekle denir. Hz. İsa'nın çarmıh olayından sonra Haç, Hıristiyanları diğer dinlerin mensuplarından ayıran bir sembol olmuştur. Bu sembol Hıristiyanlara İsa'nın çarmıhta çektiği acıları ve ölümü hatırlatır. Bu âni hatırlamak için Hıristiyanlar Haç sembolünü kiliselerde, mezarlarda, yol kavşaklarında, üzerlerinde bulundurlar.

Ortodoksların Haç'ının kolları genellikle birbirine eşittir.

Lâtin Haç'ının alttaki kolu diğerlerinden uzundur. İbnü'l-Esir, C-1, s. 301; Tümer ve Küçük, s. 158-159.

65) Bugün Ortodoks Kiliseleri ikonlara geniş yer verir ve onlara saygı gösterirler. İkon; Hz. İsa, Hz. Meryem ve Azizleri tasvir eden özel bir tarzda yapılmış olan, hem kilisede hem de evlerde bulunan resimlerdir. Bunlar ikonları, ilâhi varlıkların bir aksi, ulûhiyete götüren mânevi bir köprü sayarlar. Bu sebeple önlerinde secde edilir, öpülür, okşanır ve tâzim edilirler. Schimmel, s. 232; Sarıkoğlu, s. 253.

66) Müellifimiz, Hıristiyan Katolik Kilise teşkilatında Hz. İsa'nın yerini tutan zatın Enderayıs (Andreas) olduğunu ifade etmektedir. Andreas, Hz. İsa'nın Havâriilerindendir. Havâri Petrus'un kardeşidir. Hıristiyanlığı Rusya'da yaymak için çalışmıştır. Roma'ya gitmemiştir.

Roma'ya giderek Hıristiyanlığı yaymaya çalışanlar ise, Petrus ile Pavlus'tur. Her ikisi de Roma da öldürülmüştür. Müellifimizin burada belirttiği fikirler tamamen Pavlus'a aittir. Hıristiyan Kiliseleri de Pavlus'un fikirleri esas alınarak kurulmuştur.

Ancak, Hıristiyanların inançlarına göre bilhassa Katolik Kilise teşkilatında; Hz. İsa, gökte kilisenin görünmez başkanıdır. Yeryüzünde ise, onun yerini tutan, Havâri Petrus'tur. Petrus'un da yerini tutanlar Papa'lardır.

Petrus'un Kilisenin başı olması, İncil de bulunan şu ayetlere istinad etmektedir. Hz. İsa Petrus'a: "Sen Petrus'sun, ve ben kiliseni bu kayanın üzerine kuracağım." (Matta, 16/18) demiştir. Petrus, kaya anlamındadır.

Ayrıca Petrus'a "Ey Yuhanna oğlu Simun, beni bunlardan çok seversen mi? diye sormuş, Petrus'ta : "Evet Ya Rab, seni sevdiğimi bilirsin" diye cevap vermiş; bunun üzerine Hz. İsa da ona: "Koyunlarımı güt" (Yuhanna, 21/15-8), yani bana inanan sürünün çobanı ol

diyerek Petrus'u kendi kilisesine baş yapmıştır. Bu konuşma Incil'-de üç defa tekrarlanmıştır.

Bugün de Katolik Hıristiyanların inançları böyledir.

Görüldüğü gibi Katolik Kilise de Hz. İsa'nın yerini tutan zat, Enderayıs (Andreas) değil, Havari Petrus'tur. Descuffi, s. 102-104; Resullerin İşleri, 28/1-31; 9/1-21; 13/30-40; 17/30-32; Pavlus'un Romalılara Mektubu, 5/1-21; Pavlus'un Korintoslulara Birinci Mektubu, 2/2; Pavlus'un Filipililere Mektubu, 2/6-12; Andreas ile ilgili olarak da ayrıca bkz. Karl Heussi, Kompendium Der Kirchengeschichte, Tübingen, 1960, İkinci baskı, s. 62.

67) Müellifimizin temas ettiği "günahların itirafı" ve "günahların bağışlanması" hususu, bilhassa Katolik Hıristiyanların inanç esaslarından. Şöyle ki, "Hıristiyan itikadına göre, papaza günahlarını itiraf etmedikçe, cennete girmek mümkün değildir. Hatta papazdan bir günahını saklayan bir kimsenin diğer inançları kendine fayda vermez. Bunun için Hıristiyanlar bütün günahlarını papaza itiraf ederler. Hasta yatağında yatanlar, papazı davet etmek suretiyle itirafta bulunurlar. O da onları af ve mağfiret eder.

Hıristiyanlarca, papazın affettiği günahın Allah katında da affedilmiş olduğuna itikad edilmektedir. Bundan dolayıdırki: İsa'nın yeryüzünde halifesi bulunan Papa, dilediğine günahlarını mağfiret, cehennemden kurtarmak ve cennete sokmak beratını vermekte, bunun karşılığı olarak da bir çok para ve mal almaktadır. Papa'nın diğer ülkelerdeki temsilcileri bulunan papazlar da, böyle mağfiret, cehennemden çıkarma, cennete sokma beratları verirler. O beratları da yanlarında saklarlar. Oldükleri vakit, o beratı kefenlerine koyarlar. O beratla muhakkak cennete gireceklerine inanırlar. Bu da, papazların mal toplamak için yaptıkları hilelerdendir." Abdullah Tercüman, Hıristiyanlığa Reddiye, İstanbul 1965, s. 69; Descuff, s.119-120; İzzettin Efendi, s. 17-18.

- 68) Roma ve Bizans imparatorları, hükümet alâmeti olarak ellerinde bir asa taşırlardı. Müellifimiz, imparatorlara ve hükümet âsasını Papa'ların verdiğiine işaret etmektedir. Pakalın, C-2, s. 759; Sarıkçıoğlu s. 242.
- 69) Müellifimizin belirttiği gibi Papalık, zamanla sınırsız bir kuvvette sahip oldu. Öyleki Papa, dünyanın ve kilisenin efendisi sayıldı. "Sadece Petrus'un halefi değil, İsa ve Tanrı'nın yeryüzündeki vekili idi. Makamı ile ilgili meselelerde günahsız ve lâyhuti (yanılmaz) idi. Her şeyi düzenleyen ve idare eden o idi. Fakat, o, hiç kimse tarafından yönetilemezdi. İmparator ve prensler Papa'nın hâkimiyetinde idiler. Ona ayak öperek, eyer tutarak biat ediyorlardı. O, onları azledebilir ve biatlarını reddedebilirdi." Sarıkçıoğlu, s. 242-243; Descuffi, s. 103-109.
- 70) Roma şehri içinde kalan yedi dağ şunlardır: Palatino, Aventinus, Campidoglio, Qurinale, Viminale, Esquilinus, Caelius; "Roma" Meydan Larousse, İstanbul 1979, C-10, s. 647; "Roma", Büyük Larousse, İstanbul 1986, C-16, s. 9879.
- 71) Katolik mezhebine göre Ruhban sınıfı evlenemez. Ruhban sınıfı, Papa, Kardinal, Piskopos, Rahip (Papaz) ve Rahibelerdir. Descuffi, s. 297; Tümer ve Küçük, s. 161-162.
- 72) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Adı geçen Kızıl Elma şehri, Hz. İsa'dan 700 yıl önce yapıldı. Etrafı iki hisarla çevrilmiştir. Hisarın yüksekliği 75 zirâ'dır, kalınlığı ise 12 zirâ'dır. Dış hisarın yüksekliği 42 zirâ, kalınlığı 8 zirâ'dır. Hisarların hatılları sarı pirinçtendir. Çok kalın iki direğinin uzunluğu 30 zirâ'dır. Üzerlerinde bir çok süslemeler vardır. Pazarlarına ve yollarına beyaz mermer döşenmiştir. Ortasında bir akarsu vardır. Şehre yakın denize dökülür. Oyle köşkleri vardır ki, altın ve çeşitli mücevherlerle süslenmiş olup, tavanlarının çoğu pirinçtendir. Bunlardan da başka bir köşk daha vardır ki, yeryüzünde benzeri yoktur.

Yunancada Kapvitoliyum derler. Papa'ya aittir. Şehrin içinde Beytül-Mukaddes'e benzer bir kilise yapılmıştır. İçindeki resimlerin çoğu saf altın ve bazısı da gümüşten olup, resimlerin gözleri yerine kızıl yakut konulmuştur. Kilise içinde bir mezbaha vardır ki tavanı yeşil zümrüt ile süslenmiştir. Kapıları da saf altındandır. Bu kilise de Papa'ya mahsustur, Minhu" (Vr. 29/b.)

- 73) Müellifimizin Roma'nın kuruluşu ile ilgili olarak anlattığı bu efsaneğin, diğer kaynaklarla uyuşmayan bir yanı vardır. Şöyleki, müellifimizin Romuluş ve Ramuş isimli ikiz çocukların bir zembile konularak uzak bir yerde toprağa gömüldüklerini, dişi bir kurt tarafından topraktan çıkarıldıklarını yazmaktadır. Diğer kaynaklarda ise bu çocukların bir sepete konularak Tiber nehrine bırakıldıklarını, sepet kıyıya sürüklenince de dişi bir kurt tarafından emzireldiklerini kaydetmektedirler. Ayrıca bu eserlerde şahıs ve yer isimleri de belirtilmektedir. Bkz. Ahmet Refik, Büyük Tarih-i Umûmi, İstanbul 1338, C-3, s. 20-21; Sabahat Atlan, Roma Tarihinin Ana Hatları, İstanbul 1970, Birinci kısım, s. 10; "Roma", Meydan Larousse, C-10, s. 636.
- 74) Hıristiyanların inançlarına göre: Gökte kilisenin görünmez başkanı İsa Mesih, yeryüzünde ise Havâri Petrus'un vekili, kilisenin görünen başkanı Papa'dır. Bu sıfatla da Papa, yanılmazlık imtiyazına sahiptir. Hıristiyanlar Papa'yı lâyhuti (yanılmaz) kabul ettikleri için, onun her yaptığını ve her söylediğini doğru olarak kabul ederler, şefâatını umar, lânetlemesinden çekinirler. Descuffi, s. 103-109.
- 75) Fuluniyan (= Cluny Tarikatı) : Cluny, Fransa'da, ünlü Benediktin (Azizler) Manastırı'nın bulunduğu bölgedir.

Bu manastır Aquitania (Akitanya) Düki Guillaume tarafından 910 yılında yaptırıldı. Doğrudan doğruya Papa'lığa bağlı olan manastırın

baş rahipliğine Berno getirildi. 931 de Papa Johannes XI (931-935) çevre manastırlarını Cluny Manastırı'na bağladı. Manastırın kurulmasında bir reform isteği ağır basıyordu. Manastır çeşitli alanlarda reform faaliyetine giriştiyse de "İmparator ve Papa'nın Hıristiyanlığın iki önderi olduğu" anlayışına sâdik kaldı. Manastır Papa ile imparatoru çatıştıran anlaşmazlıklarda da tarafsız hareket etti. XII. yüzyıl sonunda en parlak dönemine erişen Cluny Konfederasyonuna 1038 manastır bağlıydı. Birçok reform denemelerine rağmen Cluny tarikatı 1340 tan itibaren çözülmeye başladı. 1622 de girişler reform hareketi sonuçlandırılmadı. 1790'da da bu manastır kapatıldı. "Cluny Tarikatı", Meydan Larousse, İstanbul 1970, C-3, s.181

- 76) Lutraniyan Mezhebi hakkında giriş bölümüne ait (7) no.lu dipnotta bilgi verilmiştir.
- 77) Unitarian Mezhebi hakkında giriş bölümüne ait (9) no.lu dipnotta bilgi verilmiştir.
- 78) Şosniyan (Bosniyan) = Bogamiller : Bogamiller, X. yüzyılda Filibe de kurulmuş bir Bulgar mezhebidir. Bu mezhep, Hıristiyanlıktaki Teslisi, Hz. İsa'nın doğuşundaki kutsallığı ve insan suretinde cisimleşmesini, vaftizi, kilise âyinlerini ve rütbelerini inkâr eder. Evlenmeyi ancak istek üzerine bozabilme şartı ile hoşgörür.

Bogamiller Mezhebi, balkanlarda her tarafa yayıldı. İstanbul'da (Bizans), hattâ Rusya'da itkisini duyurdu. Bu mezhep özellikle XII. yüzyılda Bulgar Çar'ı Boris ve Sırp Kralı Stepan Nemanja tarafından şiddetle bastırıldı. Bogamiller o zaman Bosna'ya sığındılar. XIII. yüzyıldan itibaren de bu bölge Bogamiller Mezhebinin bir kalesi oldu. Bu mezhebin bazı fikirlerine reformda da rastlanmaktadır. "Bogamiller" ve "Bosna-Hersek", Meydan Larousse, İstanbul 1969, C-2, s. 452-505.

- 79) Anababatşite (Anabaptistler) : Baptistler, bugün 25-30 mül -
yon mensubu bulunan Hollanda 'da doğmuş bir Protestan mezhebidir.

Anabaptistler, küçük çocuklara vaftiz yapılmasına karşı reformist bir gruptu. Luther zamanında Anabaptistler, bir cemaatin üyesinin şahsi iman ve itaatını yetişkin iken vaftiz olmak veya yenilemekle gösterebileceğini ileri sürdüler. Onlar, Dağdaki Vaazın (Matta, 5, 6 ve 7. bablar) cemiyette "İsa'nın Şeriatı" olarak uygulanabileceğini belirtip onu odak edinerek çoğu defa "Eski Ahit'i reddettiler.

Baptizm, vaftizde vücudun suya tamamen batırılmasına dayanan, bunu kişinin İsa'ya kendi iradesi ile imanının kesin bir sembolü olarak gören ve dolayısıyla sadece yetişkinlere bu işin uygulanabileceğini kabul eden bir mezheptir. Tümer ve Küçük, s. 171.

- 80) Papa'nın organize heyetini Kardinaller meydana getirir. Kardinaller, Papa'lar tarafından seçilen rahip veya piskoposlardır. Kilise yasası, Kardinallerin görevlerini şöyle tanımlamaktadır: "Kardinaller, Papa'nın senatosunu meydana getirir. Katolik Kilisenin yönetiminde onun başlıca danışmanı ve yardımcılarıdır." Papa'yı da bunlar seçerler. "Kardinal", Meydan Larousse, C-6, s. 960; Descuffi, s.104-105.
- 81) Papa'nın seçilmesi şöyle olur: Papa ölünce, uygun görülen bir günde, kapalı bir yerde gizli oturumla seçim yapılır. Bu toplantıya katılan Kardinal'lerin oylarının üçte ikisini kazanan her rahip veya piskopos Papa'lığa seçilmiş olur. Descuffi, s. 104.
- 82) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu kıssa İncil'de Kitab-ı Yanya'da onyedinci surede bulunmaktadır. Dinsiz Papa'ya muhalif olan Hıristiyanlar, yeryüzünde kendi küfrüne tabi olan büyük memleket sahibi imparatorları araştırıp sayısını oniki buldular ve zikrolunan canavarın oniki boynuzundan maksat, o imparatorlar veya sayıları oniki olan Papa'nın müdebbirler heyetidir dediler. Halbuki

- o dinsiz, sözü edilen yerden "iki" kelimesini kazıdığından (kitabın) yeni nüshalarında sayı on olarak geçmektedir. Minhu"(Vr. 31/b.)
- 83) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu söz Incil'de ikinci kitapta üçüncü surede ve Kitab-ı Evvelde ondördüncü surede yazılıdır. Minhu"(Vr. 32/a.)
- 84) Hz. İsa, Havârilere hitâben şöyle söylemiştir: "Sakının, kimse sizi saptırmaz. Bir çokları: Ben oyum diye benim ismimle gelecekler ve çok adamları saptıracaklardır." Markos, 13/5-6, Ayrıca Bkz. Matta, 7/15-23.
- 85) Sultan III. Ahmet devrinde Osmanlı İmparatorluğu ile arasında ihtilaflar, problemler ve münasebet olan devletler şunlardır: Rusya, İsveç, Fransa, Almanya (Avusturya), Venedik, Macaristan ve İran. Oztuna, C-6, s. 273-294.
- 86) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'da Kitab-ı Musa'da ikinci [üçüncü] surede yazılıdır. Minhu"(Vr. 37/b.)
- 87) Bu âyetler, müellifimizin naklettiği şekliyle Tevrat'ta mevcut değildir. Tekvin'in üçüncü süresinde sadece Hz. Adem'in cennetten nasıl çıkarıldığı anlatılmaktadır.
- "Ya Rabbi, cennette olduğum sırada Arş sahifesinde ismini mübarek isminin yanında gördüğüm âhir zaman peygamberinin hürmetine beni yarlığa" şeklinde ifadeleri de şu eserlerde görmekteyiz: Altı - parmak, Peygamberler Tarihi, İstanbul 1984, Sekizinci baskı, s. 133, 62-63. Ayrıca yakın ifadeler için Bkz. Barnabas Incili, bab, 39, s. 110-111.
- 88) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'ın Kitab-ı Musa bölümünün altıncı süresinde yazılıdır. Minhu"(Vr. 38/b.)
- 89) Tekvin, 6/13-22.
- 90) Hz. Nuh'un yaptığı belirtilen bu dua Tevrat'ta yoktur. Kaynağı da bulunamamıştır.

91) Tevrat'ta Cenab-ı Hak, Hz. Nuh'a, bütün insanların tufan ile yok olacaklarını, ancak kendisinin oğullarının, karısının ve oğullarının karılarının kurtulacaklarını haber veriyor. Kurtuluşlarının bir gemi ile olacağını da bildiriyor. Gemiye nasıl yapacağını tarif ederek gemi yapımını emrediyor. Gemiye bütün hayvan ve kuşlardan erkek ve dişi olmak üzere her cinsten birer çift alması gereğine de işaret ediyor. Tekvin, 6/14-22.

Müellifimiz, Hz. Nuh kıssasını tamamen Tevrat'a dayanarak nakletmiştir.

Hz. Nuh'un, insan neslinin yok olmasını önlemek maksadıyla Cenab-ı Hak'a yaptığı dua ve bu duanın kabul olması için, müellifimizin belirttiği şekilde Hz. Muhammed'in yüzü suyu hürmetine... gibi kullandığı ifadeler Tevrat'ta mevcut değildir.

92) Müellifimizin bu konuyla ilgili olarak kaydettiği hususlar, Tevrat'ta şöyle yer almaktadır: "Ve Allah, Nuh'a ve kendisiyle beraber oğullarına söyleyerek dedi: Ve ben, işte, ben sizinle ve sizden sonra zürriyetinizle, ve sizinle beraber olan her canlı mahlûkla, gemiden çıkanların hepsinden bütün yerin hayvanlarına kadar, sizinle beraber olan kuşlar, sığırlar ve bütün yerin hayvanları ile ahdimi sizinle sabit kılacağım. Ve bütün beşer artık tufanın sularıyla kesilmeyecektir. Ve yeryüzünü helâk etmek için artık tufan olmayacaktır." Tekvin, 9/8-12.

Görüldüğü gibi müellifimizin burada belirttiği "Ben yüceliğimle âhir zaman peygamberinin hürmetine senin zürriyetine inayette buldum. Ve sevgili kulum hürmetine bundan böyle insan soyunu tufanla cezalandırmayacağım." ifadesi bugünkü Tevrat'ta yoktur.

93) Hızır (A.S.), İslâm ulemasının bir kısmına göre peygamber, bir kısmına göre de veli'dir. Kur'an'da adı geçmemektedir. Ancak, "Kehf sûresinde": "Huzurumuzdan bir rahmet verdiğimiz ve katımızdan bir

ilim öğrettiğimiz kullarımızdan bir kul" diye tavsif edilen bir zat ile, Hz. Musa'nın buluştukları, birlikte yolculuk yaptıkları anlatılmaktadır (El-Kehf, 60-82). Müfessirler ittifak halinde bu zatın Hızır (A.S.) olduğu görüşündedirler.

Kur'an'da anlatılan bu kıssa, Hz. Musa ile ilgili olduğu halde bugünkü Tevrat'ta yoktur.

Bir rivayete göre Hızır, Zülkarneyn'in veziridir. Zülkarneyn, hayat suyunu (Âb-ı Hayat) keşfetmek için maiyetiyle birlikte karanlığa girdiği zaman, en önde giden Hızır, suyun kaynağını bulmuş, ondan içmiş ve yıkanmıştır. Hayat suyundan içtiği için de ebedi diriliğe ermiştir. Fakat Zülkarneyn, yolu şaşırıldığı için geri dönmüştür.

Ulemanın çoğu, Hızır'ın hayat suyundan içerek ebedi hayata erdiği şeklindeki bu rivayeti doğru kabul etmemektedir. Kur'an'da Yüce Allah'ın "Senden önce hiç kimseye ebedi hayat vermedik" (Enbiya, 21/34) âyetini delil göstererek, maddi hayat bakımından kıyamete kadar yaşayan bir insanın olmasının bu âyete zıt düşeceğini ifade ederler. Şu halde maddi cisimle ebedi yaşayan bir insan yoktur. Hızır da ölmüştür. Ancak onun bildiğimiz maddi hayatla değil, misâl âleminde (Mânâ, melekût âlemi) yaşayan, darda kalmışlara yardım eden salih bir kul olması mümkündür derler.

Sonuç olarak, Hızır, tasavvufi çevrelerde hakkında pek çok menkıbevi rivayetler bulunan, tefsirlerde özellikle Kehf sûresinin 60-82. âyetlerini açıklarken, kendisinden söz edilen manevi bir şahsiyet olarak yorumlanabilir. Ateş, C-5, İstanbul 1990, s. 309-317; İbnü'l-Esir, C-1, s. 148-151; Ez-Zebidi, Sahih-i Buhari Muhtasarı **Tecrid-i** Sarih Tercemesi ve Şerhi, Çev. Kamil Miras, Ankara 1971, İkinci baskı, C-9, s. 145-146.

94) Hanzala b. Safvan, Emeviler zamanında yaşamış bir zattır. Emevi

halifesi Yezid b. Abdi'l-Melik tarafından H. 102/M. 720 yılında Mısır'a vali tayin edilmiş ve üç yıl bu görevde kalmıştır. Görevi sırasında, putperestlerin heykellerini kırdırması, resimlerini kazı-tıp sildirmiştir. Halife Hişam b. Abdil Melik tarafından H. 105/ M. 723 yılında görevden alınmış, H. 119/M.737 de ikinci defa tek-rar bu göreve atanmıştır. Bu görevi de H. 124/ M. 741 tarihine ka-dar devam etmiştir.

Görüldüğü gibi, Hanzala b. Safvan, müellifimizin belirttiği gi-bi peygamber değildir. Peygamber olması da mümkün değildir. Çünkü bu zat, son peygamber Hz. Muhammed'den çok sonra yaşamıştır. Ese-rinde ısrarla son peygamberin Hz. Muhammed olduğunu ispata çalışan müellifimiz, hataen Hanzala'yı peygamber olarak göstermiştir kana-atindeyiz. Ebû Omer Muhammed b. Yusuf el-Kindî el-Mısri, Kitabu'l-Vülât ve Kitabu'l-Kudât, Beyrut 1908, s. 70, 71, 80, 82, 87, 348.

- 95) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'ta Kitab-ı Musa'nın onaltıncı [onüçüncü] sûresinde yazılıdır. Minhu"(Vr. 40/b)
- 96) Tekvin, 13/14-18.
- 97) Hz. İbrahim'in, Haran adında kız değil, erkek kardeşi vardı.(Tekvin, 11/26-28)
- 98) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'da Kitab-ı Musa'nın onaltıncı [onüçüncü] sûresinde yazılıdır.Minhu" Vr.40/b.
- 99) Tekvin, 13/14-18.
- 100) Burada seyfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'da Kitab-ı Musa'nın onbeşinci [onikinci] suresinde yazılıdır.Minhu"(Vr. 42/a)
- 101) Bu olaylar (Tekvin, 12/10-20; 20/1-18) de anlatılmıştır. Ancak müellifimizin kaydettiği; Firavun ile Hz. Sara arasındaki konuşma-lar, Firavun'un saldırdığı zaman ellerinin kuruması ve Hz. Sara'nın duası ile ellerinin iyileşmesi gibi olaylara burada temas edil-memiştir.

102) Tekvin, 14/1-17.

103) Tekvin, 16/1-3.

104) Âyetin lâtincesi metinde yoktur.

105) Müellifimizin işaret ettiği bu hususlar Tevrat'ta tamamen değişik bir şekilde şöyle ifade edilmiştir: "Ve Abram 99 yaşında iken Rab, Abram'a göründü. Ve benim önümde yürü ve kâmil ol. Ve ahdimi seninle benim aramda edeceğim. Ve Abram yüzüstü düştü ve Allah onunla söyleşip dedi: Ben ise, işte ahdim seninledir. Ve bir çok milletlerin babası olacaksın ve artık adın Abram (Yüce Baba) çağrılmayacak, fakat adın İbrahim olacak; çünkü seni bir çok milletlerin babası ettim. Ve seni ziyadesiyle semereli kılacağım ve seni milletler yapacağım. Ve senden krallar çıkacaktır. Ve sana senden sonra zürriyetine, Allah olmak için seninle ve senden sonra zürriyetinle benim aramda ahdimi, nesillerce ebedi ahit olarak sabit kılacağım ve senin gurbet diyarını, bütün Kenan diyarını, sana ve senden sonra zürriyetine ebedi mülk olarak vereceğim; ve onların Allah'ı olacağım." (Tekvin, 17/1-9)

Görüldüğü gibi müellifimiz, "Ey İbrahim azametim hakkı için sana öyle bir evlât vereceğim ki, onun neslinden âhir zamanda insanlara ve cinlere, bütün varlıkların en hayırlısı olan bir peygamber gönderilecektir.." şeklindeki âyetlerin Tevrat'ta mevcut olduğunu kaydediyor. Ancak yukarıdaki metinde böyle ifadeler hem yoktur, hem de Kenan diyarı diyerek İsrail Oğullarına işaret vardır. Müellifimizin görüşleri doğrultusunda, onun naklettikleri Tevrat tefsirlerinde olabilir, fakat araştırmamızda rastlayamadık.

106) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'ta Katıb-ı Musa'nın onaltıncı suresinde yazılıdır. Minhu" (Vr. 44/b.)

107) Tekvin, 16/4-16.

108) (Tekvin, 16/9-13; 17/15-21) deki âyetlerde Hz. İsmail ile Hz.

İshak'ın zürriyetlerinin çok olacağı açıkça belirtilmekte, fakat müellifimizin ifade ettiği gibi, Hz. İsmail soyunun onları haki-miyeti altına alıp yöneteceği ve hâkim olacakları bölgeler hakkında bilgi yoktur.

109) Tekvin, 17/24-26.

110) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Bu âyet Tevrat'ta Kitab-ı Musa'nın yirmibirinci suresinde yazılıdır. Minhu"(Vr. 46/a.)

111) Mü'tefikat; Hz. Lût'un peygamber olarak gönderildiği bölgeye ve bu bölge halkına verilen isimdir. Sedum (Sodom) ve Gomorra da bu bölgenin içerisindedir.

Hz. Lût'un bu kavmi, hançsız ve ahlâksız bir toplumdur. Geçmiş milletlerde görülmeyen bir ahlâksızlık içine yuvarlanmışlardı. Ahlâksızlıkları cinseldi. Eşleri kadınları bırakır, erkeklere giderlerdi. Çok yaygın bir homoseksüellik vardı ki, Tevrat'a göre Cenab-ı Hak, bu kavmi günahlarından dolayı göklerden kükürt ve ateş yağdırarak helâk etmiştir. (Tekvin, 19/24)

Kur'an'da da "Memleketlerini alt-üst ettik, üzerlerine sert taş yağdırdık." (el-Hicr, 15/73-74) denmektedir, ki şehirlerinin ve halkının yok edildiği haber veriliyor.

112) Tekvin, 18/9-6; 21/9-12.

113) Bu konu Tevrat'ta şöyle anlatılmaktadır : "Ve Sara İbrahim'e dedi: Bu cariyeyi ve oğlunu dışarı at; çünkü bu cariyenin oğlu benim oğluma güldü. İshak'la beraber mirasçı olmayacaktır. Ve oğlundan dolayı bu şey İbrahim'in gözüne çok göründü ve Allah İbrahim'e dedi: Çocuktan dolayı ve cariyenden dolayı gözünde kötü olmasın, Sara'nın sana söylediği her şeyde onun sözünü dinle. Çünkü senin zürriyetin İshak'tan çağrılacaktır. Ve cariyenin oğlunu da bir millet edeceğim. Çünkü o senin zürriyetindedir." (Tekvin, 21/10-14)

Görülüyor ki, burada, müellifimizin Tevrat âyeti olarak naklettiği "...İsmail'den daha üstün ve daha büyük nesiller meydana getireceğim. Yaratıklarımın en şerefli olan Hatemü'l-Enbiya'yi onlardan dünyaya getireceğim. Yeryüzünü onların mülkü yapacağım. Ve amel ettikleri şeriatı kıyamet gününe kadar geçerli kılacağım" şeklindeki ifadelere, bugünkü Tevrat'ta rastlanmamaktadır.

- 114) Lût (A.S.) daha önce de belirtildiği gibi, Hz. İbrahim'in kızkardeşinin değil, erkek kardeşinin oğludur.(Tekvin, 11/26-28)
- 115) Hz. İshak, İbrahim (A.S.)'ın ikinci oğludur. Hz. İbrahim'in hanımı Sara'nın çocuğu olmuyordu. Hz. İsmail doğunca Sara çok üzülmüştü. Hak Teala lutfetti, Sara, ihtiyarlığı zamanında Hz. İshak'ı doğurdu. İshak, sevinçle güldüren anlamındadır.

Hz. İshak, Kenan diyarında (Filistin'de) peygamberlik yaptı. Esav ve Yakub isimli iki oğlu dünyaya geldi. İhtiyarlığı zamanında gözleri görmez olmuştu. Kendisinden sonra oğlu Hz. Yakub peygamberlikle şereflendirildi.

Kıssası Tevrat ve Kur'an'da yer aldı. Bkz. K.M. Tekvin, 18/9-5; 21/1-8; 25/19/27; 27/1.

K.K. Ez-Zariyât 51/24-30; Hâd 11/69-73; el-Hicr 15/53-56; Mer-yem 19/49; Es-Saffat 37/112; En-Nisa 4/163.

- 116) Hz. Beşir (Bişr), Eyyup (A.S.)'ın oğludur. Hz. Eyyup'un vefatından sonra onun yerine geçmiş ve Cenab-ı Hak tarafından da kendisine peygamberlik verilmiştir.

Beşir, müjdecî, güzel yüzlü demektir. Şam ile Remle arasındaki Beseniye köyünde doğmuştur. Peygamber olarak gönderildiği bölge Şam'dır. Mezarı da Şam'dadır. Kıssası Kur'an'da bulunmamaktadır. İbnü'l-Esir, C-1, s. 127; Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, C-1, s. 27.

- 117) Zülkifl (A.S.), Kur'an'da ismi geçen peygamberlerdendir. Kur'an'da

"İsmail'i, İdris'i, Zülkifl'i de an. Hepsi de sabredenlerden di. Onları rahmetimize soktuk. Çünkü onlar salihlerdendi (Enbiya 21/85-86) denilmekte, hakkında fazla bilgi verilmemektedir.

Tevrat'ta ise Zülkifl ismi geçmemektedir. Onun diğer bir adının da Hezekiel (Hazkıl) olduğu ve Tevrat'ta bu isimle anıldığı, müellifimizin de belirttiği gibi çeşitli kaynaklarda ifade edilmiştir.

Hezekiel (A.S.), M.Ö. 6. asırda yaşamış İsrail Oğulları peygamberlerindendir. Babil esareti sırasında Yahudilere ümit kaynağı olmuştur. Esaret hayatının sona ereceğini ve Kudüs'ün yeniden eski hayatini kazanacağını söylemiştir. Ayrıca, her insanın sadece kendi günahından sorumlu olacağını açıklamış, dinî âyin ve merasimlere önem vermiş, öldükten sonra dirilmenin mutlaka olacağını haber vermiştir. Olüleri diriltmenin Cenab-ı Hak için çok kolay olduğunu gösteren şu olay Tevrat'ta Hezekiel'in ağzından şöyle anlatılmıştır: "Rabbin eli üzerimde idi. Beni vadinin ortasına koydu. Vadi kemiklerle dolu idi. Onların üzerinden her yandan beni çağırdı. Ve işte ovanın yüzünde kemikler pek çoktu ve işte çok kurumuşlardı. Bana dedi: Adem oğlu bu kemikler dirilebilir mi? ve ben: Ya Rab Yehova, sen bilirsin dedim ve bana dedi: Bu kemikler üzerine peygamberlik et ve onlara de: Kuru kemikler Rabbin sözünü dinleyin; Rab Yehova bu kemiklere şöyle diyor: İşte sizin içinize soluk sokacağım ve dirileceksiniz. Ve üzerinize adaleler koyacağım ve üzerinizde et bitireceğim ve sizi deri ile kaplayacağım ve içinize soluk koyacağım ve dirileceksiniz ve bileceksiniz ki ben, Rabbim.

Ve bana emrolduğu gibi peygamberlik ettim. Ve ben peygamberlik ederken, bir gürültü oldu. Ve işte bir sarsıntı ve kemiği kemiğine olmak üzere, kemikler birbirlerine yaklaştılar. Ve baktım

ve işte, üzerlerinde adaleler vardı. Ve et bitti ve üstten onların üzerini deri kapladı. Fakat onlarda soluk yoktu. Ve bana dedi: Yele peygamberlik et, Adem oğlu ve Yele de: Rab Yehova şöyle diyor: Ey soluk, dört yelden gel, öldürülmüş olan bu adamlar üzerine üfle de, dirilsinler. Bana emrettiği gibi peygamberlik ettim. Soluk onların içine girdi. Ve dirildiler. Ve ayakları üzerine dikildiler. Çok, büyük bir ordu oldular." (Hezekiel 37/1-11).

Görüldüğü gibi Cenab-ı Hakk'ın kudretiyle daha önceden ölmüş olan bir vadi dolusu insan tekrar dirilmiştir.

Hezekiel hakkında daha geniş bilgi, Kitab-ı Mukaddes'in bölümlerinden olan Hezekiel Kitabında yer almaktadır. Bu kitap 48 baktır.

Kanaatımıza göre de Zülkifl (A.S.), müellifimizin de belirttiği gibi, Hezekiel (A.S.) dir. Ibn Kesir, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Kahire 1956, C-1, s. 298; Ateş, C-1, s. 430-431; Çelebi, s. 151.

118) Müellifimiz burada "Nun" ve "Yuşa" isimli iki peygamberden söz etmekte, fakat haklarında hiçbir bilgi vermemektedir. Kur'an'da "Zu'n-nün" tabiri geçmektedir. Balık sahibi demek olan "Zu'n-nün" balığın karnında kalan Hz. Yunus'tan kinayedir. Yani Hz. Yunus'a işarettir. Ancak müellifimizin "Nun peygamber"den kastının Yunus (A.S.) olmadığı eserinde "Peygamber Yunus" diye ayrı bir başlık açmasından anlaşılmaktadır. Şu halde "Nun peygamber" diye bahsedilen zat kimdir? Kanaatımıza göre bu zat, Yuşa (A.S.)'ın babası olmalıdır.

Hz. Musa'dan sonra peygamber olan ve Israil Oğullarının başına geçen zat "Yuşa b. Nun"(Yeşu b. Nun)dur.

Yuşa (A.S.), Israil Oğullarının başına geçtikten sonra Urdün nehrinin kuzeydoğusuna yönelmiş, daha sonra da Urdün nehrini

geçerek Filistin topraklarına yerleşmek için hazırlıklara başlamıştır. Nehri geçtikten sonra istilâ ettikleri ilk şehir Eriha olmuştur. İsrail Oğulları Eriha'yı zabtettikten sonra bunu diğer şehirlerin zaptı takip etmiş. Filistin'i fethetmişlerdir.

Yeşu, İsrail Oğullarının başında yirmi sekiz yıl kalmıştır. 110 yaşında vefat etmiştir.

Kitab-ı Mukaddes'in bölümlerinden biri de "YEŞU" dur. Burada Yuşa ve İsrail Oğullarının durumları teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır.

İsrail Oğullarının Filistin'deki saltanatları üç devreye ayrılmıştır:

- a) Hakimler Devri
- b) Krallar Devri
- c) Parçalanma ve saltanatın sona ermesi

Yuşa'dan sonra Hakimler Devri başlamıştır. Kur'an'da Yuşa kıssası geçmemektedir. Çelebi, s. 51; Ibnu'l-Esir, C-1, s. 185-188; Ahmet Cevdet Paşa, Kıssas-ı Enbiya, C-1, s. 33.

119) Menuçehr; Acemlerin olduğu kadar, Arapların da kendisine boyun eğdiği İran kralıdır. Bir zamanlar Şam, Hicaz, Yemen, Küfe, Basra hep onun emri altındaydı. Bu kralın idaresi altında olmayan tek Arap ülkesi ise Mısır'dı. Musa (A.S.)'in doğumu işte bu kralın zamanında olmuştur. Musa, M.O. 1250 yıllarında yaşamıştır. Tarih-i Taberi Tercemesi, C-1, s. 289-294.

120) Velid b. Mus'ab (M.Ö. 1301-1234), İsrail Oğullarına baskı yaparak onlara köle hayatı yaşatan Firavun'dur. Batılı kaynaklarda II. Ramses olarak geçmektedir.

Yahudilerin Mısır'dan çıkışları zamanındaki Firavun ise II. Ramses'in oğlu Minfiitan'dır (Merneptah). İsrail Oğullarının Mısır'dan çıkışları M.O. 1213 yıllarına rastlamıştır.

Hız. Musa'nın peygamber olarak mücadelesi bu firavunlarla olmuştur. Çelebi, s. 45; İbnü'l-Esir, C-1, s. 156; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-1, s. 300.

- 121) Yaptığımız araştırmalarda Bünyamin isimli bir peygambere rastlamadık. Müellifimizin bu konudaki kaynağını da bulamadık. Kitab-ı Mukaddes'in "Hakimler" bölümünde Bünyamin sıbtı ve bu kavmin diğer İsrail kabileleri ile yaptığı savaşlar anlatılmaktadır. Ancak Bünyamin isimli bir peygamberden burada da bahsedilmemektedir. (Hakimler, 3/12-31; 19, 20 ve 21. bablar.)
- 122) İsrail oğulları Süleyman (A.S.)'dan sonra ihtilâfa düşmüşler, içlerinden bazıları Baal adındaki puta tapmaya başlamışlardır. İlyas (A.S.) bu kavme peygamber olarak gönderilmiştir.

Kavmine "yaratanların en güzeli, bütün insanların ve kainatın tek Rabbi olan Allah'a kulluk edin, Baal'dan vazgeçin" diye pek çok defa nasihat etti. Dinlemediler. Allah'ın azabıyla korkuttu, kulak asmadılar. Hatta İlyas'ı beldelerinden kovdular.

Cenab-ı Hak da ceza olarak onların ülkelerinden bereketi kaldırdı. Yağmur yağmaz oldu. Kıtlık başladı. Büyük bir sıkıntıya düştüler.

Bunun üzerine belde halkı yaptıklarına pişman oldular, İlyas'ı arayıp buldular. Bir müddet onun nasihatlarıyla amel ettiler. Allah da onların üzerinden bu belâyı kaldırdı.

Ancak sonradan tekrar İlyas'a uymayı terkederek günahkâr oldular. İlyas da dua edip bu milletten usandığını Cenab-ı Hakk'a arzetti. Onun izniyle kavminden ayrılarak kudsiyane bir tarzda uzlet hayatı yaşadı.

İlyas, Kur'an'da ismi geçen peygamberlerdendir. Hakkında az da olsa bilgi vardır (Saffat 37/123-132).

İlyas (A.S.) hakkında Kitab-ı Mukaddes'in (1. Krallar) kita-

bının 17-19. bablarında da geniş bilgi bulunmaktadır. Lâkin burada İlyas'ın ismi "İlya" olarak geçmektedir. Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, C-1, s. 35-36; İbnü'l-Esir, C-1, s. 197-199; Ateş, C-7, s. 420-421.

- 123) Elyesa (A.S.), Hz. İlyas'tan sonra İsrail Oğullarına peygamber olmuştur. Kur'an'da adı geçen peygamberlerdendir (Sad 38/48).

Kitab-ı Mukaddes'te de (II. Krallar 2/1-25) hakkında bilgi bulunmakta, adı "Elişa" olarak belirtilmektedir. Ayrıca İlyas'ın Elişa'yı kendi yerine seçtiği de burada anlatılmaktadır. O da İsrail Oğullarının ahvalini ıslah için çalışmıştır.

- 124) Bu olay Kur'an-ı Kerim'de isim belirtilmeden şöyle anlatılır:

"Yahut şu kimse gibisini (görmedin mi?) ki davarları, çatıları üstüne yığılmış (altüst olmuş) ıssız bir kasabaya uğramıştı: "Allah bunu böyle öldükten sonra nasıl diriltecek?" demişti. Allah da kendisini yüz sene öldürüp sonra diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Bir gün, ya da bir günün birazı kadar kaldım" dedi. (Allah): Hayır dedi yüz yıl kaldın, yiyecek ve içeceğine bak, bozulmamış; eşeğine bak, seni insanlar için bir ibret kılalım diye böyle yaptık. Kemiklere bak, nasıl onları birbiri üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz." Bu işler ona açıkça belli olunca: "Allah'ın her şeye kadir olduğunu biliyorum (Bakara 2/259) dedi.

Müellifimizin de belirttiği gibi bu kıssanın kahramanı Uzeyir (A.S.) dır. Bu olay Babil sürgünlüğünden dönüşte olmuştur. Buh - tunnasr, Yahudileri mağlup edip ülkelerini yağmalamış, halkın çoğunu esir edip, Babil'e götürmüştü. Uzeyir de bu esirlerin arasında idi.

Uzeyir, Kitab-ı Mukaddes'te Ezra olarak geçer. Bu günkü Kitab-ı Mukaddes nüshalarında "Ezra" kitabı vardır. 10 baktır. Yedinci babında, Ezra'nın Fars kralı Artahşaşa zamanında, isteyen

Yahudilerle birlikte Kudüs'e döndüğü, Musa'nın şeriatında zeyrek (Yani mahir) bir yazıcı olduğu anlatılır. "Kahin, yazıcı, Rabbin emirlerinin ve İsrail'e olan kanunlarının sözlerinin yazıcısı" diye tavsif edilmektedir.

Kudüs'e döndükten sonra Tevrat'ı derleyip yeniden ortaya koymuştur.

Kendisine Yahudilerce Allah'ın oğlu (Tevbe 9/30) da denilmiştir. Ateş, C-4, s. 68,69; C-1, s. 458, 459, 460; Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya, C-1, s. 39, 30; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-1, s. 544-546.

- 125) Ermiya peygamberin bir adı da, müellifimizin belirttiği gibi Yere-myadır. M.Ö. 650-580 yılları arasında yaşamıştır. Peygamberliği son Yahuda krallarının zamanına rastlamaktadır.

O, kültürlü ve güzel konuşan bir insandır. Kavminin hatalarını açıklamış ve onların bu hatalarından dönmelerini istemiştir. Kudüs'ün düşeceğini önceden haber vermiş, Kudüs, Babil kralı Buh-tunnasr tarafından muhasara edilince de halkı teslim olmaya çağır-mıştır. Babillilere esir düşmüş, fakat derhal serbest bırakılarak kavmini teskin edici konuşmalarına devam etmiş ve onları ülkenin bu yeni fatihlerine boyun eğmeye çağırması için Kudüs'e geri gön-derilmiştir.

Daha sonra da Mısır'a hicret edenlerle beraber oraya göç et-miştir.

Kitab-ı Mukaddes'i meydana getiren kitaplardan birisi de "Ye-remya" kitabıdır. 52 babdır. Ayrıca bir de "Yeremya'nın Mersiye-leri" kitabı vardır. O da 5 baktır. Çelebi, s. 149-150; "Yeremya", Büyük Larousse, C-20, s. 12533.

- 126) Behmen, M.Ö. 6. yüzyılın sonları ile 5. yüzyılın ilk yarısında yaşamış Acem (Iran) kralıdır. Alçak gönüllü, İranlılar arasında

beğenilen ve kendisinden hoşnut olunan bir kişidir. Onun talimat ve yazılarında "İşlerinizin idarecisi, Allah'ın kulu ve hizmetçisi" ibaresi yazılıdır. 120 veya 80 yıl hükümdarlık yaptığı söylenmektedir.

Çeşitli ülke kralları kendisine vergi ödemişlerdir. Kudüs'teki İsrail Oğulları kralına (Yakunya b. Yuyakim) gönderdiği elçi ise bu kral tarafından öldürtülmüştür. Bu duruma çok kızan Behmen de, Babil bölgesi krallığına Buhtunnasr'ı tayin etmiş, büyük bir ordu ile onu İsrail Oğullarının üzerine göndermiştir.

Buhtunnasr da, bir aylık kuşatmadan sonra Kudüs'ü yakmış ve Beytü'l-Mukaddes'i yıkmış, İsrail Oğullarından bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da Behmen'e ve Babil'e esir olarak göndermiştir.

Sürgüne gönderilen bu esirler arasında peygamber Danyal (A.S.) da vardır. Kitab-ı Mukaddes'in bir bölümü olan "Daniel" kitabında Danyal ile Buhtunnasr hakkında teferruatlı bilgi verilmektedir. Bu eser 12 babdır. Tarih-i Taberi Tercemesi, C-1, s. 596-599; İbnü'l-Esir, C-1, s. 239, 242, 254, 255.

127) Daniel, 2/1-49.

128) Darius (Dârâ): Darius lâtince bir kelimedir. Dârâ ise bu kelimenin Arapçalaşmış şeklidir. Her iki kelime ile de Acem (Pers) kralları anlaşılır. İslâm müellifleri iki daradan bahsederler. Şöyle ki: Dara; Behmen'nin oğludur. Behmen, mecûsi dininin ahkâmına uyarak Humay (Humaney) adındaki kendi öz kızıyla evlenir. Humay hamileyken Behmen ölür. Yerine Humay melike olup tahta çıkar. Birkaç ay sonra da doğum yapar. Bir oğlu olur. Ancak durumu hiç açıklamadan onu bir sandık içine yerleştirir, çeşitli mücevherler de koyarak Belh (Dehâs) nehrine bıraktırır. Çocuğu bir değirmenci bularak büyütür ve ona Dârâb adını koyar. Dârâb 20 yaşına gelince, Humay kendisini tanır ve tahtını ona bırakır.

Dârâb'ın saltanat müddeti oniki yıldır.

Darab'ın oğlu Dārâ ise, oniki yıl hükümdarlık yaptıktan sonra Büyük Iskender tarafından mağlup edilir ve öldürülür. Makedonyalı Philipp (ö: M.O. 336), gerek kendisine ve gerekse babası Darab'a vergi verirdi. Fakat Philipp'in ölümünden sonra Dara, vergiyi Büyük Iskender'den istediği zaman, Iskender: "Ben altın yumurtlayan tavuğu öldürdüm ve yedim" diyerek reddeder. Bunun üzerine aralarında savaş çıkar. Iskender, Dara'nın iki adamını parayla tutar ve savaşta onu vurdurtur. Dara'nın ölüm derecesinde yaralandığını gören Iskender, kendisine yaklaşıp son vasiyetlerini sorar. Daha sonra da Dara'nın kızıyla evlenir. B. Carra De Vaux, "Dārâ", İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1977, C-3, s. 479-480; İbnü'l-Esir, C-1, s. 254-258; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-1, s. 603-606; Bazı eserlerde ise üç Dārâ'dan bahsedilmektedir. Bkz. "Dara" Meydan Larousse, C-3, s. 397-398; Mansel, s. 571.

129) Küstahesb ismi, Tarih-i Taberi Tercemesinde (C-1, s. 544) "Kestahim" olarak geçmekte ve İsrail Oğullarını Babil esaretinden kurtararak Kudüs'e dönmelerini sağlayan zat olarak açıklanmaktadır. Bu duruma göre Küstahesb ile (130) no.lu dipnotta açıkladığımız "Kyrus" kastedilmiş olmaktadır. Çünkü İsrail Oğullarını esaretten kurtararak yurtlarına dönmelerine izin veren kralın "Kyrus" olduğu tarihî bir gerçektir.

130) Kyrus (Keyhusrev), M.O. 559 yılında İran'da zuhur eden küçük Pars (Keyaniyan) devletinin kralıdır. Dirayetli bir devlet başkanı, dâhi bir komutan, mahâretli bir teşkilatçıdır. Kısa zamanda çeşitli kavimleri ve ülkeleri idaresi altında toplamıştır. Bu ülkelerden birisi de Babil'dir. Babil'de sürgünde bulunan peygamber Danyal (A.S.) ile görüşmüş ve onun dinini kabul etmiştir.

Danyal, hükümdardan Babil'de esarete bulunan İsrail Oğullarının Kudüs'e dönmelerine ve şehir ile mâbedi yeniden inşâ etmelerine

müsade istemiş, o da onun bu isteğini kabul ederek yurtlarına dönmelerine izin vermiştir.

O, M.O. 529 yılında vefat ettiği zaman; doğuda Seyhun boylarından Batı Akdeniz'e; Kuzeyde Hazar kıyılarından, Güneyde Basra Körfezine; Güneybatıda Mısır sınırlarına kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurmuş, haleflerine sağlam temelli bir devlet bırakmıştı. Onun hükümdarlık süresi yirmi iki yıldır. M.Şemsettin Günaltay, İran Tarihi, Ankara 1948, C-1, s. 131-149; İbnü'l-Esir, C-1, s. 245.

- 131) Filipos (Philippos II): M.O. 382-336 yılları arasında yaşamış, 356-336 yılları arasında da Makedonya krallığı yapmış bir zattır. Büyük İskender'in babasıdır. "Philippos", Meydan Larousse, C-10, s. 101, İbnü'l-Esir, C-1, s. 257.
- 132) Aristoteles; M.O. 384-322 yılları arasında yaşamış bir Yunan Filozofudur. Büyük İskender'in hocası ve müşaviridir. O, karşılaştırmalı anatomi ve fizyolojinin, mantığın, felsefe tarihinin...gerçek kurucusu olmuştur. Mantık, ilâhiyat, tabiat ve ahlak konularında eserleri vardır. Eserlerinin çeşitli yönleri arasında yaratıcı dehasını en iyi yansıtan çalışması felsefesidir. Çünkü, Aristoteles'de ansiklopedik bilgi ve mantık gücüyle, metafizik derinlik birleşir ve birbirini tamamlayarak destekler. "Aristoteles", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-1, s. 655-656; Macit Gökberk, Felsefe Tarihi, İstanbul 1985, s. 74-90; Kâmuran Birand, İlk Çağ Felsefesi Tarihi, Ankara 1964, İkinci Baskı, s. 66; Alfred Weber, Felsefe Tarihi, Çev. H. Vehbi Eralp, İstanbul 1949, Üçüncü baskı, s. 59-77.
- 133) Hippokrates (Bukrat): İstanköy, Kos adasında M.Ö. 460 ta doğup Larissa, Teselya'da M.O. 377'ye doğru ölen eski çağın en büyük hekimlerindendir.

Çağındaki tıp bilgilerini tamamıyla en iyi kavrayan ve hiç şüphesiz onları uygulamayı in iyi bilen bir kişidir. Hippokrates, öğretisinin hiç karşı gelinmeden geçerli olduğu yüzyıllar boyunca, hakkında en çok sözedilen, yorumlanan bir bilgin olmuştur.

Hekimlerin mesleğe başlarken ettikleri yemin de Hippokrates'ten gelmedir. "Hippokrates", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-5, s. 897.

- 134) Sokrates : M.Ö. 470-399 yılları arasında yaşamış olan bir Yunan Filozofudur. Kendisi hiçbir eser yazmadığı için doğrudan doğruya değil, Eflâtun ve Aristoteles'in verdiği bazı bilgilerle tanınabilmektedir.

Görüşleriyle gelenekleri sarstığı ve "sitenin tanrılarında başka tanrıları yücelttiği ve gençlerin ahlakını bozmayı amaçladığı" gerekçesiyle ölüme mahkum edilmiştir. Etkili bir kişi olan Sokrates'i, Kant "Aklın Ideali", Hegel de "Bir insanlık kahramanı, felsefesini yazmayan bir gerçek filozof" olarak belirler. "Sokrates", Meydan Larousse, İstanbul 1980, C-2, s. 434-435; Gökberk, s. 46-51; Birand, s. 34-39; Weber, s. 36-40.

- 135) Yunan filozofları arasında Hermes ismine rastlanamamıştır. Hermes Yunan Tanrılarında birisi olarak geçmektedir. Schimmel, s.167.
- 136) "Yelinas" isminde herhangi bir filozof veya hekim tesbit edemedik.
- 137) Galenos (Calinus), M.S. 131'e doğru Bergama'da doğup, 201'e doğru Roma veya Bergama'da ölmüş olan bir Yunan hekimidir. Zamanının felsefe öğretilerini derinleştirdikten sonra, Bergama, İzmir, Korinthos ve özellikle Iskenderiye'de tıp öğrenimini tamamlamış, Bergama'dan sonra Roma'da hekimlik yapmıştır. XVII. yüzyıl ortasına kadar bütün tıp dünyasına hükmetmiştir. Büyük kısmı Hippokrates'ten esinlenen eserleriyle Galenos, Yunan tıp biliminin en yüksek noktasını temsil eder. "Galenos", Meydan Larousse, İstanbul 1981, C-4, s. 918.

138) Lugaş, Yunan dilinde Batlamyus anlamına gelmektedir. Iskender'den sonra Yunan krallarına Batlamyus'lar denilmiştir.

İsrail Oğulları da Iskender'in ölümünden M.O. 63 yılına kadar Batlamyus'ların hâkimiyetinde kalmıştır. Tarih-i Taberi Tercemesi, C-2, s. 73; İbnü'l-Esir, C-1, s. 267; Çelebi, s. 69-71.

139) Batlamyus'ların idaresine M.O. 63 yılında Romalılar son vermiş, bu tarihten itibaren de İsrail Oğulları Romalıların hâkimiyetine girmiştir. İlk Roma hükümdarı Cayius Yulius'tur. Ondan sonra da Roma tahtına Azistos (Augustos) geçmiştir. İbnü'l-Esir, C-1, s. 267-295; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-2, s. 73-74.

140) "Enderayıs" hakkında (66) no.lu dipnotta daha önce bilgi verilmiştir.

141) İnnosensiyuş Duudesimuş (İnnocentius XII): 1691-1700 yılları arasında Papa'lık yapmış olan zattır. "İnnocentius XII", Meydan Larousse, C-6, s. 334.

142) İsmuil (A.S.), "Hakimler Devri"nin son peygamberidir. Ondan sonra "Krallar Devri" başlamıştır.

İşmuil (A.S.) İsrail Oğulları arasında uzun süre peygamberlik yapmıştır. Kenaniler ve kralları Câlût, İsrail Oğullarından çok kimseyi öldürmüş ve onları vergiye bağlamıştır. Halk bunlardan son derece muzdaripti. İşmuil de yaşlanmıştı. Bunun üzerine kavmi kendisinden onları idare edecek ve Câlût'un baskısından kurtaracak bir "kral" seçmesini istemişti. İşmuil (A.S.) da Allah'ın izniyle "Tâlût"u kral olarak seçtiğini bildirmişti.

Tâlût kral olunca, Câlût ile savaşmış ve galip gelmiştir. Davud (A.S.) da bu savaşta Câlût'u öldürmüş ve Tâlût'un kızıyla evlenmiştir.

Tâlût'tan sonra Dâvud İsrail Oğullarının başına geçerek onların kralı olmuştur. Cenab-ı Hak Davud (A.S.)'a peygamberlik de

vermiştir. Davud, hem kral hem de peygamberdir.

Bu kıssa Tevrat'ta tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır. Orada "İşmuil" adı "Samuel", "Tâlût" adı da "Saul" olarak geçmektedir. Bkz. (Birinci Samuel Kitabı)

Kur'an'da da bu olaylara işaret edilmiştir (El-Bakara 2/246-252; İbnü'l-Esir, C-1, s. 201-206).

- 143) Cercis (A.S.), Filistin halkından salih bir zattır. Hz. İsa'nın dinini kabul etmiş gerçek bir mü'mindir. Büyük bir tüccardır. Onun yaşadığı dönemde Musul'da son derece zâlim bir kral vardır. Adı "Dazane" olan bu kral, "Eflon" adında bir puta tapmakta, halkını da ona secde etmeye zorlamaktadır.

Cercis (A.S.) bu hükümdarı, tapmakta olduğu putu terketmesi, kavmine zulmetmemesi ve Allah'a inanması için uyarmış. Kral da kendisini üç defa çeşitli işkencelerle öldürtmüştü. Fakat her defasında Cenab-ı Hak onu diriltmiştir. Onda bu hârikaları gören halk, Cercis'e inanmış onun dinine girmiştir. Sonunda Cenab-ı Hak'a dua ederek şehitlik mertebesi istemiş. Allah da onun bu duasını kabul ederek dördüncü defa öldürüldüğünde artık dirilmemiş ve Hak'ın rahmetine kavuşmuştur. Bu konuda fazla bilgi için Bkz. İbnü'l-Esir, C-1, s. 335-342; Tarih-i Taberi Tercemesi, C-2, s. 174-186.

- 144) Müellifimizin belirttiği Şem'un (Simun Petrus), Hz. İsa'nın oniki Havârisinden birisidir. Bu husus İncil'lerde açıkça yazılıdır.

(Matta, 10/1-4; Markos, 3/16-19; Luka, 5/3-11; Yuhanna, 1/35-43)

- 145) Eserin bu kısmında bir cümlelerin eksik olduğunu görüyoruz. Cümlelerin siyak ve sibakından eksik cümlede, müellifimizin Hz. İsa'dan sonra üç elçinin (peygamberin) daha gelmiş olduğuna işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Bu üç elçi kimdir? Kur'an müfessirlerinin bazıları, Yasin

sucesinde bulunan : "Onlara elçilerin geldiği şu kent halkını misâl olarak anlat. Biz onlara iki elçi gönderdik, onları yalanladılar. Biz de (onları) üçüncüsüyle destekledik" (Yasin 36/13-14) mealindeki âyetlerin tefsirinde, bu elçilerin Hz. İsa'nın Havâri-lerinden Pavlus, Yuhanna ve Petrus olduğunu, bazıları da bu üç elçinin isimlerinin belli olmadığını belirtmektedirler. Diğer bir kısmıysa bu görüşlerin aksine, o elçilerin Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed olduğundan bahsetmektedirler.

Âyette belirtilen kentün Roma'ya bağlı Antakya olduğunu, halkınında putlara taptıklarını belirtmektedirler.

İncil'lerde de Hz. İsa'nın oniki Havârisini, "Baba beni gönderdiği gibi ben de sizi gönderiyorum" diyerek çeşitli yerlere gönderdiği, gönderirken de onlara murdar ruhları çıkarma, her çeşit hastalığı ve zayıflığı iyi etme kudretini verdiği, kimlerin günahını bağışlarsanız onlara bağışlanmış olur, kiminkini alıyorsanız alıkonmuş olur dediği açıkça yazılıdır (Yuhanna 20/19-23; Matta 10/1-42; Markos 6/7,13; Luka 9/1-6).

"Resullerin İşleri"nde ise, diğer Havâri-lerle birlikte daha çok Pavlus, Petrus ve Yuhanna'nın faaliyetleri ve gittikleri yerler tafsilatlı bir şekilde anlatılmaktadır. Antakya da gidilen yerler arasındadır. (Resullerin İşleri, 8/14-40; 9/30-40; 10/1-46; 11/19-30; 13/1-5, 13-51)

Görüldüğü gibi, Hz. İsa'dan sonra üç elçi daha gelmiştir. Ancak bunların kimler olduğu hakkında kesin kanaat belirtmenin mümkün olmadığı görüşündeyiz.

Ozet halinde verdiğimiz bu bilgiler, tafsilatlı olarak şu eserlerde bulunmaktadır: Taberi, Camiu'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an, Mısır 1954, C-23, s. 105-106; Ibn Kesir, Tefsiru'l-Kur'an'l-Azim, Kahire 1956, C-3, s. 569-570; Elmalılı Hamdi Yazır, C-5, s. 4015-

4016; H.Tahsin Emiroğlu, Esbab-ı Nüzul, Konya 1976, C-9, s. 383-384; Ateş, C-7, s. 340-343.

146) Burada sayfa kenarında şu ibare vardır: "Adı geçen yüce peygamberlerin, birinci yılların başlarında gelmiş olmaları gerekli değildir. Hemen birinci yıllar içinde gelmiş olmaları yeterlidir. Minhu" Vr. 58/b.

147) Müellifimiz bu açıklamayı, Danyal (A.S.)'ın görmüş olduğu bir rüyaya istinaden yapmaktadır. Danyal'ın gördüğü bu rüya, "Daniel" kitabının yedinci babında (7/1-28) teferruatlı bir şekilde anlatılmaktadır. Özetle Danyal bu rüyasında, çeşitli krallıklar gördüğünü belirttiikten sonra, ayrıca bir krallıktan daha bahsetmektedir. Bu krallığın ebedi krallık olacağına, bütün saltanatların ona baş egeceklerini işaret etmektedir. Bu krallıktan da on krallığın çıkacağını vurgulamaktadır.

Bu rüyada belirtilen on krallığın daha detaylı yorumunu da müellifimiz (Vr. 61/b) de vermektedir.

148) Müellifimiz burada, Hıristiyanların son peygamber olarak Hz. İsa'yı kabul ettiklerini, bu sebepten de Hz. İsa'nın doğumundan veya peygamber oluşundan yahut da göğe kaldırılışından on ay, ya da on yıl geçtikten sonra, " İlâhi Mesih Devleti"nin kurulacağını belediklerini, rüyada anılan krallığın da bu devlete işaret olduğunu kabul ettiklerini, ancak bunun gerçekleşmediğini üzüntü ile müşahede ederek sükûtu hayale uğradıklarını açıklamak istemiştir.

149) Müellifimiz burada, Hz. Muhammed'in bu dünyaya son peygamber olarak geleceğine, Mekke'de doğacağına, ümmetinin çok olacağına, adının kıyamete kadar anılacağına, dininin dünyanın dört bir yanına yayılacağına ve ümmetinin çok krallara üstünlük sağlayacağına delalet eden âyetlerin, bahsedilen kitaplarda mevcut olduğunu belirtmektedir. Ancak bu âyetlerin yerlerini göstermemektedir.

Bütün bu hususlarla ilgili âyetler, müellifimizin kanaatine göre, sözünü ettiği kitaplar da dahil olmak üzere Kitab-ı Mukaddes'ten teker teker çıkartılmıştır. Konuyla ilgili geniş bilgi, Rahmetullah Efendinin "İzharu'l-Hak Tercümesi" isimli eserinde (s. 654-684) mevcuttur.

Ayrıca müellifimiz, Osmanlı padişahlarının Islâm Dinine yapmış oldukları hizmetleri de "mutlu haller" olarak değerlendirmektedir.

150) Müellifimiz, burada, 12 Eylül 1683 yılında meydana gelen Viyana bozgunu ile; 26 Ocak 1699 yılında yapılan Karlofça Muahedesi arasında geçen, yaklaşık onbeş yıllık zamanı kasetmektedir. Bu yıllar Osmanlı tarihinde "Felâket Yılları" olarak anılmaktadır. Türkler bu tarihlerde mağlubiyet ve geri çekilmenin elemli acılarını tatmışlardır. Karlofça anlaşmasına kadar Türkler nadiren iyi günler görmüşlerdir.

Çünkü, Viyana bozgunundan sonra Türkler karşılarında çok kuvvetli bir Haçlı koalisyonu bulmuşlardır. Almanya İmparatorluğu, Lehistan Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Papalık, Malta Şövalyeleri, İspanya Krallığı, Rusya Çarlığı Türkiyenin karşısında birleşmiş güçlerdir. Fransa ise Türkiye'ye karşı resmen savaş açmamış, ancak büyük bir orduyla Almanya'yı desteklemiştir.

Türkiye'ye çeşitli cephelerden savaş açılmış, Türkler çok zor günler yaşamıştır. Karlofça Muahedesi ile bir çok yerleri bu devletlere bırakarak sulh anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşma Türklere çok zor geldiği halde bir müddet rahat nefes almışlardır. Oztuna, C-6, s. 17-33, 105, 208-212.

151) Müellifimiz, Müslümanlar arasında çıkacağını belirttiği kargaşa ve ihtilafların, İstanbul ve Edirne olaylarında yaşandığına (Vr. 62/a) da temas etmiştir.

İstanbul olayları 18 Temmuz 1703'te başlamıştır. İsyan, askerler tarafından başlatılmış, ülema tarafından da desteklenmiştir. Bir kısım halk da askerlerin arasına katılarak kalabalık bir ordu meydana gelmiştir. İsyan, ihtilale dönüşmüştür.

Sebepler olarak Padişah II. Mustafa'nın önemli mevkilere akrabalarını getirmesi, onlara özel imtiyazlar tanınması bir kısım idarecileri görevden alması gösterilmiştir. Hak ve adaletin yok olduğuna da inanılmış, ihtilâlin devletin lehine olacağı kanaatine varılmıştır.

İstanbul'da isyan başladığı zaman padişah, sadrazam, şeyhülislâm ve devlet üyeleri Edirne'de idiler. Devleti oradan idare ediyorlardı.

İsyancılar padişaha bir dilekçe göndererek; artık başşehir olan İstanbul'a dönmesi gerektiğini, bir daha da Edirne'de dâimi şekilde oturmamasını, Şeyhülislâm Feyzullah Efendi ile büyük oğlunun azillerini istemişler, bu talepleri yerine getirilmediği takdirde Edirne üzerine yürüyeceklerini bildirmişlerdir.

İsyancıların bu dilekçesini Edirne'ye götüren heyet, Feyzullah Efendinin emriyle tutuklanmıştır. Feyzullah Efendi böyle yapmakla İstanbul'daki olayı padişahın öğrenemeyeceğini zannetmiş ve olayı küçümsemiştir.

Edirne'ye gönderdikleri heyetin tutuklandığını haber alan ihtilalciler, 9 Ağustos 1703'te İstanbul'dan Edirne'ye doğru hareket ettiler. 21 Ağustos'ta Edirne'ye geldiler. 22 Ağustos'ta ise II. Mustafa tahtan ayrılarak yerine kardeşi III. Ahmet padişah oldu.

Müellifimiz padişah III. Ahmed'i, Iskender gibi ileri görüşlü ve dirayetli, güçlü bir şahsiyet olarak tavsif ederek, onun zamanının Osmanlı Devleti için huzur ve sükun devri, diğer devletler için ise kargaşa ve savaş zamanı olduğuna dikkat çekmekte, bu kar-

gaşa ve savaşlara da (Vr. 62/b) de kısaca temas etmektedir. Oztuna, C-6, s. 230-234.

- 152) Rakoçioğlu diye bilinen Erdel ve Orta Macar kralı, Rakoçi Ferenc II'dir. 1676 yılında doğmuştur. Ferenc Rakoçi I. (öl: M.1676)'in oğludur. Üvey babası ve Orta Macar kralı olan Imre Thököly (öl: M. 1705) tarafından yetiştirilmiştir.

Imre Thököly, Karlofça muahedesinden sonra hanımıyla Türkiye'ye gelerek padişah II. Mustafa'nın İzmit'te kendisine hediye ettiği evde yaşamış ve orada vefat etmiştir.

Rakoçi Ferenc II. ise, rehin olarak Avusturya'ya gönderilmiştir. 1701 yılında Avusturya'dan kaçarak Polanya'ya sığınan Rakoçi, 1703'te ayaklanan Macarların çağrısı üzerine Macaristan'a gitmiş, 1705'te krallığa seçilmiş, çeşitli mücadelelerden sonra 1707 de Habsburg'ların idaresine son vererek, Macaristan'ın bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bu başarısı uzun sürmemiş, 1713 yılında ülkesini terkederek Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştır.

Osmanlı-Avusturya savaşı (1716-1718) başlayınca Türkiye'ye davet edilmiş, kendisine Erdel-Orta Macar krallığı verilmiş ve bu ülkeye gönderilmek istenmiştir. Ancak 21 Temmuz 1718 de Pasarofça Muahedesinin yapılması üzerine bu teşebbüsten vazgeçmek zorunda kalmıştır. Çünkü bu savaşı'nın amacı Karlofça andlaşmasıyla verilen toprakları geri almaktı. Fakat bu topraklar geri alınamadığı gibi, pek çok toprak daha Pasarofça andlaşmasıyla Almanya (Avusturya)'ya bırakılmıştır.

Rakoçi, bir müddet İstanbul'da Boğaziçindeki Yeniköyde ikamet ettikten sonra Tekirdağ'a yerleşmiş ve 1147 H./1734 M'de vefat etmiştir. Kendisine İbrahim Müteferrika tercüman olarak tayin edilmişti. "Rakoçi Ferenc II", Meydan Larousse, İstanbul 1979, C-10, s. 450; Uzunçarşılı, C-4, 1. Bölüm, 2. Baskı, s. 130-132; Oztuna, C-6, s. 288-289.

- 153) Karlofça andlaşmasıyla Avrupa'da Türk savaşı biter bitmez, 1700 de büyük savaş başlamıştır. 1715'e kadar devam eden "Kuzey Savaşı", 1714 de biten "İspanya Veraseti Savaşı."

"Kuzey Savaşı"na katılan ülkeler; İsveç, Rusya, Danimarka, Lehistan...; "İspanya Veraseti Savaşı"na katılanlar ise; Fransa, Almanya (Avusturya), İngiltere (Hollanda) ve İspanya'dır.

Müellifimiz burada bu iki savaşa işaret etmiştir.

Ayrıca, Osmanlı Devletine sığınan bir İsveç kralından da bahsetmektedir ki, bu kral, Türk tarihinde "Demirbaş Şarl" diye bilinen "Karl XII" dir. Bu sığınma olayı, İsveç'in Rusya ile yapmış olduğu savaşı kaybetmesinden sonra 18 Temmuz 1709 da olmuştur. Padişah III. Ahmet tarafından hüsn-ü kabul görmüştür. Türkiye'de beş yıl üç ay gibi uzunca bir süre kaldıktan sonra Ağustos 1714'te ülkesine dönmüştür. Oztuna, C-6, s. 223, 251-256; Uzunçarşılı, C-4, s. 47, 61-64, 95.

- 154) Kanaatımıza göre müellifimiz burada "İspanya Veraseti Savaşı"nın sebep ve sonuçları üzerinde durmakta, Papa'nın krallara taç giydirmesi sonucu meydana gelen olaylara temas etmektedir.

Müellifimiz, Hollanda [İspanya] kralı ölünce, onun yerine geçecek olan kralın kim olacağı konusunun kargaşa ve savaflara yol açtığını belirtmektedir. Şöyle ki:

İspanya kralı Carlos II (öl: 1700)'nin çocuğu yoktur. Bu durumda ölünce yerine kim kral olacaktır? Carlos II, hem Avusturya (Almanya) imparatoru Leopold I (öl: 1705) ile hem de Fransa kralı XIV. Louis (öl: 1715) ile akrabadır. Her iki tarafta İspanya tahtına kendilerinden birisinin geçmesi gerektiğini iddia etmektedirler.

Carlos II ölünce, vasiyetnamesinden yerine XIV. Louis'nin torunu Anjou dukası olan küçük yeğenini varis olarak bıraktığı anlaşılır. Bu vasiyetnameye göre, ancak XIV. Louis'nin kız kardeşi

olan zevcesinden gelen hiçbir torunu kalmayınca, Avusturya'nın İspanya tahtı için aday gösterdiği Arşidük Karl (Karl VI, öl:1740) veya onun en yakın mirasçısı İspanya kralı olabilecektir.

XIV. Louis, böyle bir hukuki mesnede sahip olunca, torununun "V. Felipe" (öl: 1746) ünvanı ile İspanya tahtına oturmasını sağlamıştır. Müellifimizin bahsettiği Papa, bu krala taç giydirmiştir. "Felipe V."e taç giydiren Papa "Clemens XI" dir. 1649-1712 yılları arasında yaşamış, 1700-1721 yılları arasında da Papa olarak görev yapmıştır.

XIV. Louis ayrıca torununu Fransa tahtı üzerindeki haklarının da devam edeceğini açıklamıştır.

İşte bu vasiyetname ve Fransa'nın tutumu Avrupa'yı karıştırmış ve "İspanya Veraseti Savaşı" denilen büyük savaş doğmuştur (1701-1714).

İspanya ve Fransa, karşılarında güçlü bir koalisyon bulmuşlardır. Bu koalisyonda İngiltere, Avusturya, Danimarka, Portekiz ve Birleşik Eyaletler...gibi devletler yer almıştır.

Aralarında şiddetli savaşlar olmuştur. Onüç yıl süren bu savaşta Fransa sınırlarını koruyabilmiş, ancak bitkin düşmüştür. İspanya pek çok toprak kaybetmiştir. Neticede çeşitli görüşmelerden sonra 6 Mart 1714'te yapılan Rastatt Andlaşması ile savaş son bulmuştur.

Bu andlaşmaya göre Avusturya; İngiltere ve diğer müttefik devletler pek çok yerler kazanmış, XIV. Louis'nin varislerinin İspanya verasetinden vazgeçmeleri sağlanmış, bütün bunlara karşılık olarak ta "Felipe V" in İspanya krallığı onaylanmıştır.

Müellifimizin temas ettiği bir hususta Karl VI.'nın taç giymesidir. 1711 yılında Avusturya İmparatoru Joseph I ölmüş, yerine

Karl VI. Viyana tahtına oturmuştur. Papa Clemens XI. ona da imparatorluk tacını giydirmiştir. Oztuna, C-6, s. 241-243; Uzunçarşılı, C-3, s. 220; "Karl VI", Büyük Larousse, İstanbul 1986, C-11, s. 6438; "İspanya Veraseti Savaşı", Meydan Larousse, C-12, s. 570.

S O N U Ç

İbrahim Müteferrika, "Risale-i İslâmiye" adını verdiği bu eserinde, Eski Mukaddes Kitaplarda bulunan; Hz. Muhammed'i, İslâmîyeti ve Müslümanları öven âyet ve pasajları, yani tebsirata konu edinmiştir. Eserde, Lâtince Kitab-ı Mukaddes'ten ilgili âyetlerin tercüme ve yorumları yapılarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmaktadır.

İbrahim Müteferrika bazen işlediği konularda -hidayete ermesine sebep olan Tevrat âyetlerinde olduğu gibi- bugünkü Kitab-ı Mukaddes'te bulunmayan âyetleri delil olarak kullanır.

Eskiden Kitab-ı Mukaddes'te var olup da sonradan Yahudi ve Hıristiyanlar tarafından çıkartılan bu âyet ve pasajları kendisinin eski kitaplarda gördüğünü ve bildiğini, bazen imâ yoluyla, bazen de açıkça ifade eder.

Ancak, kaynak olarak kullandığı Lâtince Kitab-ı Mukaddes Nüshaları hakkında tanıtıcı bilgi vermez.

Meselâ, İbrahim Müteferrika ilk olarak üstadlarının "nes-holunmuştur" (hüküm yürürlükten kaldırılmıştır) gerekçesiyle okunmasını yasakladıkları Tevrat parçalarını, gizli gizli okuduğunu ve orada Hz. Muhammed'in son peygamber olarak âhir zamanda geleceğini ve onun geleceğinin önceki bütün peygamberlere Allah tarafından müjdelenmiş olduğunu belirtir.

İbrahim Müteferrika adı geçen kitaplarda Hz. Muhammed'i müjdeleyen, onun ümmetinin doğuda ve batıda çeşitli milletlere gâlip geleceğini, hatta yeryüzünün tüm ülke ve milletlerini idaresi altına alacağını haber veren âyetleri, Osmanlı devletinin o günün dünyasındaki konumu ve başarıları ile yorumlarken

aşırı sayılabilecek detay ve tafsilata yer vermektedir.

Risale-i İslâmiye'de rastladığımız bazı hatalı bilgiler de vardır: "Hanzala b. Safvan" isimli zat, peygamber olmadığı halde, İbrahim Müteferrika onun peygamber olduğunu kaydetmiştir.

Yine, müellifimiz "Nun" ve "Yuşa" isimli iki peygamber - den daha bahsetmektedir (118) no.lu dipnotta açıklandığı gibi "Nun Peygamber" diye söz edilen zat, "Yuşa" (A.S.)'ın babasıdır. Peygamber değildir.

Ayrıca Bünyamin Peygamberden de söz etmektedir ki, kaynaklarda böyle bir peygambere de rastlanılmamıştır.

Kilise teşkilatında ilk Papa'nın "Enderayıs" (Andreas) isimli bir zat olduğunu belirtmiştir ki, bu fikri de tamamen hatalıdır. Çünkü bu gün de bilinen şekliyle ilk Papa olarak kabul edilen zat, Havâri Petrus'tur.

Eserin üslûbunda ise ; Türkçeyi ve İslâmiyeti sonradan öğrenen bir insan için fevkalâde sayılabilecek bir dil ve islâmi kültür zenginliği ile karşılaşmaktayız. Bol bol yaptığı teşbihler de, yazarın hayal gücünü ortaya koymaktadır.

Buna karşı eserin üslûbunda yadırgadığımız bir husus ise; yazarın hıristiyanlardan ve hıristiyan din adamlarından bahsederken daima "dinsiz papa, zinakâr fahişe, dinsiz ruhban" gibi lafızları, onlara sıfat olarak yöneltmesidir. Bu onun eskiden içinde bulunduğu mezhep taassubunun, papalara ve papazlara karşı duyduğu nefretin sonucu olsa gerekir.

İbrahim Müteferrika, Risale-i İslâmiye'yi kaleme alırken Lâtince Kitab-ı Mukaddes âyetleri dışında, faydalandığı her

hangi bir kaynaktan bahsetmemektedir. Yaptığımız inceleme esnasında tesbit edebildiğimiz kadarıyla o, pek çok konuyu, üç cilt halinde Osmanlıca'ya tercüme edilmiş olan Taberi'nin "Tarih-i Taberi Tercemesi" adlı eserinin, bilhassa ikinci cildinden faydalanarak yazmıştır. Ufak tefek değiştirmeler dışında, muhteva ve ifade tarzları aynıdır. Bu konular şunlardır : "Zekeriyya (A.S.) hakkında bilgi, Tahrir, Hz. Yahya'nın doğumu, İsa (A.S.)'ın Doğumu, Hicret'i, Hz. Zekeriyya'nın Şehit Edilmesi, Hz. İsa'nın Seyehatı, Semaya Yükseltilmesi ve Havârilere" (Vr. 14/b-23/b).

İbrahim Müteferrika, Taberi'nin görüşlerine itibar ettiği için, "Havârilere" kısmında anlatılan Pavlus'la ilgili bilgiyi de doğru olarak kabul etmiş ve eserine almıştır. Şöyle ki; "...Hak Teala'nın emriyle İsa gökten inip Meryem'in yanına geldi, ve o gece Meryem'in evinde kaldı. Yahya (A.S.)'ı ve Havârilere de yanına çağırıp vasiyetlerde bulundu. "Bundan sonra halkı hakka davet edin, İncil şeriatını açığa çıkartın" buyurdu. Böylece her birini bir yere gönderdi. Birini Rum kralına, birini de Yunan kralına tayin etti. Bunlardan birinin adı Petrus, diğereğinin adı Pavlus'tu..." Böylece İsa (A.S.) vasiyetini tamamlayıp, Meryem'le vedalaştı ve semaya yükseltildi. Sabah olunca Havârilere, Hz. İsa'nın gökten gelip yaptığı vasiyetleri Beytü'l-Mukaddes'te açıkladılar. (Vr. 20/b).

Görüldüğü gibi burada Pavlus'ta Hz. İsa'nın Havârilere arasında zikredilmektedir. Halbuki "İnciller"de ve "Resullerin İşleri"nde, Hz. İsa'nın gökten inip Havârilere ile görüşmesinde Pavlus yoktur. Çünkü Pavlus, Hz. İsa'nın hayatta iken seçtiği on iki Havârisinden biri değildir. ~~Onun~~ daha sonra bir vizyon

(istiğrak) sonucu Havâriiler arasına katıldığı kabul edilir. İbrahim Müteferrika'nın İnciller'deki bu olayı bilmediğini kabul etmesek bile, onun Taberi'nin rivâyetine daha fazla güvendiği anlaşılmaktadır.

İbrahim Müteferrika'nın yukarıda belirtmeye çalıştığımız bazı hatalı bilgilerini, övmeye ve yermedeki aşırılıklarını bir tarafa bırakacak olursak, onun bu eserinde pek çok değerli bilgiler vermiş olduğunu görürüz. Şöyleki; o, tebşirat konusunu işlerken, Yahudilek ve Hıristiyanlığın akidece bozulduğuna, Kut - sal Kitapların da tahrifata uğradığına işaret eder. Özellikle Hz. Muhammed ve onun ümmetinden ve faziletlerinden bahseden kıssımların çıkartılmış olduğuna temas eder. Buna rağmen anılan kitalarda Hz. Muhammed'in âhir zamanda son peygamber olarak geleceğine dair işaretler bulunduğunu belirtir. Hıristiyanlığın aslî hüviyetini bozan kimselere, Pavlus'a, çeşitli Hıristiyan mezheplerine, haç'a, vaftize, batıl inançlara, Papa'ların paramukabili günah bağışlamalarına, dünyalık devşirmelerine, gerçekleri saklamalarına ve kilise teşkilatına dair bilgiler verir, tenkitler yöneltir ve başta Papa olmak üzere, Hıristiyan din adamlarını şiddetle itham eder. Papa'lığa karşı girişilen reform hareketlerinden ve reformdan doğan mezheplerden bahseder.

Tebşirat dolayısıyla bütün peygamberlerin hayatlarına dair özet bilgiler verir. Bilhassa Padişah III. Ahmet Devri'nin sosyal ve siyasî olayları hakkında bilgiler sunar.

Risale-i İslâmiye'yi kaleme alırken, her konuda ilmi ölçüleri gözetdiği söylenemez. Ancak, Risale-i İslâmiye geniş halk kitlelerine Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın akidece bozulduğu, bozulmayan yegane hak dinin İslâmiyet olduğu mesajını veren değerli bir eserdir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Abdu'l-Ehad Davud, Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed, Çev. Nusret Çam, İzmir, 1988.
- el-Âclûnî, İsmail b. Muhammed, Keşfu'l-Hafa ve Muzilü'l-İlbâş Amma İstehere Mine'l-Ahâdisi Alâ Elsineti'n-Nâs, I-II, Beyrut, 1351, 1352, Üçüncü Baskı.
- Adivar, Abdülhak Adnan, Osmanlı Türklerinde İlim, İstanbul, 1970.
- Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefa, I-II, İstanbul, 1966, 1969.
- Ahmet Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, I-XII, İstanbul, 1972, 1974.
- Ahmet Refik, Büyük Tarih-i Umûmî, I-VI, İstanbul, 1338.
- Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, I-VIII, İstanbul, 1988, 1990.
- Atlan, Sabahat, Roma Tarihinin Ana Hatları, Birinci Kısım, İstanbul, 1970.
- Aydemir, Abdullah, Tefsirde İsrailiyat, Ankara, 1979.
- Barnabas İncili, Çev. Mehmet Yıldız, tarihsiz.
- Berkes, Niyazi, "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dinî ve Fikrî Kimliği", Belleten, C -XXVI, Sayı, 104, Ankara, 1962.
- Berkes, Niyazi, "104 sayılı Belleten'de çıkan "İlk Türk Matbaası Kurucusunun Dinî ve Fikrî Kimliği" adlı yazı için bir not. Belleten, C-XXVIII, Sayı. 109, Ankara, 1964.
- Birand, Kâmuran, İlk Çağ Felsefesi Tarihi, İkinci Baskı, Ankara, 1964.
- Bucaille, Maurice, Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an, Çev. Mehmet Ali Sörmez, Konya, 1979.

- el-Buhârî, Muhammed, b. İsmail, el-Câmiu's-Sahîh, I-VIII, İstanbul, 1981.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, I-XX, İstanbul, 1986.
- Carleson, Edvard, İbrahim Müteferrika Basımevi ve Bastığı İlk Eserler, Yayına hazırlayan, Mustafa Akbulut, Ankara, 1979.
- Carra, B., De Vaux, "Dârâ", İslâm Ansiklopedisi, C-III, İstanbul, 1977.
- Çelebi, Ahmet, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev. Ahmet M. Büyükcınar ve Faruk Harman, İstanbul, 1978.
- Descuffi, Gluseppe, Hıristiyan Dini, İkinci Baskı, İzmir, 1955.
- Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf b. Ali el-Endelûsî, el-Bahru'l-Muhît, Riyad, Tarihsiz.
- Ersoy, Osman, Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler, Ankara, 1959.
- Gökberk, Macit, Felsefe Tarihi, İstanbul, 1985.
- Gökbilgin, M. Tayyib, "Müteferrika", İslâm Ansiklopedisi, C-VIII, İstanbul, 1971.
- Günaltay, M. Şemseddin, İran Tarihi, Ankara, 1948.
- Günel, Aziz, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970.
- Hamidullah, Muhammed, İslâm Peygamberi, I-II, Çev. M. Sait Mutlu ve Salih Tuğ, İstanbul, 1966.
- Harkness, Georgia, Protestan Akidesine Bir Bakış, İstanbul, 1964.
- Harman, Ömer Faruk, "Ahd-i Atik", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1988.
- Heussl, Karl, Kompendium Der Kirchengeschichte, İkinci Baskı, Tübingen, 1960.

Hirevi, Muinuddin Muhammed Emin, Meâricü'n-Nübüvve, Peygamberler Tarihi, Çev. Muhammed b. Muhammed Efendi, (Altıparmak), Sadeleştirilen, A. Faruk Meyan, Sekizinci Baskı, İstanbul, 1984.

Ibn Kesir, Ebu'l-Fidâ İsmail el-Kuraşî, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm, Kahire, 1956.

İbnü'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi, İslâm Tarihi, Çev. Ahmet Ağrakça, Abdülkerim Ozaydın ve Diğerleri, I-XII, İstanbul, 1985-1987.

İbrahim Müteferrika, Risale-i İslâmiye (Yazma), Süleymaniye, Esad Efendi, No. 1187.

Izzettin Efendi, Hak ve Batıl, Çev. Asmâi Yusuf Ziya Efendi, Sadeliştirilen, Osman Cilacı, Konya, 1975.

el-Kindî, Ebu Ömer, Muhammed b. Yusuf, Kitabu'l-Vülât ve Kitabu'l-Kudât, Beyrut, 1908.

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, İstanbul, 1958.

Kun, T. Halası, "İbrahim Müteferrika", İslâm Ansiklopedisi, C-5, Kısım 2, İstanbul, 1964.

Mansel, Arif Müfit, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, 1971.

Meydan Larousse, I-XII, İstanbul, 1981.

Moshos K. Bekliyen, Grigorios, İmmanuel, İstanbul, 1938.

Müslim, Ebu'l-Hasen Müslim b. El-Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, el-Câmiu's-Sahih, I-III, İstanbul, 1981.

Necatioğlu, Halil, Matbaacı İbrahim-i Müteferrika ve Risale-i İslâmiye (Tenkidli Metin), Ankara, 1982.

Oztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, (I-XIV), İstanbul, 1977-1979.

Pakalın, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarihi Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-III, İkinci Baskı, İstanbul, 1971.

Rahmetullah Efendi, İzhârü'l-Hakk Tercümesi, Çev. Omer Fehmi Efendi ve Nüzhet Efendi, İstanbul, 1972.

er-Râzi, Fahrüddin, Mefâtihu'l-Şayb (et-Tefsiru'l-Kebîr), I-VIII, İstanbul, H/1307-1308.

Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, Temel Türkçe Sözlük, I-III, Birinci Baskı, İstanbul, 1985-1986.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul, 1983.

Schimmel, Annemarie, Dinler Tarihine Giriş, Ankara, 1955.

Simonffy, Aladar V., İbrahim Müteferrika Türkiye'de Matbaacılığın Banisi, Çev. Faruk Yener, Ankara, 1945.

et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, Tarihu't-Taberi (Tarihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk), I-X, İkinci Baskı, Mısır, 1967-1969.

et-Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir, Tarih-i Taberi Tercemesi, Naşiri, Mustafa Can, I-III, Konya, 1973-1974.

Tanyu, Hikmet, "Ahd-i Cedid", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C-1, İstanbul, 1988.

Tercüman, Abdullah, Hıristiyanlığa Reddiye, İstanbul, 1965.

et-Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre, es-Sünen, I-V, İstanbul, 1981.

Tümer, Günay, Küçük Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ankara, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, I-IV, Ankara, 1982-1983.

Weber, Alfred, Felsefe Tarihi, Çev. H. Vehbi Eralp, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1949.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, I-IX, İstanbul,
1935-1938.

ez-Zebidi, Zeynü'd-Din Ahmet b. Ahmed b. Abdi'l-Lâtif, Sahih-i Buhârî
Muhtasarı Tecrid-i Sarfih Tercemesi ve Şerhi, Çev. Kâmil Miras
ve Ahmet Naim, I-XII, Ankara, 1970-1973.